

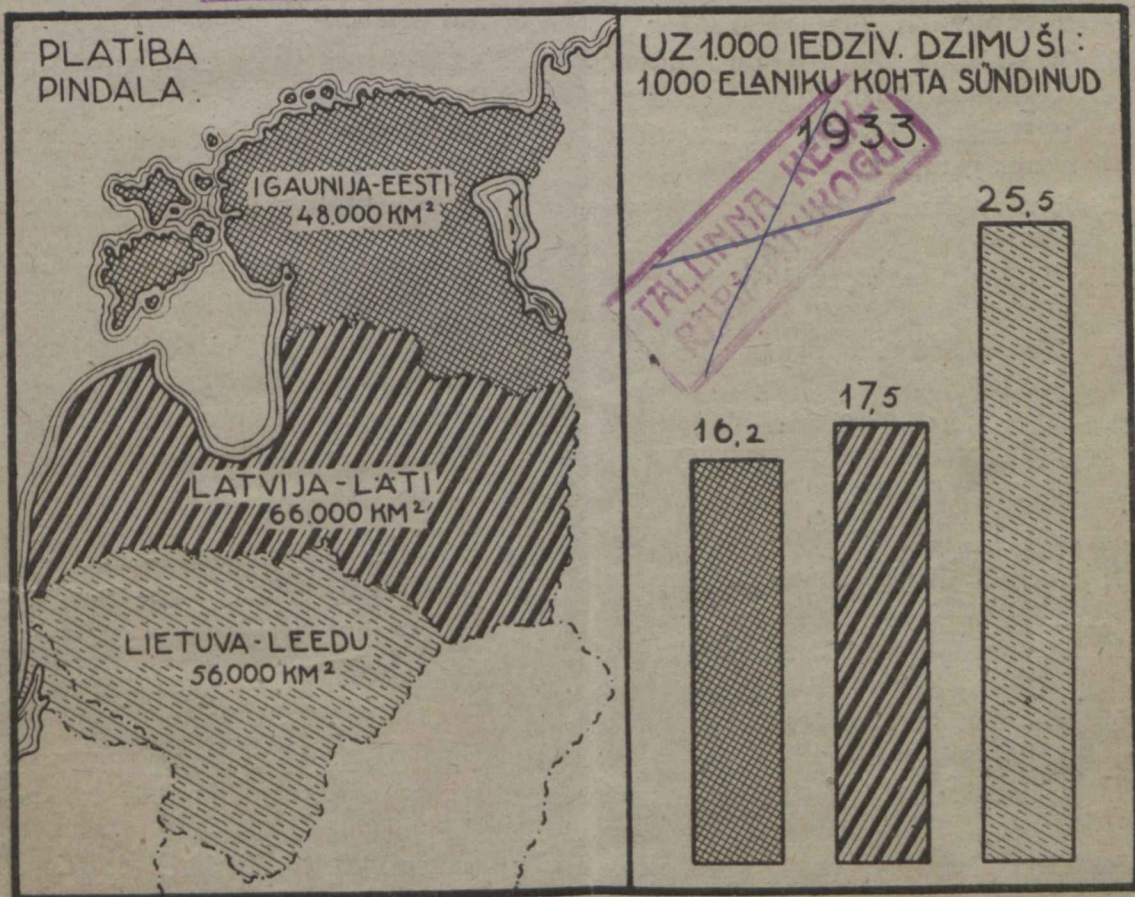

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRAKSTS

LĀTI - EESTI ŪHINGU KUUKIRI

EESTI
AR RAHVUS-
RAAMATUKOGU

№ 1

1935. G. ● 15. FEBRUĀRIS ● III. GADS
LATVIJAS IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs:

1. **V. Munters.** Veltijums 16. un 24. februārim.
2. **J. Rīteris.** 16. februāris.
3. **H. Roos.** Rakstniecība — igauņu tautas pašapziņas cēlēja.
4. **Prof. Mykolaitis.** Lietuvju tagadējā literātūra.
5. **E. Eisbergs.** Savu zemju mantinieki un likteņu lēmēji.
6. **O. Nonācs.** Igaunų un latviešu vēstures paralēles.
7. **Pāvils Gruzna.** Latvju un igauņu bursaki.
8. **K. Kurcalts.** Igaunų latviešu anekdotēs.
9. **Elīna Zālite.** Īss igauņu literātūras pārskats.
10. **Cand. oec. P. Brūveris.** Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju problēma.
11. Latvieši Igaunijā.
12. Igaunų Latvijā.
13. **Doc. K. Kiršteins.** Latvijas mežsaimniecība.
14. Latvijas ūniversitātes studentu konkursa darbi.
15. Igaunijas ūniversitātes 15. gads.
16. **P. Bērziņš.** Igaunų, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību pārstāvju apspriede.
17. Triju Baltijas valstu neatkarības svētku dienas.
18. Chronika.

Sisu:

1. **V. Munter.** Pūhendus 16. ja 24. veebruarile.
2. **J. Riteris.** 16. veebruār.
3. **H. Roos.** Kirjandus Eesti rahvusliku iseteadvuse tōstmise tegurina.
4. **Prof. Mykolaitis.** Leedu praegune kirjandus.
5. **E. Eisberg.** Oma maade pārijad ja saatuse otsustajad.
6. **O. Nonats.** Eestlaste ja lātlaste ajaloo paralēelid.
7. **Pavil Grusna.** Lāti ja Eesti bursakid.
8. **K. Kurtsalt.** Eestlased lāti anekdotides.
9. **Elina Salite.** Lūhike Eesti kirjanduse ūlevaade.
10. **Cand. oec. P. Bruveris.** Latvia ja Eesti elanike probleem.
11. Lātļased Eestis
12. Eestlased Lātis.
13. **Dots. K. Kirštein.** Latvia metsandus.
14. Latvia ūlikooli ūliōpilaste vōistlustōōd.
15. Tartu ūlikooli 15. aasta.
16. **P. Bersinš.** Eesti, Lāti ja Leedu lāhendamisūhingute esindajate nōūpidamine.
17. Kolme Balti liitriigi iseseisvuse aastapāevad.
18. Kroonika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRAKSTS

LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

L. 1. 208 1935

Nr. 1.

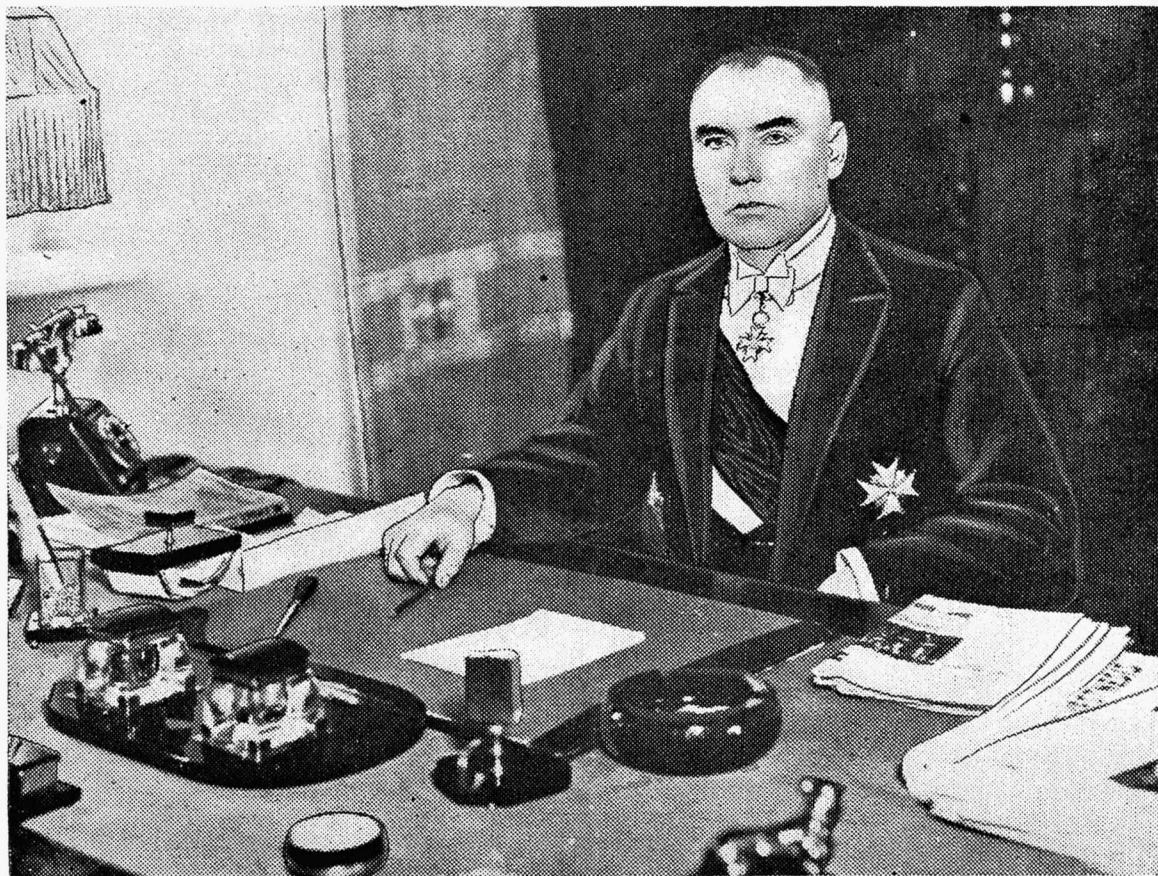
56318

15. februāris

3. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 2.—, citās zemēs Ls 3.—. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, tālef. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-has mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 2.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. - Kuukirja tellimishind aastas Latvias Eestis ja Leedus Ls 2,—, teistes maades Ls 3,—. Üksik vihik maksab — Ls 0.50. Toimetuse adress — Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 7, dz. 4, tel. 27826. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale härra Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu adress: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 2.

Latvijas valsts prezidents Alberts Kiviesis.

Latvia riigipresident Albert Kiviesis.

Veltījums 16. un 24. februārim.

Lietuvas valsts prezidents Antons Smetona.
Leedu riigipresident Antanas Smetona.

Ir zināma līdzība starp tagadējo laikmetu un Baltijas valstu neatkarības pirmām dienām. Kā toreiz, tā tagad, Eiropa pārdzīvo dziļas idejiskas un politiskas pārmaiņas, kas skar it visas valstis. Kā toreiz tā tagad miermīlīgās Baltijas tautas sevišķi intensīvi saprot likteņu kopīgumu un no tā izrietošo vajadzību apvienoties un sadarboties sava stāvokļa nostiprināšanai un neatkarības modrai sargāšanai. Kā toreiz, tā tagad vadošie valsts vīri deva kopdarbības centieniem ārējo saistību ietērpū.

Un tomēr ir atkal starpība starp tagadni un pagātņi, dziļi iepriecinoša starpība. Jo varenī pieaudzis plašu aprindu atbalsts Baltijas valstu kopdarbības idejai, un sevišķi pēc 12. septembra līgumā noslēgšanas starp Latviju, Igauniju un Lietuvi visdažādākās dzīves nozarēs manāma jauna, spēcīga ierosme triju tautu tuvināšanās procesā. Vecākā paaudze atmetusi skepsi un atturību un pieliek visas pūles, lai Baltijas tautu kopības apziņa izpaustos darbos. Jaunā paaudze pakāpeniski nostājas savās vietās, lai turpinātu šos darbus.

• Vēl lielāku sparū, vēl lielāku drosmi, vēl lielāku sajūsmu Baltijas idejas veicināšanā — tad nākotne ir droša un mums piederēs uzvaras vainags.

V. Munters,
Latvijas ārlietu ministrijas
ģenerālsekretārs.

16. februāris.

16. veebruar.

Lietuva, kā zināms, proklamēja sevi par patstāvīgu, neatkarīgu valsti 1918. gada 16. februārī. Tas notika vēl vācu okupācijas laikā. Vāciešiem bija pavisam citi nodomi, nekā toreizējiem lietuvju patriotiem, kuri toreiz Viļņā sapulcējās Lietuvas tautas padomes sēdē. Vācieši cerēja, ka lietuvji izsacīsies par «anšlusu» pie Vācijas, kādas «patstāvīgas» provinces

Leedu, teatavasti, proklameeris end'iseisvaks sōltumatuks riigiks 16. veebruaril 1918. aastal. See sündis veel Saksa okupatsioon ajal. Sakslastel olid hoopis teised kavatsused, kui selleaegseil leedu patriotidel, kes seekord tulid kokku Vilnos Leedu rahvanōkogu istungiks. Sakslased lootsid, et leedulased otsustavad ūhineda Saksamaaga, mingisuguse „ise-

Pühendus 16. ja 24. veebruarile.

On teatav sarnasus praeguse ajajärgu ja Balti riikide iseseisvuse esimeste päevade vahel. Nagu siis, nii nüüdki, Euroopa elab üle sügavaid ideelisi ja poliitilisi muudatusi, mis puudutavad kõiki riike. Nagu siis, nõnda ka nüüd, rahuarmastajad Balti riigid eriti intensiivselt saavad aru oma ühisest saatusest ja sellest väljaminevat vajadust ühineda ja koostöötada oma seisukorra kindlustamiseks ja iseseisvuse kaitsmiseks. Nagu siis, nii praegugi andsid juhtivad riigimehed koostöö püüetele väliste sidemete kuju.

Ning siiski on suur vahe oleviku ja mineviku vahel, sügavalt röömustav vahe. Kuna tugevalt on kasvanud laiaide ringkondade toetus Balti riikide koostöö ideele, ning eriti päälle 12. septembri lepingu sõlmimist Latvia, Eesti ja Leedu vahel, on mitmekesistel elualadel tunda uut, jõulist tegevust kolme riigi lähendamise protsessis. Vanem põlv on jätnud skeptitsismi ja tagasihoidlikkuse ning kannab hoolt, et Balti rahvaste ühtekuuluvuse tunne väljenduks tõis. Järk-järgult asub noorem põlv oma kohtadele, et neid töid jätkata.

Veel suuremat hoogu, veel suuremat julgust, veel suuremat vaimust Balti idee elluviimises — siis on tulevik kindel ja meie saavutame võidupärja.

V. Munter,

Latvia välisministeeriumi
peasekretär.

Igaunijas valstsvecākais Konstantins Päts.
Eesti riigivanem Konstantin Päts.

veida, kuŗai tad pār protektoru būtu Prūsija. Domāta bija māņu patstāvība ar kādu Prūsijas princi priekšgalā.

Toreiz lietuvju patrioti ņēma to lietu daudz nopietnāk, izraudzīdami par Lietuvai dižkunigaikšti Urachas firstu, bet nevis Prūsijas princi. Tas sacēla lielu nepatikšanu pie Vācijas noteicējiem valsts vīriem, kuŗi mēģināja izjaukt šo nodomu.

Lietuvji tomēr pastāvēja uz savu kandidātūru, stādāmieš slepeni sakaros ar savu nākamo valdnieku. Kā teikts, tas bija jādara ļoti slepeni, jo prūšu vadoni par

seisva" provintsi kujul, mille protektoriks oleks Preisimaa. Oli mõeldud vale iseseisvus mõne Preisi printsiga eesotsas.

Seekord Leedu patrioodid võtsid asja palju tõsisemalt, valides Leedu valitsejaks Urahi vürsti, mitte aga Preisi printsi. See tekitas suurt pahameelt Saksamaa juhtivais riigimeestes, kes katsusid seda mõtet nurja ajada. Leedulased jäid siiski oma kandidatuuri juurde, luues salajased sidemed oma tulevase valitsejaga. Nagu üteldud, seda pidi tegema salaja, sest Preisi juhid et tahtnud midagi teada Urahi

Urachas princi nekā negribēja zināt, lai gan tas jau bij nodomājis pieņemt Mindauga II. vārdu un pat sācis mācīties lietuvju valodu. Vai lietuvjiem būtu izdevies iesēdināt Mindaugu II. Lietuvas tronī, tas ir liels jautājums, t. i. ja Vācija nebūtu uzvarēta.

Bet Vācija pazaudēja karu un tādēļ visas vācu diktētās saistības atkrita un viņu nodomi sabruka.

Pats par sevi saprotams, ka pēc Vācijās sakaušanas atkrita Prūsijas un Urachas prinču pretenzijas pēc Lietuvas troņa. Lietuvas tautas padome izšķīrās par republikas valdības formu.

Še nu vēl jāpiemin, ka 16. februāris ir Lietuvas atdzimšanas diena un tādēļ nav gluži līdzīgs Latvijas 18. novembrim nedz Igaunijas 24. februārim, kad Latvija un Igaunija piedzima.

Lietuva, kā no vēstures mums zināms, ir bijusi liela un varena, patstāvīga valsts un savā laikā spēlējusi ļoti ievērojamu lomu Eiropas vēsturē. Lietuvas ziedu un slavas laikos viņas robežas sniedzās no Baltijas līdz Melnajai jūrai un no Karpatu kalniem līdz Daugavai un gandrīz līdz Volgai, apņemdama 10 reiz lielāku teritoriju, nekā tagadējā Lietuva.

Mūsu pagātnē, ir teiku miglā tūta, kamēr lietuvji grūtās dienās smeļas stiprumu (kā to viņi dzejiski dzied savā tautas himnā) no savas varenās pagātnes.

Lietuvas atdzimšanas dienā sveicinot, uzsauksim: Lai dzīvo Lietuva mūžīgi!

J. Riteris,

Latviešu-Lietuviešu vien. priekšsēdēt.

printsist, olgugi, et ta oli juba otsustanud võtta enesele nimeks „Mindaug II.“ ja hakanud õppima leedu keelt. On suureks küsimuseks, kas leedulastele oleks õnnestunud asetada Leedu troonile Mindaugi II., s. o. kui Saksamaa ei oleks võidetud.

Kuid Saksamaa kaotas sõja ja selle tagajärjel kõik dikteeritud tingimused langetis ära ja nende kavatsused nurjusid.

Endastmõistetavalt jäid pärast Saksamaa kaotust Preisimaa ja Urahi printside pretensioonid Leedu troonile ära. Leedu rahvanõukogu valis vabariikliku valitsusvormi.

Siin peame veel mainima, et 16. veebruar on Leedu uuestisünni päev ning sellepärast ei ole sarnane Latvia 18. novembrile ja Eesti 24. veebruarile, mil sündisid Latvia ja Eesti. Leedu, nagu teame ajaloost, on olnud suur ja vägev iseseisev riik ning omal ajal mänginud väga tähtsat osa Euroopa ajaloos. Leedu kuulsuse ja õitseajal ulatusid tema piirid Läänemerest Mustamereni ja Karpaadi mägedest Väina jõeni ja koguni Volgani, võttes enda alla 10 korda suurema territooriumi kui praegune Leedu.

Meie minevik on uduga kaetud, kuid leedulased ammutavad jõudu raskeil päevil omast kuulsast minevikust (nagu nad luuliselt laulavad oma rahvushümnis).

Tervitades Leedut tema uuestisünni päeval, hüüame: Elagu Leedu igavesti!

J. Riteris,

Lätlaste-leedulaste
ühisuse esimees.

Rakstniecība — igauņu tautas pašapziņas cēlēja.

Kirjandus Eesti rahvusliku iseteadvuse tōstmise tegurina.

Igaunijas rakstniecība ir savā labākajā un svarīgākajā daļā nacionāli noskaņota. Tā, neapšaubāmi, patiesi un ticami viņa arī atspoguļo igauņu tautas dzīvi, dvēseli, noskaņojumu, raksturu un kultūru. Bet tā ne tikai atspoguļo, bet arī sauc un dzen uz augšu. Līdz pat pēdējam lai-

Eesti kirjandus on oma paremas ja kaaluvamas osas mōtteviisilt rahvuslik. Sarnasena kajastab ta, kahtlemata, tōeliselt ja uskumisvāarselt Eesti rahva elu, hinge, meelsust, iseloomu ja kultuuri. Kuid ta ei kajasta ainult, vaid kutsub ka ūles. Kirjandus on tānapāevani juhtinud Eesti

kam rakstniecība ir bijusi tā, kas vadīja igauņu tautas audzināšanu un attīstību, kā dzīvs faktors iespaidodama garīgo kultūru, attīstīdama mākslas izpratni un gaumi.

Nacionālas kultūras dzīves augšanas laikā igauņu rakstniecība lielā mērā veicināja tautiskās pašapziņas augšanu un nacionālo lepnumu. Lai to skaidri redzētu, jāpamet tik skats igauņu tautas tuvākajā pagātnē. Te vispirms jāievēro tā sauktais tautiskās atmodas laikmets. Šī laikmeta saturs gan vēl nav pietiekoši pamatīgi izpētīts un ļoti iespējams, ka dažas līdzšim atzītās patiesības būs jāpārvērtē, kā tas pa daļai jau arī noticis, tomēr viens fakts paliks negrozāms, proti F. R. Kreucvalda ēpa „Kalevipoega“ loma igauņu tautas garīgajā atmodā un nacionālās pašapziņas celšanā. Lai „Kalevipoega“ mākslinieciskā vērtība būtu kāda būdama, viņa lielais iespaids uz igauņu tautas gara un kultūras dzīvi nav apšaubāms. Ja V. Reimans teica, ka tikai „Kalevipoeg“ esot radījis igauņu tautu, jo tas devis tautas dvēseli kautko jaunu un lielu — lepnumu un pašapziņu, tad te varbūt šo vārdu autors jubilejas sajūsmā stipri pārspilēja, jo tā viņš izteicās „Kalevipoega“ 50 gadu atceres svinībās 1911. gadā. Tomēr šais vārdos slēpjas arī ļoti daudz patiesības. Tāpat izsakās arī pazīstamais igauņu draugs šulcs - Bertrams, teikdams: „Iedomājaties ikkatrs pats, kādu ierosinošu iespaidu atstāja uz nospiestu tautu apziņa, ka viņai aiz muguras stāv vēsturiska pagātne un varenums. Vai tas nerada tādu pat pacilājošu sajūtu, kā kad kādam ubagam paziņotu: „Tu esi ķēniņa dēls.“ Jo vai var būt kādai tautai vēl ticamāks apliecinājums, ka tai ir slavena pagātne, kā viņas varoņēps?“

„Ar Kreucvalda „Kalevipoegu“ Kalevs patiešām ieradās, lai atjaunotu savu seno cilti. Ar „Kalevipoega“ iznākšanu igauņu tautas dzīvē patiesībā sākās pilnīgi jauns laikmets, kas nesa sev līdz ne tikai nacionālo atdzimšanu, bet lika arī jaunus dabiskos pamatus igauņu rakstniecībai“, saka literatūrvēsturnieks V. Kampmans.

„Kalevipoegs“ iedvēsvoja tautiskās atmodas laika dzejniekus un rakstniekus

rahva kasvatust ja arengut, mõjutades elava tegurina rahva vaimlist kultuuri, arendades ta kunstist arusaamist ja maitset.

Rahvuskultuurilise elu tõusvatel aegadel on Eesti kirjandus suurel määral edendanud rahvuslikku iseteadvust ja enesetunnet. Selleks tarvitseb ainult heita pilgu tagasi Eesti rahva lähimasse minevikku. Siin tuleb kõige pealt kõne alla nii nimetatud rahvusliku ärkamise ajajärk. Seda ajajärku ei ole sisuliselt veel uuritud küllaldase põhjalikkusega ja on väga võimalik, et mõned senised tõekspidamised tulevad ümberhinnata, nagu see ka juba osaliselt on sündinud, kuid üks tõsisasi jääb püsima, nimelt F. R. Kreutzvaldi eepose „Kalevipoeg“ osa Eesti rahva vaimlises äratamises ja rahvusliku eneseteadvuse edendamises. Olgu „Kalevipoega“ kunstiline väärtus milline tahes, tema suur mõju Eesti rahva vaimu- ja kultuurelule seisab väljaspool kahtlust. Kui V. Reiman ütleb, et alles „Kalevipoeg“ olevat Eesti rahva loonud, kuna ta sisen- das rahva hinge midagi uut ja suurt, uhkust ja iseteadvust, siis võib siin juubeli- liialdus olla teatavat osa kaasa mänginud, kuna need sõnad öeldi „Kalevipoega“ 50 aastajuubeli puhul 1911. a. Kuid peitub siiski palju tõtti neis sõnades. Sama väidab ka tuntud Eesti sõber Schultz-Bertram, kui ta ütleb: „Kujutagu endale ette, millist äratavat mõju rõhutanud rahvale pidi andma teadvus, et tal oli seljaga ajalooline minevik ja suurus. Kas ei pea see avaldama sama mõju kui kelle- gile kerjusele tehakse teatavaks: „Sa oled kuningapoeg“. Sest ka võib olla veel kindlamat tõendust mõne rahva aja- loolise tähenduse kohta kui kangelasee- pose omamine?“

„Kreutzvaldi „Kalevipojaga“ oli Kalev tõesti ilmunud oma endist sugu uueks looma. „Kalevipojaga“ algab Eesti rahva elus tegelikult uus ajajärk, mis ei too- nud endaga kaasa mitte üksinda rahvus-liku uuestisünni, vaid asetab ka ta kirjan- duse uuele loomulikule alusele,“ ütleb V. Kampmann.

„Kalevipoeg“ vaimustas rahvusliku är- kamisaja luuletajaid ja kirjanikke L. Koi-

L. Koidulu, F. Kūlbarsu, M. Veski un J. Pärnu, kas no savas puses radija darbus, kuři stiprināja mostošās tautas ticību un pašapziņu, darba gribu un drošsirdību; sevisku ievēribu šai ziņā pelna L. Koidulas ugunīgie, patriotiskie dzejoļi un J. Pärna stāsti.

Apmēram tai pašā laikā literatūras apvārsni parādījās E. Bornhöhe ar savu stāstu „Tasuja“ (Atriebējs), kas tāpat kā Kreucvalda „Kalevipoeg“ sniedzās tālā pagātnē. Tam viela ņemta jau no vēsturiski saptomas pagātnes, kuŗai norauts noslēpumainais apsegs un parādītas arī vēstures tumšās puses, kaut gan tai pašā laikā rakstnieks liek dzīvot arī veco igauņu varoņu tēliem, kāds bija Atriebējs. Šī darba panākumi un iespaids bija tieši pārsteidzoši. „Atriebējs“ iznāca 1880. gadā un ātri izplatījās visplašākajos tautas slāņos, tos sajūsminādams, un prātus pacilādams. To izpirka tādā ātrumā, ka drīz vien bija vajadzīgs otrs izdevums.

Tikpat ierosinošs un atdzivinošs iespaids, kā augšminētajiem darbiem nacionālās atmodas laikmetā, bija E. Vildes vēsturiskajiem romāniem un G. Suitsa dzejoļiem šī gadu simteņa sākumā. Tieši šai laikā igauņu tautas attīstībā bija novērojams jauns uzplaukums, kā saimnieciskajā, tā garīgajā dzīvē. Šīs nacionālās apziņas atdzīvošanās iemesls bija lietu tiesu E. Vildes romāns „Mahtra sõda“ (Machtras karš), kur tēlots varoņīgs mēģinājums, nokratīt netaisno un smago klaušu nastu tieši tumšajās dienās, kādas bija pirms tautiskās atmodas, lai taisnības un likuma vārdā uzvarētu apspiedējus, apliecinot, ka tautas pacietībai ir robežas, kuŗu pārkāpšana nozīmē varas nesējiem un valdītājiem nāvi un iznīcību. Minētais romāns kļuva par plašu tautas masu mīlāko lasāmvielu vispirms laikrakstā „Teataja“ un vēlāk atsevišķā grāmatā. No otras puses turpretim šo romānu, protams, pavisam nokritizēja. Kad 1905. gadā patiešām sacēlās vētra un, izplatīdamās pa visu zemi, apdraudēja igauņu tautas vēsturiskos ienaidniekus, tās iemesls neapšaubāmi bija E. Vildes romāna „Mahtra sõda“ iespaids. Tas no jauna atmodināja tautas

dulat, F. Kuhlbars'i, M. Veske't ja J. Pärn'a, kes löid omalt poolt teoseid, mis sisendasid ärkavale rahvale usku endasse, töö tahet ja julgust; erilist tähelpanu vääriivad ses suhtes L. Koidula tulised isamaalised luuletused ja J. Pärn'a rahvapärased jutustused.

Umbes samal ajal astus välja E. Bornhöhe oma jutustusega „Tasuja“, mis nagu Kreutzvaldi „Kalevipoegki“ ulatus kaugeesse minevikku, kuid mil oli aineks juba ajalooliselt mõistetav minevik, millelt võeti saladuslikkuse kate ja näidati selle ajaloo tumedaid külgi, kuid lastes samal ajal uuesti ellu tõusta vanade eestlaste kangelaskujudel, nagu seda oli Tasuja. Selle teose edu ja mõju olid otse üllatavad. Ilmudes 1880. a. tungis ta kiiresti kõige laialdamatesse rahva kihtidesse, neid vaimustades ja nende meeli ülendades, ning levinedes sarnase kiirusega, et varsti läks vaja uut trükki.

Samane ergutav ja elustav mõju kui ülaltähendatud teostel rahvuslikul ärkamisajal, oli käesoleva sajandi alul E. Vilde ajaloolistel romaanidel ja G. Suits'i luuletustel. Just selle ajapaigu avaldus Eesti rahva arengus uus tõus nii majanduslikus kui ka vaimlises elus. See rahvuslikuteadvuse elustumine oli tunduval määral tingitud E. Vilde „Mahtra sõjast“, mis kujutab kangelaslikku katset just tumedail rahvusliku ärkamise eelmistel päevadel raputada maha teoorjuse ebaõiglase ikke ja tõe, õiguse ja seaduse nimel kukutada rõhujad, tõendades, et rahva kannatustel on piir, millest üleastumine tähendab võimukandjaile ja valitsejaile surma ja hukatust. Nimetatud romaan sai laiade rahvamasside armsamaks lugemispalaks alul ajalehe „Teataja“ kaudu, hiljem eri väljaandena. Teiselt poolt mõisteti romaan, loomulikult, täiesti hukka ja kui siis 1905. a. torm tõesti valla pääses ja, ähvardades Eesti rahva ajaloolisi vaenlasi, üle terve maa levines, siis oli see kahtlemata suurel määral tingitud E. Vilde romaani „Mahtra sõda“ mõjust. Uuesti raputati üles rahva vaikiv ürgjõud, vabadustung ja rahvuslik iseteadvus, mis panid rahva liikuma rahutu merena, et

seno, snaudošo spēku, brīvības tieksmes un tautisko pašapziņu, kas lika tautai savilņoties kā nemierīgai jūrai, lai cīnītos par savām tiesībām un gāztu savus apspiedējus.

Tādu pat nacionālu vētru un dzīves uguni sacēla arī jaunais G. Suits ar savām dzejām. Kuŗu gan nenasildītu tādi patētiski vārdi, kā „Mirdzēs tērauds, dzelzs mirdzoša taps, viru nebaida nāve, ne kaps!“

1905. gada ugunis drīzi nodzisa, vētras aplkusa un likās, it kā visa šī kustība būtu apstājusies. Bet tas bija tikai šķietami. Patiesībā 1905. gada cīņās raisītā sēkla nesa auglus 1918. gada galvenajām cīņām, kas veda pie galīgas uzvaras. — patstāvīgas Igaunijas nodibināšanās.

Jaunākā laikā, neatkarības periodā, visdziļāko iespaidu, kā uz intelligences aprindām, tā arī vienkāršo tautu, atstājis Tammsaares kapitāldarbs „Tõde pa õigus“ (Taisnība un patiesība), sevišķi šī romāna pirmās sējums. Šis darbs gan nav tieši modinājis nacionālo pašapziņu, bet uzsvēris igauņu zemnieka rāsas vērtību. Daudzu gadu laikā pilsētas kultūra bija nonākusi priekšplānā un rakstnieki visvairāk tēloja intelligences dzīvi un apstākļus. Zemnieki un lauku dzīve bija kaut kā atstāta novārtā. Tammsaare ar savu romānu nostādīja tos atkal priekšplānā, viņiem pienākošā goda vietā, jo zeme ir Igaunijas pamats un zemnieki, igauņu tautas patiesās dvēseles nesēji. Ar Vargamāe Andreju Tammsaare radījis tēlu, kas iemieso pašapzinīgu spēcīgu igauņu zemnieku, kurš savās mājās cīnās par savu un savas ģimenes labklājību un labāku nākotni. Andrejs ir igauņu zemnieka spolets simbols, kas varonīgi cīnās ar nedzirdētām grūtībām.

Ne tikai vētru un cīņu laikmetos rakstniecība ir bijusi tā, kas ierosinājusi un iejūsminājusi igauņu tautu, bet arī grūtību un krīzes gados, kad vēl vairāk vajadzēja drosmes un skaidrības. Es domāju te galvenā kārtā tumšo pārkrievošanas laikmetu pagājušā gadu simteņa 90-tos gados. Vienaldzība bija toreiz tā nomākusi tautas dzīves prieku, ka pilnīgi aptumšoja viņas mērķus un centienus. Daudzu pat stiprākos pārņēma nevarība.

võidelda oma õiguste pärast ja kukutada oma rõhujad.

Sama rahvusliku tormi ja elutuld külvas ka noor G. Suits oma luuletustes. Keda oleksid jätnud külmaks sarnased pa-teetilised sõnad nagu „Välku teras ja väikugu raud, meest ei kohuta surm ega haud!“

1905. a. tuled kustusid kiiresti, tormid vaibusid ja nāis, nagu oleks see terve liikumine liivale jooksnud. Kuid see oli ainult näiline. Tegelikult kandis 1905. a. võitlus oma vilja eelkäijana 1918. a. pea-võitlusele, mis viis lõpuvõidule — Eesti iseseisvuse sünnile.

Uuemal ajal, iseseisvuse periodil, on Tammsaare kapitaalteos „Tõde ja õigus“ eriti selle romaani esimene köide, jätnud sūgava mõju nii haritud kihtidele kui ka lihtrahvale. See töö ei ole küll otsekohe rahvuslikku iseteadvust ergutanud, küll aga rõhutanud Eesti maarahva raassilist väärtust. Aastate jooksul oli linnakultuur rühkinud esiplaanile ja oli kirjeldatud haritlaste elu ja olu. Maa rahvas ja maa-elu olid kuidagi jäänud tahaplaanile. Tammsaare asetas oma romaaniga jällegi esiplaanile, neile kuuluvale aukohale, maa kui Eesti rahva elu aluse ja maainimesed kui selle rahva tõelise meelsuse kandjad. Vargamāe Andreses on loonud Tammsaare kuju, mis kehastab iseteadvat tugevat eesti talupoega võitluses oma talus enda ja oma perekonna parema tuleviku pärast. Andres on kangelaslikult kuulmatute raskustega võitleva Eesti talupoja süngesymbol.

Kuid mitte üksinda tormi ja võitluse aegadel ei ole kirjandus Eesti rahvast virgutanud ja vaimustanud, vaid ka languse ja kriisi aegadel, mil samuti, kui mitte veel rohkem, läks vaja julgustust ja selgitustööd. Me mõtleme siin kõige pealt sünget venestamisperiodi möödunud sajandi 90-dail aastatel. Ükskõiksus võtab siin rahvalt eluhoo ja tumestab ta eesmärke. Meeleheide vallutab paljuid, isegi väärtuslikke. Lootusetus valitseb igal pool. Ainsaks valguseks sel lootusetul ajajärgul oli jällegi kirjandus. J. Järv, A. Saal ja A. Kitzberg näitasid rahvale oma ajaloolistes romaanides mineviku

Visur valdija bezceribu stāvoklis. Vienīgais gaišums šai drūmajā laikmetā bija atkal rakstniecība. J. Jārvs, A. Saals, un A. Kicbergs rādīja tautai savos vēsturiskajos romānos ceļu no pagātnes uz nākotni. Šī laikmeta vēsturisko romānu nopelni tautiskās pašapziņas uzglabāšanā un attīstīšanā tais tumšajos gados jāvērtē ļoti augstu. Tagad bieži vien par šiem nāvīgiem literāriskajiem ražojumiem pasmejās un viņu mākslas vērtība patiesībā nav arī diezciik liela, tikai literāriska darba nozīmi vienmēr neizšķir vis vienīgi viņa tirā mākslas vērtība, bet vairāk gan iespāids, kāds tam ir bijis tautas dzīvē, liktenī un kultūrā. No šī viedokļa šiem vēsturiskajiem romāniem ir ievērojama vieta igauņu tautas pašapziņas celšanā un savas dzīves veidošanā.

Arī šo laiku rakstniecībā, kas darbojās diezgan šauros apstākļos, novērojama interesantu mērķu spraušana. Vēl nesen tik ļoti draudēja bezdarba spōks un vispārējā krīze, bet šai smagajā noskaņojumā rakstniecības viena daļa pauda priecīgu darba gribu un drošu uzņēmību. No šī virziena pēdējā laika darbiem varētu minēt vienu otru literātūras ražojumu, kā piem, A. Jakobsona romānu „Darba sākums“ un tikai nesen iznākušo Maita Metsanurka romānu „Pie Imeras upes“. Atkal igauņu rakstnieku skati vērsās tuvākajā vai tālākajā pagātnē, sevišķi kritiskākos laikmetos, lai ar to laiku dzīves drosmi ierosinātu tagadējo paudzi, ieaudzinātu tai nacionālo pašapziņu un jaunu dzīves prieku. Šāis darbos gan ne ar vienu vārdu nav pieminēta nacionālā programma, tautiskā ideoloģija, bet tomēr viņos viņo nacionālā dzīvotgriba un tautiski centieni. Sava jaunuma dēļ šie romāni vēl nav kļuvuši par tautas vispārēju īpašumu, bet nav šaubu, ka tādi viņi kļūs jau tuvākajā nākotnē. Šo romānu darbība ir tik viengabalaina un darbojošās personas tik pozitīvas un dzīves spēka pilnas, ka šie darbi ir to vērts, lai izplatītos igauņu tautā pēc iespējas vairāk.

Igauņu rakstniecībā ir vesela rinda rakstnieču un rakstnieku, kam bijusi nepārrēdzama loma tautas pasaules uzskata izveidošanā. Bet no lielā autoru skaita te varēsīm minēt tikai dažus. Nacionālās at-

kaudu teed tulevikku. Selle ajajärgu ajalooliste romaanide teeneid rahvusliku iseteadvuse hoidmiseks ja arendamiseks neil tumedail aastail tuleb kõrgelt hinnata. Tänapäev naeratatakse nende naiivide kirjanduslikkude toodete üle ja nende kirjanduslik väärtus ei ole tegelikult tõesti väga suur, kuid mitte alati ei ole mööduandev toodete puht kirjanduslik väärtus nende tähtsuse hinnangul, vaid rohkem küll mõju, mis neil on olnud oma rahva elus, saatuses ja kultuuris. Sellest seisukohast on neil ajaloolistel romaanidel tähtis koht Eesti rahva iseteadvuse tõstmisel ja tema eluavaldustele suuna andmisel.

Ka nüüdisaja kirjanduses võib ajal, mis möödub kitsaste tingimuste õhkkonnas, panna tähele huvitavate eesmärkide püstitamist. Veel hiljuti nii ähvardavalt mõjuva tööpuuduse ja üldise kriisi meeoleolu keskel jutlustab osa kirjandust rõõmsat töötahet ja julget enesealgatust. Ses suhtes võiks mainida viimase aja mõnd kirjanduslikku toodet, nagu näiteks, A. Jakobson'i romaani „Töö algus“ ja alles hiljuti ilmunud Mait Metsanurga romaani „Ümera jõel“. Jälle suunduvad meie kirjanikkude pilgud kaugemasse või lähemasse minevikku, eriti kriitilistesse ajajärkudesse, et nende aegade elujulguse abil ergutada praegust sugupõlve ja sisendada talle uut elurõõmu ja rahvuslikku iseteadvust. Neis töodes ei nimetata küll ainsa sõnagagi rahvuslikku programmi, rahvuslikku ideoloogiat, kuid siiski õhkuvad nad rahvuslikust elutahtest ja rahvuslikust eneseavalduse püüdest. Oma uuduse tõttu ei ole need tööd veel muutunud rahva üldvaraks, kuid et nad seks muutuvad lähimas tulevikus, selles ei ole kahtlust. Nende romaanide tegevustik on nii terve ja kandvad isikud nii positiivsed ja täis elu, et need tööd väärivad Eesti rahvas kõige laiemat levinemist.

Eesti kirjanduses on terve rida meeskui ka naisautoreid, kes rahva ja tema ilmavaate kujundamisel on etendanud väga tähtsat osa. Sest suurest autorite arvust võiks siin ainult mõnda nimetada. Rahvuslikul ärkamisajal sammub siin eesotsas C. R. Jakobsoni ideede teostajana J. Pärn. Tema Lahvardi Kristjan jutustuses „Oma

modas laikmeta priekšgalā stāv kā C. R. Jakobsona ideju reālizētājs J. Pārns. Viņa Lachvardu Kristjānis stāstā „Paša māja un paša noteikšana“, kā arī Dr. Visnapuu stāsta „Melnie svārki“ varonis, re-

tuba ja oma luba“ ja Dr. Visnapuu jutustuses „Must kuub“ esindavad Eesti rahvuslikku ideed ja selle ajajārgu teguvõimsaid isikuid. Rahvusliku kangelase kugu kehastab juba nimetatud E. Bornhöhe ju-

Igaunu brīvības cīņās kritušo varoņu pieminēklis Põltsamā.
Eesti vabadussõja kangelaste mālestussammas Põltsamaal.

prezentē tautisko ideju un šī laikmeta darba spējīgās personas. Nācionāla varoņa tēlu iemieso jau šī raksta romānā minētā E. Bornhöhes stāsta „Tasuja“ galvenā persona. Vēsturiskā romantisma dienās rakstnieki radīja vairākus šādus varoņtē-

tustus tiitelkangelase isikus. Ajaloolise romantika päivil loodi terve rida sarnaseid kangelaskujusid ja kui need ka oma eluvõorsuse ja romantika pärast meil nāivad tēnapāev vōōrainā, on nad omal ajal rahva kasvatamisel etendanud tāhtsat osa.

lus un ja arī viņi savas romantikas dēļ mūsu dienās liekas sveši, tomēr savā laikā tie veikuši tautas audzināšanā lielu darbu.

Dzīvei tuvāki ir jau E. Vildes vēsturisko romānu varoņi. Sevišķu ievēribu pelna viņa rasiski vērtīgais Völlamäe Päärns jau minētajā romānā „Machtras karš“ — milzīga auguma, spēcīgs, melnmatains darba cilvēks. Droši un noteikti kā laupa viņš iet pretī varas nesējiem un viņu kalpiem. Katra pārestība un meli ierosina viņu uz enerģisku pretdarbību.

1905. gada varoņus padarījusī nemirstīgu Aino Kallas Bernharda Riivese tēlā vienā no savām novelēm. Arī tas ir viens no igauņu rāsas vērtīgākiem pārstāvjiem. No jaunākās rakstniecības šai ziņā ir ievēribas cienīgi Andrejs jau minētajā Tammsaares romānā „Taisnība un patiesība“ un tāpat arī Andruksonu cilts pārstāvji vienā Jakobsona darbā un Vello-Maita Metsanurka romānā „Pie Imeras upes.“

No sieviešu tēliem minēsim Huntaugu Mīnu E. Vildes romānā „Machtras karš“, Tīnu A. Kieberga drāmā „Vilkatis“, Kõrboja Annu Tammsaares romānā „Kõrboja saimnieks“, un Vaiku-Maita Metsanurks romānā „Pie Imeras upes“, šie sieviešu tipi ir vērtīgākie igauņu rāsas pārstāvji un patstāvīgas, brīvas sievietes iemiesojumi.

Tie ir raksturīgi, bet tikai daži atsevišķi piemēri no literārisko tipu lielā skaita, kas simbolizē igauņu tautas pašnoteikšanos un dzīves veidu.

H. Roos.

Eltruimad on E. Vilde ajalooliste romaanide kujud. Erilist tähelepanu väärib siin rassiliselt väärtuslik Völlamäe Päärn juba nimetatud romaanis „Mahtra sõda“ — hiiglaslik, tugev, mustajuuksline teonimene. Kindlalt ja julgelt astub ta võimukandjaile ja nende käsilastele lõvina vastu. Iga ülekohus ja valelikkus ajab teda vihasele vastutegevusele.

1905. a. kangelasi on jäädvustanud Aino Kallas Bernhard Riivese kujus ühes oma novellidest. Ka see on üks Eesti raassi väärtuslikkudest esindajaist. Uuemast kirjandusest väärivad ses suhtes tähelepanu Andres juba nimetatud Tammsaare romaanis „Tõde ja õigus“, samuti ka Andruksonide sugu esindajad ühes Jakobsoni töös ja Vello Mait Metsanurga „Ümera jõel“.

Naiskujudust olgu nimetatud Huntaugu Miina E. Vilde romaanis „Mahtra sõda“, Tiina A. Kitzberg'i draamas „Libahunt“, Kõrboja Ann Tammsaare romaanis „Kõrboja peremees“ ja Vaike Mait Metsanurga „Ümera jõel“. Need naistüübid on väärtuslikumad Eesti raassi esindajad, vaba ja iseseisva naise kehastused.

Need on loomulikult, ainult üksikud näited kirjanduse tüüpide suurest arvust, mis sümboliseerivad Eesti rahva eneseavaldust ja eluviisi.

H. Roos.

Lietuvju tagadējā literātūra.

Leedu praegune kirjandus.

Pēc pasaules kara un Lietuvas neatkarīgās valsts tapšanas, lietuvju literātūrai ir radušās jaunas izredzes. Darbības brīvība, jauni kultūrāli uzdevumi, cīņās par neatkarību pastiprināta tēvijas mīlestība, intelliģences pieaugums — visi šie apstākļi labvēlīgi atsaucās uz literātūras plaukšanu. Tiešām pašas literātūras vērtība ir pieaugusi un tā kļuvusi plašāka, bet tautas morāliskais noskaņojums un materiālie apstākļi ilgu laiku ir bijuši jaunradīšanas darbam nelabvēlīgi. Neatkarības pirma-

Pääle maailmasõja ja iseseisva Leedu riigi asutamist, leedu kirjandus on saanud uusi väljavaateid. Tegevusvabadus, uued kultuurilised ülesanded, iseseisvuse võitlusis karastatud isamaa-armastus, intelligenti juurekasv — kõik need olud on soodsad kirjanduse kasvamiseks. Tõesti, kirjanduse väärtus on tõusnud ning ta on muutunud arvukamaks, kuigi rahva moraalne enesetunne ja materjaalsed olud on kaua olnud loomistööle ebasoodsad. Iseisvuse algaastail pühendas seltskond ja

jos gados sabiedrības un valdības spēki tika ziedoti valsts uzbūves darbam. Trūcīgā un dažādā ziņā diezgan raibā intelligēnce par literātūru maz interesējās, pilsetas bija nelietuviskas, lietuviešiem nebija turīgo ļaužu šķiru un atsevišķu mecenātu. Sākās nesaskaņas rakstnieku un sabiedrības starpā. Rakstnieki apsūdzēja sabiedrību, ka tā neatbalstot literātūru, jo grāmatu tirāžs bija un joprojām ir diezgan niecīgs. Sabiedrība turpretim apsūdzēja rakstniekus, ka tie palikuši dzīvei iepakaļ un viņu darbi esot mazvērtīgi, šīs nesaskaņas turpinājas arī līdz šim. Saimnieciskā krīze, protams, vēl vairāk pasliktinājusi rakstniecības stāvokli. Tomēr pēdējos gados tas pakāpeniski uzlabojas. Valdība gādā par tautas bibliotēkām, izglītības ministrija asignējusi 5.000 lit. godalgai par labāko literātūras darbu, Sarkanais Krusts piešķirs ikgadus 1000 lit. godalgām par labāko jaunatnes literātūras grāmatu un plašākā sabiedrība tagad izrāda lielāku interesi par rakstniecību.

Lietuvas neatkarīgās dzīves 15 gadu laikā lietuvju literātūrā, kurai sabiedrība piegrieza nelielu vērību, norisinājās intensīvs darbs. Nelūkojoties uz nelabvēlīgiem apstākļiem, lietuvju rakstnieki ir izdevuši veselu virkni žurnālu. 1920.—1923. g. tika izdots mēnešraksts «Skaitymai», 1923.-24. «Gaires», 1925. g. «Baras», 1926.-27. g. «Pradai ir žygiai»; 1930.-31. g. «Gaisai» un tanī pašā laikā «Piūvis». Visi šie žurnāli reprezentēja, ja var tā teikt, vidusliterātūru un viņiem nebija nekādu sevišķu novatorisku tendenču. Dzīvāku kritiku piekopa «Skaitymai» ar nolūku pacelt rakstniecības jaunradīšanas līmeni. Nacionālo jautājumu literātūrā visvairāk cilāja «Piūvis», kurā izdeva jauniešu grupa. Bez tam, 1922-24. g. parādījās novatoru «Keturiu Veju» grupa, kas izdeva savu orgānu «Keturi Vejai» un asi protestēja pret šabloniskām jaunradīšanas normām. Viņi tiešām radīja lietuvju literātūrā jaunus centienus un atstāja lielāku iespaidu uz jauno rakstnieku paaudzi. «Trečias Frontas», kurā izdeva 1930-31. g. jaunieši, sprauda revolūcionārus mērķus mazāk formas, bet gan vairāk ideoloģijas ziņā. Viņš balstījās uz sabiedriski proletā-

valitsus kogu oma jōu riigi ūlesehitamise tōole. Viletsuses elav ja kaunis kirju intelligents oli kirjandusest vāga vāhe huvitatud, linnad ei olnud leedupārased ning leedulastel puudus rikkaid rahvakihte ja ūsikuid metsenaate. Algasid ebakooskōlad kirjanike ja seltskonna vahel. Kirjanikud sūūdistasid seltskonda, et ta ei toetavat kirjandust, kuna raamatute tiraaž oli ja on veelgi vāga vāike. Seltskond jālle sūūdistab kirjanikke, kes olla elust mahajāanud ning kelle tōod olla vāhevāertuslikud. Need arusaamatused ei ole kadunud veel praegugi. Majanduskriis, muidugi, raskendas kirjanduse seisukorda veel rohkem. Siiski viimaseil aastail paraneb ta järjekindlalt. Valitsus hoolitseb rahvaraamatukogude eest, haridusministerium on assigneerinud 5000 litti parima kirjandusliku teose auhindamiseks, Punane Rist annab igal aastal 1000 litti parima noorsoo raamatu auhindamiseks ja laiem seltskond avaldab praegu suuremat huvi kirjanduse vastu.

Leedu iseseisvuse 15. aasta jooksul on leedu kirjanduses, millele seltskond pūhendas vāhe tāhelpanu, tehtud intensiivset tōod. Vaatamata ebasoodsaile oludele, on leedu kirjanikud vāljaandnud terve rea ajakirju. 1920.—1923. a. ilmus kuukiri „Skaitymai“, 1923.—1924. „Gaires“, 1925. a. „Baras“, 1926.—1927. a. „Pradai ir žygiai“, 1930.—1931. a. „Gaisai“ ning samal ajal ka „Piuvis“. Need ajakirjad esindasid, kui vōiķks ūelda, keskmist kirjandust ning neil ei olnud mingisuguseid uuenduspūūdeid. Elavamat kriitikakāsitas „Skaitymai“ eesmärgiga tōsta kirjandusliku loomingu taset. Rahvuslikku kūsimumst kāsitas kirjanduses kōjigerohkem „Piuvis“, mille vāljaandjais oli noorte kirjanike grupp. Pāāle selle, kerkis esile 1922.—1924. a. uuendajate „Keturiu Veju“ rühm, mis andis vālja oma organi „Keturi Vejai“ ning teravalt protesteeris šablooniliste loomisvormide vastu. Nad tōidki leedu kirjandusse uusi pūūdeid ja jātsid suure mōju noorte kirjanikkude pōlvele. „Trečias Frontas“, mille andsid vālja 1930.—1931. a. samuti noored kirjanikud, oli revolutsiooniliste sihtidega vāhem vormi, kuid rohkem ideoloogia poo-

risko bāzi un bija zināmas attiecīgas krie-
vu literatūras iespaidā.

Visas šīs kolektīvās rakstniecības rosī-
bas rezultāts bija tas, ka lietuvju literatū-
ra jau Lietuvas neatkarības pirmos 10 ga-
dos ievērojami uzplauka. Kritika un no-
vātoriskās tendences deva iespēju izcelt un
apspriest daudz principiēlu literatūras
jaunradīšanas jautājumu. Tādēļ rakstnie-
cības valoda un dzejošanas formālie li-
dzekļi ir kļuvuši ievērojami pilnīgāki un
vispusīgāki. Sabalansējot neatkarīgās
Lietuvas rakstniecības darbu līdz mūsu
dienām, mums jākonstatē sekošais:

Lietuvieši zaudējuši veselu virkni vecās
paaudzes rakstnieku, kuņiem ir bijuši sa-
kari ar tautas atmodas laikmetu. Viņi
ar saviem darbiem bija ieguvuši populāri-
tāti sabiedrībā un uzturēja literatūras pre-
stižu. Miruši ir žemaite, Lazdynu Pelēda,
M. Pečkauskaite - šatrijos Ragana, Maironis,
J. Tumas-Vaižgantas, A. Kriškčiukaitis-
Aišbe, un arī pirmie tautiskās atmodas
pionieri Pēters Vileišis un «Aušros» dibi-
nātājs Jānis Basanavičius. Līdz ar šiem
rakstniekiem izbeidzies jau gandrīz vesels
literatūras laikmets, ko parasti nosauc
par nacionālo ideālismu vai patriotisko ro-
mantismu.

Šo rakstnieku paaudzi vecuma ziņā cie-
nīgi reprezentē trīs personas: prelāts A.
Dambrauskas-Jakštas, kuņa vārds kritikas
laukā pat vēl šodien ir autoritātīvs; G.
Petkevičaites-Bite, kas pēc ilgāka starp-
brīža izdevusi stāstu Ad Astra, un Vydū-
nas, kas pēc sava vecuma gan pieder šim
laikmetam, bet ar saviem darbiem aiz-
steidzies tam tālu priekšā.

Nākošā rakstnieku paaudze, kas iesā-
kusi literārisku darbu ap 1904. gadu, tā
tad reizē ar preses brīvības atgūšanu, vēl
šodien ir darba spējīga. Tā ir A. Vienuo-
ļa, Liuda Giras, Vinca Kreves, A. Vait-
kus'a, S. Čiurlionienes paaudze. Viņi jau
pirms kara bija pazīstami kā apdāvināti
rakstnieki, arī pēc kara tie ir kuplinājuši
lietuviešu literatūru vairāk kā citi.

Desmit gadus jaunākā rakstnieku gru-
pa, kas izvirzījās īsi pirms kara, tikai ta-
gad sāk uzrādīt sava jaunradīšanas darba
sasniegumus. Šajā grupā ietilpst rakst-
nieki: Ignas Šeinius, Faustas Kirša, Balys
Sruoga, Adomas Lastas, V. Mykolaitis -

lest. Ta toetus proletaarsele seltskonna
osale ning oli vastava vene kirjanduse mō-
jutatud.

Kogu selle kollektiivse kirjandusliku te-
gevuse tulemuseks oli, et leedu kirjandus-
kasvas tãhëlpãnuvããrselt juba Leedu ise-
seisvuse esimese 10 aasta jooksul. Krii-
tika ja uuenduspiõüded andsid võimaluse
esiletuua palju põhimõttelisi loomingu-
kõsimusi ja neid lahendada. Sellepãrast
on kirjakeel ja luulevormi abinõud saanud
palju tãielikumãiks ja mitmekesisemãiks.
Vaadeldes iseseisva Leedu kirjanduslikku
tegevust meie pãevini, võime konstatee-
rida jãrgmist:

Leedulased on kaotanud terve rea va-
nema põlve kirjanikke, kelledel on olnud
sidemed rahvusliku ãrkamisajaga. Nad
olid saavutanud oma teostega seltskonnas
edu ning hoidsid alal kirjanduse prestiizi.
Lahkunud on žemaite, Lazdynu Peleda, M.
Pečkauskaite — šatrijos Ragana, Maironis,
J. Tumas- Vaižgantas, A. Kriškčiukaitis —
Aišbe, ning ka esimesed rahvusliku ãrka-
mise pioneerid Peter Vileišis ja „Aušros“
asutaja Janis Basanavičius. Ūhes nende
kirjanikkudega on lõppenud juba peagu
terve kirjanduse ajajãrk, mida harilikult
nimetatakse rahvuslikuks idealismiks ehk
patriootiliseks romantismiks.

Seda kirjanike põlve vanuse poolest
esindab kolm isikut: prelat A. Dambraus-
kas-Jakštas, kelle nimi kriitika alal veel
praegugi on autoritatiivne; G. Petkevi-
čaites-Bite, kes on pãrast pikemat vahe-
aega vãljaandnud jutustise Ad. Astra;
ning Vydunas, kes oma vanaduse poolest
kuulub sellesse ajajãrku aga oma teostega
on jõudnud temast palju ette.

Jãrgnev kirjanike põlv, kes algas kir-
janduslikku tõõd 1904. aasta õumber, see
on õhelajal ajakirjanduse vabaduse saa-
vutamisega, on veel tãnapãegi tõõvõimeli-
ne. See on A. Vienudise, Linda Giras,
Vinca Krevese, A. Vaitkuse ja S.
Čiurlionienese põlv. Juba maailmasõja
eelsel ajal nad olid tuntud andekate kir-
janikkudena, ning ka hilisemal ajal on roh-
kem kui teised rikastanud leedu kirjandus-
dust.

Kõmmee aastat noorem kirjanike rühm,
kes hakates tegutsema enne sõda, ainult

Putinas, Kazys Binkis, J. Mikuckis, V. Bičiūnas. Pie viņiem piederušus var uzskatīt arī P. Vaičiunu, J. Savicki un J. Švaištu, tie sāka rakstīt pēc kara. No šīs grupas darbiem pēdējos gados lielu interesi sabiedrībā ir radījuši: J. Savička noveļu krājums, Baļa Sruogas vēsturiskā drāma «Milžino paunksmē» (Milža paēnā), V. Mykolaitis-Putina romāns «Altariu šešēly» («Altāru ēnā») un Igna Šeinius politiski satīrisks romāns, kas vērstis pret vācu rāsismu «Siegfried Immerselbe atsijainima» (Sigfrida Immerselbe atjaunošanās).

Pēc kara neatkarīgajā Lietuvā auga vesela rinda apdāvinātu rakstnieku. Minēsim J. Tysliavu, Salomēju Neri, A. Miškini, J. Kossu - Aleksandravičiu, Bern. Brazdžioni, kuŗi jau tagad paņēmuši savās rokās lietuvju liriskas pirmās vijoles. Belletristikas nozarē jau paguvuši vērst uzmanību uz sevi Alantas, A. Venclovas un P. Cvirka romāni. Pēdējā satīriskais romāns Frank Kruk radījis visai pelnītu interesi par sevi.

Kolektīvo literatūras domu šodien reprezentē vienīgais tīri literāriskais jauna tipa laikraksts Literatūros Naujienos.

Novērtējot jauno lietuvju literatūru, salīdzinājumā ar kādu vecas Eiropas tautas literatūru, tad, saprotams, jāatzīst, ka lietuvjiem tā ir mazvērtīgāka: autori nedz ar savu rakstu daudzumu, nedz ar viņu vērtību vēl nelīdzinās ievērojamākiem to tautu rakstniekiem. Tomēr, ja vispār ņemot lietuvju literatūras līmenis vēl ir zems, tad atsevišķi darbi bieži jau sasniedz eiropējisku mērogu, un lietuvju liriskā dzeja nemaz nedarītu kaunu katras mazas tautas literatūrai.

Bet šāds vērtējums ar tā saucamo «eiropējisko» kritēriju nav pareizs. Katras atsevišķas tautas literatūru un atsevišķus darbus var vērtēt tikai tās pašas tautas dzīves fonā, viņas kultūras visumā, jo tikai šeit katra parādība būs redzama istā perspektīvē, tikai šeit viņas raksturs parādīsies istā gaismā. Tā tad, tādējādi vērtējot lietuvju literatūru, jāatzīst, ka viņa ir spērusi milzīgu soli uz priekšu un darījusi pat brīnumus, ja ievēro, ka 50 gadu laikā no Višteliauska, Kalnēna un citu neloka-

nūid hakkab avaldama oma loomistöö tulemusi. Sellesse rühma kuuluvad kirjanikud: Ignas Šeinius, Faustas Kirša, Balyš Sreroga, Adomas Lastas, V. Mykolaitis - Putinas, Kazys Binkis, J. Mikuckis, V. Bičiūnas. Nende kaastasteks vöib lugeda ka P. Vaičiunat, J. Savickit ja J. Švaištat, nad algasid kirjutamist pääle sõja. Selle rühma töist on saanud viimasel ajal lugejate tähelpanu osalisteks: J. Savicki novellidekogu, Bala Sruogas ajalooline draama „Milžino paunksme“ (Vägi-mehe varjus), V. Mykolaitise-Putinase romaan „Altariu šešēly“ (Altarite varjus) ning Igna Šeiniuse poliitilis — satüüriline romaan, mis on pöördud saksa rassismi vastu „Siegfried Immerselbe atsijainima“ (Sigfried Immerselbe noorene-mine).

Pääle sõja kasvas iseseisvas Leedus terve rida andekaid kirjanikke. Mainime J. Tysliavi, Salomei Neri, A. Miškini, J. Kossu-Aleksandravičiu, Bern. Brazdžioni, kes juba praegu mängivad leedulaste lüüriskas esimest viiulit. Belletristika alal on jõudnud pöördta tähelpanu endale Alanta, A. Venclova ja P. Cvirki romaanid. Viimase satüüriline romaan Frank Kruk on tekitanud teenitud huvi.

Kolektiivse kirjanduse ala esindab tänapäev ainult juhtkirjanduslik uue tüübi ajaleht Literatūros Naujienos.

Kaaludes leedu uue kirjanduse väärtust, võrdluses mõninga Euroopa vana rahva kirjandusega, peame muidugi tunnistama, et leedulaste oma on väheväärtuslikum: autorid ei oma tööde hulgaga ega nende väärtusega ei küüni nende rahvaste tähtsamate kirjanikkuden. Kui, üldiselt kaaludes, leedu kirjanduse tase veel on madal, siis üksikud teosed juba sagedasti annavad välja Euroopa mõödu ja Leedu lüüriline luule ei teeks häbi ühegi väikese rahva kirjandusele.

Kuid selline hinnang, nõnda nimetatud „euroopalise“ kriitikaga, ei ole õige. Iga üksiku rahva kirjandust ja üksikut tööd vöib hinnata ainult selle rahva oma elu foonil, tema kogu kultuuris, sest ainult siis näeme iga nähet õiges perspektiivis, ainult siis näeme tema iseloomu õigus valguses. Sellepärast hinnates nõnda leedu

niem dzejoļiem, kas tika iespiesti «Aušrā», ir nostaigāts līdz mūsu dienu refinētiem lirikas posmiem no Gužutis'a naivām drāmām līdz Vyduna mistērijām, no pirmajiem belletristikas mēģinājumiem līdz mūsu dienu romāniem. Bija laiks, un vēl ne visai sen, kad lietuviešu literātūras konteksts spieda rakstnieku rakstīt elementāriski, ierobežoja viņa spējas. Taču mūsu dienu lietuvju literātūra ir sasniegusi jau tādu pakāpi, ka viņas robežās spēj pilnīgi izplest spārnus katra lieluma talants.

No visiem literātūras žanriem lietuvju literātūrā, lirikai bija priekšrocība, bet pēdējos gados stipri virzījās uz priekšu arī daiļā proza. Visvairāk iepakaļ palikusi drāma. Vēl līdz šai dienai Vyduņas raksta vienīgi drāmas, bet tām ir cita vērtība, bet ne drāmatiska.

Neatbildēšu šeit uz jautājumu, kādos ideoloģiskos un formālos virzienos norit tagadējās lietuvju literātūras darbība. Tas ir nākošā kritiķa un vēsturnieka uzdevums. Kamēr rakstnieks vēl uztur pastāvīgus sakarus ar dzīvi, kamēr viņš iekšīgi pārdzīvo visu, dažreiz pretēju jūtu gammu, kamēr viņš turpina radīt un kamēr viņš saviem darbiem meklē vienmēr jaunus līdzekļus un formas, tādu rakstnieku nevar apzīmēt ne ar kādu šablonisku etiķeti, nedz ar virziena terminu. Bet mūsu dienu rakstnieku vairākums ir tādi. Jāuzsver tikai viens apstāklis, runājot par tagadējiem lietuvju literātūras virzieniem, proti, tas, ka visi eksperimentālie mēģinājumi, visādi galējie futurismi un mākslīgas manieres vairs neizpaužas tā, kā neviens cilvēks ne runā, nedz domā. Lietuviešu literātūra no vienas puses tikusi valā no šablona un trafareta, no otras puses atturējusies no pārspilētiem novātoriskiem mēģinājumiem, virzās pa patiesas dzīves un skaidras domāšanas dabiskuma ceļu. Tas ir ceļš, pa kuŗu ejot rakstniekam visvairāk garantiju nepārkāpt ne dzīves, nedz mākslas patiesību. Ceļš, kuŗu iedams viņš nenomaldīsies tukšā formālā meklēšanā, bet atradīs nopietnu dzīves saturu. Tikai šā izprasts viņa darbs būs aktuāls un noderīgs tautai, kuplinās viņa piedzīvojumu bagātību un kļūs par drošu balstu tālāko uzdevumu sa-

kirjandust, peame tunnistama, et ta on lainud suure sammu edasi ning teinud ise-gi imetoid, eriti kui paneme tähele, et 50 aasta jooksul Višteliauski, Kalneni ja teiste luuletusist, mis trükiti „Aušras“, on jõutud meie päevade rafineeritud lüüriki-kani: Gužutise naivseist draamadest Vy-duna müsteeriateni, esimesist belletristika katsetest uemate romaanideni. Oli aeg, ning veel hiljuti, mil leedu kirjanduse kontekst sundis kirjanikku kirjutama ele-mentaarselt, piiras tema andeid. Siiski on meieaegne leedu kirjandus jõudnud ju-ba sellise tasemeni, et tema piirides võib laiutada tiibu mistahes suurusega talent.

Kõigist kirjanduse aladest leedu kirjan-duses kõige eesõiguslikumas seisukorras oli lüürika, kuid viimaseil aastail tegi edu-samme, ka proosa. Kõige enam on maha-jäänud draama. Veel tänapäevani Vydu-nas kirjutab ainult näidendeid, kuid neil on teistsugune väärtus, mitte dramaa-tiline.

Ma ei vasta siin küsimusele, milliseis ideoloogilisis ja vormaalseis suunades te-gutseb praegune leedu kirjandus. See on tulevaste kriitikute ja ajaloolaste üles-anne. Kuni kirjanik on veel tihedas kon-taktis eluga, kuni ta sisemiselt üle elab kogu tunnete gammat, mis mõnikord on küllalt mitmekesine, kuni ta veel loob ja otsib oma teostele ikka uusi abinõusid ja vorme, ei saa sellist kirjanikku märkida mingisuguse šabloonilise etiketi, ega sihi terminiga. Kuid sellised on enamik tänapäeva kirjanikest. Peame toonitama ainult üht asjaolu, kui kõneleme praeguse leedu kirjanduse vooludest, nimelt seda, et kõik eksperimentaalsed katsed, äärmised futurismid ja kunstlikud võtted ei väl-jendu enam nii, kuidas keegi inimene ei räägi ega mõtte. Tänapäeva leedu kirjan-dus on üheltpoolt vabastanud end šabloo-nist ja trafaretist ning teiseltpoolt hoi-dub üleliigseid uuenduste katseist, ja lii-gub edasi tegeliku elu ja selge mõtlemise ning loomulikkuse teel. See on tee, mida käies kirjanikul on kõige rohkem garantiid, et ta ei astu üle elu ega kunsti tõe. See on tee, mida käies ta ei eksi ära vormaalseise otsinguisé, vaid leiab tõsise elu-sisu. Ainult nõnda arusaadud on tema

sniegšanai. Ir simptomi, kas liecina, ka tagadējā lietuvisku literatūra beidz pārdzīvot materiālās un morāliskās krīzes laikmetu, nostājās pretīm jauniem sabiedriskiem un mākslinieciskiem uzdevumiem.

Prof. Mykolaitis.

tema elamuste rīkkust ja saab kindlaks aluseks teiste ülesannete täitmises. On sümptoome, mis tunnistavad, et praeguses leedu kirjanduses lõpeb materjaalse ja moraalse kriisi ajajärk ning ta läheb vastu uutele seltskondlikele ja kunsti ülesannetele.

Prof. Mykolaitis.

Savu zemju mantinieki un likteņu lēmēji.

Oma maade pärijad ja saatuse otsustajad.

Liels un kupli, kupli sazarojis sendienās bija ciltskoks, kuŗš zaļo vēl tagad tanī pat vietā», kur atrodas Lietuvas, Latvijas un Igaunijas republikas. Tālu pāri tagadējām valsts robežām sniedzās tās vietas, kurās visnotāl apdzīvoja radniecisko cilšu piederīgie. Daugavas, Nemunas, Vislas krastos, no jūras uz dienvidu rītiem novadus un apgabalus par saviem saukuši, apstrādājuši un aizstāvējuši mūsu senči, kas visi bijuši tuvāki vai tālāki radi. Senajām kartēm, kuŗu zīmēšana un skatīšana mums, šo laiku paaudzei, ir stipri sveša, ir bijis pavisam cits izskats. Viņu pētīšana paver mums acis pagātnes lielumam, atgādina kopējās likteņa gājienus un palīdz atminēt arī nākotnes ceļus.

Tas nekas, ja senu gadu gājumā mums nācies ieročus krustot ar saviem varonīgajiem ziemeļu kaimiņiem: drīz vien pēc tam nāca Sv. Māras valsts vienība, līdz mūžīgu ieroču draudzību mēs slēdzām šī gadu simta sākumā niknās cīņās pie Cēsīm un Daugavas. Jau 1236. gadā leišu un latviešu kopējie spēki veica brupniekus no Vācu zemes un Saules kaujā izlieto varoņu asinis ir vienmēr bijis atgādinājums kopējai draudzībai kara un miera laikos.

Ar mūsu senču ģeografiskās vietas izvēli mēs esam kļuvuši par Baltijas jūras atslēgu. Mēs atrodamies uz robežas, uz kuŗu vērsti daudzi skati. Latvija, Igaunija, Lietuva un Austrumprūsija, arī poļu koridors, ir apgabali, kas iesākas milzīgajā lidzenumā, kuŗš atdala Eiropu no Āzijas un arī pieslienās šīm abām pasaules

Suur ja tihedate oksadega oli vanal ajal sugupuu, mis haljendab veel praegugi samal kohal, kus asuvad Leedu, Latvia ja Eesti vabariigid. Kaugele üle praeguste riikide piiride ulatuvad need kohad, kus elutsesid nende sugulasrahvaste liikmed. Daugava, Nemana, Visla kaldaid, merelt kogu poole olevaid maid pidasid oma varanduseks, harisid ja kaitsesid meie esivanemad, kes omavahel olid lähemad või kaugemad sugulased. Vanadel kaartidel, millede joonistamine ja vaatamine on meile, praegusele põlvele, küllalt võõras, on olnud koguni teistsugune kuju. Nende uurimine avab meie silmad mineviku suuruse nägemiseks, tuletab meelde ühiseid saatuse radasid ja avitab leida ka tuleviku teid.

Ei ole viga, et läinud aegadel pidime sõjariistu ristilööma meie sangarlike põhjanaabritega: pärast seda tuli Püha Maarja riigi üksus, kuni igavest relvadesõprust sõlmisime käesoleva sajandi algul suuris võitlusis Võnnu all ja Daugava kallastel. Juba 1236. aastal võitsid leedulaste ja lätlaste ühised väed saksa rüütliid ning Saule lahingus valatud kangelaste veri on alati olnud ühise sõpruse meelde-tuletamiseks sõja ja rahu ajal.

Meie esivanemate geograafilise koha valikuga oleme saanud Läänemere võtmeks. Meie asume piiril, mida vaatlevad paljud silmad. Läti, Eesti, Leedu ja Ida-Preisimaa, ka Poola koridor on maaalad, mis algavad suurel madalikul, mis lahutab Euroopat Aasiast ning asub mõlema maailmaosa kõrval. Meie oleme piiriks suure

daļām. Mēs nu esam robeža starp lielo kontinentu un Baltijas jūru, kas ir viena no dabīgajām iezēm, — durvim austrumu līdzenuma preču bagātībām. Mēs esam robeža savā ziņā arī klimata un floras ziņā, tanī pat laikā to pilnīgi var sacīt, raugoties no oikonomiskā un politiskā viedokļa. Viss tas kopā ņemot jau no senām dienām mūsu zemi ir padarījis par cīņas lauku, kurā sadūrušies rietumi ar austrumiem; un nu seno un ilgo karu pamatā, ko esam pārdzīvojuši, ir lielvalstu cīņa par Baltijas jūras atslēgas iegūšanu. Mūsu zemēm ir nākuši uzmācēji un precinieki no vakariem — vācieši, rītiem — krievi, ziemeļiem — zviedri un dienvidiem — poļi, pēdējo divu pēdas gan vismazākās zīmes ir atstājušas mūsu piederumus.

Kāpēc neviens no šiem varenajiem, kuri vēlējušies savu labklājību balstīt uz citu plectiem, nav spējis šo atslēgu paturēt sev un pēc ilgāka vai īsāka laika ir bijis spiests atdot to citiem? Jaunākā, mūsu laika tiesību filosofija un visā pasaulē uzvarošais nacionālisma pasaules uzskats palīdz to mums izskaidrot: katrai tautai ir tiesības uz pašnoteikšanos, viņai tiesības dzīvot un savu dzīvi veidot brīvi un neiespaidoti. Tas nav tikai teorētiski, bet liktenīgā kārtā ir pierādījies, ka stāv ciešā sakarā ar valsts ģeografisko un oikonomisko stāvokli, ar morāliskajām īpašībām, rāsi un tautas dzīvot gribu.

Kopš Igaunija un Latvija — senās Līvoniņas pēcteces un īpašnieces nu ir kļuvušas republikas, viņas bez citu kungu noteikšanas grib spēlēt to lomu, kāda viņām dabīgi piekrīt pēc sava ģeografiskā stāvokļa. Viņas ir apliecinājušas, ka noraidīs katru, kurš neaicināts gribēs turpināt un nobeigt, kādu no iesāktiem laikmetiem. «Nevienu pēdu no tās zemes, kas ir igauņu tautas rokās, arī nākotnē mēs neizlaidīsim no rokām!» nesen teicis ģen. Laidoners. Mēs sakām to pašu.

Tas jauno valstu vilnis no Baltās līdz Melnajai jūrai, kurš radies saskaņā ar 1918. gada politiskajiem nosacījumiem, ir atslēga, kurā slēpjas Eiropas un arī Austrumeiropas spēka samērs, bez kurām vecā

kontinenti ja Läänemere vahel, mis on loomulikuks väljapääsuks — ukseks — ida madaliku varadele. Meie oleme piir teatavas mõttes ka kliima ja flora poolest, ning sama võime ütelda ka vaadates oikonomilisest ja poliitilisest seisukohast. Kõike seda tähelepannes, näeme, et juba ammu sest ajast on meie maa olnud võitluste väljaks, kus puutusid kokku läänēja idamaad; ning nüüd, vanade ja pikkade sõdade alusel, mida oleme üleelanud, on käimas suurriikide võitlus Läänemere võtme vallutamiseks. Meie maile on tulnud pääletungijad, ja kosilased läänest — sakslased, idast — venelased, põhjast — rootslased ja lõunast — poolakad, viimased kaks on küll jätnud kõigevahem märgatavaid jälgi meie omandusis.

Mispärast mitte keegi neist suurtest, kes on soovinud põhjendada oma hädäkäekäiku teiste õlgadele, ei ole suutnud selle võtme omale alalhoida, vaid oli sunitud teda andma teistele pärast lühemat või pikemat aega? Uuem meie aja õiguse filosoofia ning kogu maailmas võitev natsionalistlik ilmavaade avitab seda küsimust selgitada: igal rahval on õigus enesemääramiseks, temal on õigus elada ja arendada oma elu vabalt ja mõjutamata. See ei ole nii ainult teoreetiliselt, vaid saatuslikul viisil on tõeks osutunud, et see seisab ühenduses riigi geograafilise ja majandusliku seisukorraga moraalsete omandustega, rassiga ja rahva elu- tahtega.

Sellest ajast, mil Eesti ja Latvia — endise Livoonia järeltulijad ja omanikud on saanud vabariikideks, nad tahavad teiste härrade abita mängida siin seda osa, mis neile kuulub geograafilise seisukorra poolest. Nad on deklareerinud, et annavad eitava vastuse igale ühele, kes tahab mittepalutuna tulla ja lõpetada mõninga ajastu. „Mitte ühtegi sammu sellest maast,“ mis on Eesti rahva käes, ka tulevikus meie ei anna kellegile,“ ütles hiljuti kindral Laidoner. Ka meie ütleme seda sama.

See noorte riikide vall Valgest Musta mereni, mis on loodud kooskõlas 1918. aasta poliitiliste sündmustega, on võti, milles peituvad Euroopa ja Ida-Euroopa jõudu-

kontinenta liidzsvars nevar pastāvēt. Mēs saprotam, cik tas ir svarīgi, un pavērdami ceļu Igaunijas, Latvijas, Lietuvas unijai, esam pakalpojuši ne tikai Eiropas miera lietai, bet nodrošinājuši arī savu nākotni.

Mums ir laba vēsturiska skola, mums ir pagātne, kuru mēs negribam atkārtot, tāpēc ir nepieciešami nemt vērā dzīves gudrību, izejot darbā pie mērķa reālizēšanas zemes iekšienē un ārienē.

Ja mēs runājam par tautu un par valsti, tad tas nozīmē robežu un kur ir robeža, tur ir arī pārvaldīšana. Taisni fatālā kārtā šis pārvaldīšanas mūsu zemēs sakrīt un ir vienādas. Latvija un Igaunija ir sajutušas saimnieka ierašanos savās mājās, autoritātes, visas dzīves kārtotājas un organizētājus, kas no tautas nākdami ir sen pārbaudīto gudrību mantinieki un šo gudrību pielietotāji. Kopā ar mums un mūsu zemi mēs skaitāties visu bijušo ķēniņu un ķeizaru mantinieki.

Ja nu mums sakrīt zemes ģeografiskā liidzība, ja esam tautas pie Baltijas jūras, ja mums kopēji likteni pagātnē, tagadnes kārtošānā vienādi uzskati un iekšējā kārtība, tad ir nepieciešami vajadzīgs pacensties kopīgiem spēkiem nodrošināt arī nākotni.

Savus robežstabus, kuŗiem uzraksti kā tur, tā te vērsti pret rietumiem, nekustinādami, sadosimies rokās, saskaņodami savu nacionālo gribu, personīgo cienību un godprātību ar citiem, lai ejot sadarbības ceļu nokārtotu sarežģītākos un svarīgākos tautu pastāvēšanas noteikumus.

E. Eisbergs.

E. Eisberg.

Igaunu un latviešu vēstures paralēles.

Eestlaste ja lātlaste ajaloo paralleelid.

Iepazīstoties ar Tērbatas ūniversitātes profesora H. Kruu'sa skaisto populāro vēstures darbu vācu valodā „Grundriss der Geschichte des estnischen Volkes“, liekas, ka tu lasi latviešu vēsturi — tik cieši sai-

de vahekorrad, ning millest vāda kontinendi tasakaal ei saa kindlaks jääda. Meie saame aru, kuivõrd tähtis see on, ja avades tee Eesti, Latvia, Leedu unionile, oleme mitte ainult soodustanud Euroopa rahuasja, vaid kindlustanud ka oma tuleviku.

Meil on hää ajaloo kool, meil on minevik, mida meie ei taha korrata, sellepärast peame tähelepanema elutarkust, minnes tööle, eesmärkide saavutamise sise- ja välismaal.

Kui kõneleme rahvast ja riigist, see tähendab piiri, ning kus on piir, sääl on ka valitsemine. Otse saatuslikult on juhtunud, et need valitsemised on meie mail ühesugused. Latvia ja Eesti tunnevad peremeest oma kodudes, autoriteete, kogu elu juhte ja organiseerijaid, kes rahva seast tulles on ammu hääkstunnistatud tarkuste pärijaiks ning nende elutarkuste kasutajaiks. Ühes meiega ja meie maaga meie oleme kogu endiste keisrite ja kuningate pärijad.

Kui meil nüüd on maade geografiline sarnasus, kui oleme rahvad Läänemere kaldail, kui meil on ühised saatused minevikus, ühesugused maailmavaated oleviku korraldamises ja ühesugune sisemine kord, siis on hädatarvilik ühisel jõul kindlustada ka tulevikku.

Puudutumata oma piiritulpe, millede päälkirjad nii siin, kui sääl on pööratud lääne poole, ulatame teineteisele käe, kooskõlastame oma rahvuslikku tahet, isiklikku ausust ja lugupidamist teistega, et minnes koostöö teed, võiksime korraldada keerulisemaid ja tähtsamaid rahvaste iseisvuse küsimusi.

stīti ir abu tautu likteņi, tik līdztekus gadusimteņiem cauri iet visi vēsturiskie notikumi un no viņiem izrietošās parādības. Ģeografiskais abu tautu tuvums nosaka savstarpēju iespaidošanos jau pašā vēstures pirmsākumu laikā; tās pašas cīņas un patstāvības zaudēšana; tie paši „zemnieku dumpji“ pie igauņiem un latviešiem kā reaģēšana uz necilvēcīgām tautas apspiešanas metodēm no muižnieku puses; tās pašas soda ekspedīcijas kā šo dumpju apspiedējas kā igauņu, tā latviešu daļā; tie paši glābiņa meklēšanas veidi abās tautās — pāriešana „kroņa“ ticībā vai izceļošana uz „silto zemi“ Iekškrīevijā; tā pati pakāpeniskā zemnieku emancipācija no muižnieku varas; gandrīz pilnīga vienādība nacionālās atmodas izteiksmē un tāpat cīņā ar rusifikācijas spaidiem; pilnīgi vienlīdzīga notikumu norise, kas noveda pie 1905. gada revolūcijas, un pēdīgi vienlīdz trāģiskais šīs revolūcijas atrisinājums abu tautu apdzīvotās zemēs.

Var teikt, ka līdz šejieni abu tautu vēsture iet pilnīgi līdztekus. Dažādi b a vēsturiskās attīstības gaitā sākās jau pēc 1905. gada. Pasaules karš ar savām sekām skar abas tautas tik lielā mērā nevienādi, ka liekas, abu tautu likteņi ņems pilnīgi savrupu virzienu, ka abas tautas savā attīstībā būs atsviestas lielu gabalu un uz lielu laiku viena no otras prom. Bet liktenis tomēr abām tautām bija labvēlīgs — no pasaules kara abas tautas izgāja kā pilnīgi atdzimušas uz jauna patstāvības ceļa.

Ja pēcrevolūcijas laikmets no 1907. līdz 1914. gadam pie latviešiem iezīmējās kā saimnieciska un kultūrāla uzplaukuma laikmets, tad sevišķi spilgti tas izteicās pie igauņiem. Lielu iespaidīgu saimniecisku un kultūrālu organizāciju nodibināšanās Igaunijā attiecas taisni uz šo laikmetu. Šajā laikā paceļas tādi tautas garīgas ierosmes un spēka izteiksmes liecinieki — kultūras tempļi, kā „Vanemuine“ Tartū (iesvētīta 1906. g., enerģiskā direktora K. Menninga, tagadējā Igaunijas sūtņa Latvijā, rosīgā vadībā teātris attīstīja sekmīgu darbību), „Estonia“ Tallinnā (lielākā teātra ēka Igaunijā, izmaksāja 800.000 zelta rubļu, kolosāls igauņu tautas pašdarbības liecinieks, iesvētīts 1913. gadā), „En-

lema rahva saatused, niivõrd paralleelselt lähevad sajandeid läbi kõik ajaloolised sündmused ja nendest olenevad nähted. Mõlema rahva geograafiline lähedus tingib omavahelist mõjutumist juba ajaloo algajal: need samad võitlused ja iseseisvuse kaotamine; samad „talupoegade mässud“ eestlaste ja lätlaste maal reagerimisena ebainimlikkude rahva allasurumise meetoditele mõisnikkude poolt; samad karistusekspeditsioonid nende „mässude“ mahasurujatena nii Eesti kui Läti-maal; samad pääsemise otsimise teed mõlemas rahvas — mindi üle „kroonu“ usku või rännati välja „soojale maale“ Sise-Venemaale; see samane järjekindel talupoegade emantsipatsioon mõisnikkude võimu alt; peagu ühesugune rahvusliku ärkamise ajajärk ja samuti võitlemine venestamise survega; täiesti ühesugused sündmused, mis viisid 1905. aasta revolutsioonini ning viimati samasugune revolutsiooni lahen-dus mõlema rahva poolt asustatud mail.

Võime ütelda, et siia maani läheb mõlema rahva ajalugu täiesti rööbiti. Erinevus algas ajaloolises arengus juba päale 1905. aastat. Maailma sõda jättis mõlemasse rahvasse niivõrd isesugused jäljed, et näib: mõlema rahva saatused võtavad igaüks täiesti oma suuna, et mõlemad rahvad on omas arenemises visatud suure tüki maad teineteisest kaugemale ja seejuures pikemaks ajaks. Siiski oli saatus mõlemale rahvale hääsoovlik — maailma sõjast saadik asusid mõlemad rahvad täiesti uuesti sündinutena uuele iseseisvuse teele.

Kui pälerevolutsiooni ajajärk 1907.—1914. aastani oli lätlasil majandusliku ja kultuurse õitsengu ajajärk, siis eriti hiilgav oli ta eestlastel. Suurte, mõjuvate majanduslikkude ja kultuurorganisatsioonide asutamine Eestis sündis just sel ajajärgul. Sel ajal tõusid sellised rahva vaimlise ärkamise ja jõu tunnistajad — kultuuri templid, kui „Vanemuine“ Tartus (avatud 1906. aastal; energilise direktori K. Menningu, praeguse Eesti saadiku Latvias, juhatusel teater arendas saavutusterikka tegevuse), „Estonia“ Tallinnas (suurim teatrihoone Eestis, maksis 800.000 kuld rubla, suurepärane eesti rah-

dra“ Pärnū; tāpat šajā laikā tiek nodibināts ievēribas cienīgais, visās ziemeļu zemēs par priekšzīmīgu atzīstamais „Eesti Rahva Muuseum“ Tartū (1908. gadā).

Rīga, kā lielākais rūpniecības centrs Baltijas zemēs, reizē ar to arī bija lielākais pievilksanas spēks visādiem destruktīviem svešiem centieniem, kuri izgāja uz tautas vienības un spēka ārdīšanu, tamdēļ arī latviešu kultūrālie sasniegumi šai kara priekšlaikā nevarēja uzrādīt tādus apmērus, kā to redzam pie igauņiem.

Kara notikumi ar nesaudzīgu spēku brāzdamies pāri Latvijai noslaucīja vai vismaz lielā mērā paralizēja visus saimnieciskos un kultūrālos ieguvumus, kas bija radušies līdz tam. Igaunijai liela priekšrocība bija tā, ka karš viņu saudzēja, atstājot zemi neizpostītu un tā pirmskara saimnieciskā un garīga uzplaukuma rezultāti palika saglābti. Pēc kara igauņiem nebija jāsāk viss pilnīgi no jauna, bet tie varēja savas patstāvīgās valsts saimniecisko un kultūrālo dzīvi izbūvēt jau uz tiem pamatiem, kādi bija likti pirmskara laikā.

Otra svarīga priekšrocība igauņiem pret latviešiem bija tā, ka viņiem savas tautas dzīvo spēku nenācās izšķiest tik liktenīgā kārtā, kā tas notika pie latviešiem. Mācīdamies no latviešu strēlnieku likteņa, igauņi pie savu nacionālo pulku dibināšanas piegāja ļoti uzmanīgi. Nacionālo kara pulku noorganizēšana Igaunijā ņēma pavisam citu virzienu un nacionālie kara pulki te bija ievērojams jaunās valsts satvars jau pašā sākumā, kamēr Latvijā liela daļa strēlnieku pārvērtās par naidīgu varu.

Igaunija bez tam visu laiku palika nedalīta un igauņu tauta kopā uz zavas zemes, kamēr Latviju šķēla gan okupācijas vara, gan Brestlitovskas līgums, un tautu klidināja gan uz austrumiem, gan uz rietumiem vācu un lielinieku armijas.

Tie bija tie visai ļaunie apstākļi, kurus nācās izbaudīt latviešiem, bet no kuriem lielā mērā bija pasargāta igauņu tauta. Ja tagad atkal abas tautas ir puslīdz vienādā stāvoklī, tad par to jāpateicās neatkarībai, kādu abas tautas ieguva kopīgās brīvības cīņās.

Vēsture rāda, ka kopā ir gājuši abu tautu likteņi jau no seniem laikiem — mīlīga darba sacensība plecu pa

vaomaergutuse tunnistus, avatud 1913. aastal), „Endla“ Pärnus; samuti asutati sel ajal ka tähelpanuväärne kogu põhjamaile eeskujuks tunnitatav „Eesti Rahva Muuseum“ Tartus (1908. aastal).

Riia, suurema tööstuskeskusena Balti-mail, oli ühes sellega ka suuremaks tõmbejõuks mitmekesisetele destruktīvsetele võõrastele püüetele, mis tahtsid hävitada rahva ühtlust ja jõudu; sellepärast lätlaste kultuurisaavutised ei olnud sel sõjaeelsel ajajärgul niivõrd edukad, kui see oli eestlaste juures.

Sõja sündmused tormasid halastamatault üle Latvia ning pühkisid ära või vähemalt halvastid kõiki majanduslikke ja kultuurisaavutusi, mis olid loodud, Eestil oli see suur paremus, et sõda teda ei puudutanud, jättis maa hävitamata, mille tõttu sõjaeelse majandusliku ja vaimlise õitsengu tulemused jäid püsima. Pärast sõda eestlastel ei olnud vaja alata kõike uuesti, nad võisid ehitada oma iseseisva riigi majandusliku ja kultuurielu nende alustele, mis olid loodud sõjaeelsel ajal.

Teine tähtis paremus eestlastel, võrreldes lätlastega oli see, et nad ei pillanud oma elavat jõudu nii saatuslikul viisil, kui see sündis lätlastega. Õppides läti küttide saatusest, olid eestlased oma rahvusliku sõjaväe organiseerimises palju osavamad. Rahvusliku sõjaväe organiseerimine Eestis sündis hoopis teises suunas ning rahvuslik sõjavägi oli juba algusest päälle noore riigi toetajaks, kuna Lätis osa kütte muutus vaenuliseks jõuks.

Päälle selle jäi Eesti kogu ajaks killustamata ja Eesti rahvas oli alati üheskoos omal maal, kuid Latviat lõhkus küll okupatsiooni võim, küll Brest-Litovski leping, ning rahvast pillusid küll idasse, küll läände sakslaste ja enamlaste armeed.

Need olid väga halvast olud, mis lätlastel tuli üleelada, millede eest aga oli kaitstud Eesti rahvas. Kui praegu on mõlemad rahvad peagu ühesuguses seisukorras, siis ainult tänu iseseisvusele, mille saavutasid mõlemad rahvad vabadusvõitlusis.

Ajalugu näitab, et mõlema rahva saatused on juba vanast ajast läinud üht teed — õlg õla kõrval töötades, rahuliku töö

pleca strādājot, ir abu tautu uzplaukšanas drošākā ķīla.

12. marts Igaunijā un 15. maijs Latvijā abām šīm zemēm ir atvedis jaunu atdzimšanas laikmetu, kas abām tautām un abām valstīm sola jaunas laimīgas izredzes.

O. Nonācs.

võitlus on mõlema rahva kasvamise parimaks pandiks.

12. märts Eestis ja 15. mai Latvias on toonud mõlemale maale uue uuestisündimise ajajärgu, mis tõotab mõlemale rahvale ja mõlemale riigile uusi õnnelikke väljavaateid.

O. Nonats.

Latvju un igauņu bursaki.

Lāti ja eesti bursakid.

Kāpēc gan mēs četri, jaukā septembra dienā nokļuvām uz šosejas, pie Baložkroga?

Divi no mums iznesa no kroga galdiņu, nostādīja to šosejas malā, un apsēdušies dzēra glāzi alus. Mēs, otri divi, devāmies pa gludo šoseju uz ziemeļiem. Par mūsu rīcību garāmgājēji un braucēji brīnījās. Ko mēs te ākstijāmies? Ko gaidījām? Kādus pārgalvīgus kompanjonus?

Tā iedami, abi gājēji izšķīrās. Viens uzrāpās augstā ceļa kraujā un sāka lasīt laikrakstu. Otrs, kailu galvu, dziedādams, gāja tik tālāk...

Un kad nu pēc ilga brīža, viņā tālā stāvimā parādījās svešāds autobuss, un putekļu mākonis sāka tuvoties, arī vērotājs no kalna nostājās šosejas vidū, noņēma cepuri, un viņa acis sedza prieka asaru miglīņa. Un tad noputējušais autobuss apstājās, no tā izbira uz šosejas tūristu bars, sākās apsveicināšanās «tere un elagu», skūpstīšanās un dziesmas. Un visi soļoja uz galdiņu šosejas malā, pie Baložkroga. Un bija liela atkalredzēšanās līgsmība pie šī improvizētā sagaidītāju posteņa. Un dažus brīžus vēlāk, jau Rīgā pie Romas viesnīcas, vēl lielāka kņada un satraukums, jo bija atbraukuši... Jā, to nevarēja uzminēt arī šīs ainas novērotāja publika.

Nu, vienkārši, grupa igauņu bursaku bija autobusā atbraukuši tieši no Tallinnas, paciemoties pie saviem latvju kolēģiem Rīgā.

Šī mazā epizode lai liecina par to sirsnīgo draudzību, kāda saista bijušos garīgā semināra absolventus, resp. bursakus,

Mispārast küll meie neljakesi olime satunud kord ilusal septembrikuu päeval maanteele Balodi kõrtsi juurde?

Kaks töid kõrtsist laua välja, paigutasid tee äärde ja jõid säääl klaasi õlut. Meie, teised kaks, läksime maanteed mööda põhjapoole. Möödaminejad ja sõitjad olid huvitatud: mis meie säääl teeme? Keda ootame? Kas teisi elurõõmsaid kaasvõitlejaid?

Mõlemad teekäijad läksid tükki maad edasi ja siis lahkusid. Üks ronis teeäärsesse künkale ja hakkas lugema ajalehti, teine aga, palja pääga, läks lauldes edasi... Ning kui pärast pikemat aega kaugel maantee harjal tuli nähtavale vööras autobus ja tolmu pilv alatasa lähenes, ka künkalistuja tuli maha maanteele, jäi seisma, võttis kübara pääst ja tema silmi kattis rõõmupisarate udu. Siis tolmune autobus peatus, ja maantee oli äkki rõõmsaid turiste täis; algas omavaheline tereamine, hüüti „tere“ ja „elagu“, suudeldi ja lauldi. Kõik läksid ja istusid laua juurde Balodi kõrtsi ees, maantee ääres. See oli suur jällenagemise rõõm selles improviiseeritud vastuvõtmise punktis. Ning natuke hiljem, juba Riias, Rooma vöörastemaja ees, oli veel suurem rõõmu avaldus, sest olid saabunud... Jah — kes? seda ei teadnud isegi päältvaataja publik. Noh, lihtsalt, grupp eesti bursakke olid Tallinnast autobusiga siia sõitnud, et külastada oma kolleege Riias.

See väike episood tunnistagu seda südamlikku sõprust, mis seob endiseid vaimuliku seminari lõpetajaid, resp. bursakke siin, Riias, ja säääl, Tallinnas. Ning see on

te Rīgā un tur Tallinnā. Un tā ir viena no saitēm, kas uztura dzīvu to abu kaimiņtautu sadraudzības stāvokli, kas no vēsturiskās nepieciešamības kļuvis jau par politisku aktu un faktoru starptautiskā nozīmē.

Bursaki kā te, tā Igaunijā, galvenā kārtā reprezentē pareizticīgās tautas daļas intelligentos un kultūrālos spēkus. Viņu vecie kadri darbojas gan kā garīdznieki un skolotāji uz laukiem, gan kā skolotāji, ierēdņi, sevišķi tiesu resorā, un brīvu profesiju darbinieki — pilsētās. Un nav gan otu tādu divu dažādu tautu, kur šī īpatnējā intelligences grupa būtu viņās savstarpīgi tik tuva, kā tas ir te.

Tam par pamatu abu tautību reprezentantu kopīgā desmit un vairāk gadu skola Rīgas garīgā seminārā un pēc tam kopējas studijas akadēmijā, vai universitatē un politehnikā.

Sevišķi un īpatnēji tuvinoša bija desmitgadīgā kopdzīve garīgās skolās un semināra, jeb bursas, slēgtā internātā.

Ko gan nevarēja par tiem gaŗiem desmit gadiem savā starpā pārcilāt latvju un igauņu bursaki, kādas vērtības nevarēja pārvērtēt, dienu no dienas dzīvodami un darbodamies vienotā saimē? Ja no sākuma vieni otriem tā kā neuzticējās, un turējās savrup, tad no otrā, trešā gada separātisms mēdza zust un dibinājās jauktas draudzības, kuŗas tad arī palikās uz mūžu. Līdzī tam, radās kopēji mērķi, piemēram, nacionālās atmodas jautājumā, kā spēcīgs un aktīvs pretstats krievu pareizticīgās skolas pārkrievošanas tendencēm. Tas nevarēja jaunus draugus un likteņa biedrus nerosināt un nesajūsmināt uz tālu ejošiem centieniem. Nerunāsim par šīs noslēgtās sadzīves aizkulisēm, bet arī toreiz, turpat četrdesmit gadus atpakaļ, jauno draugu starpā nebija sveša ideja par abu tautu kādreizējo, iespējamo politisko un teritoriālo patstāvību.

Igauni un latvji vieni otru visur balstīja, tā kā nedaudzie dzimtie krievi viņu vidū jutās stipri izolēti, un tie tad arī bija lielā mērā gluži nenozīmīgs un pasīvs elements. Vadība un apdāvinātība arvienu bija igauņu — latvju vidū.

Toreiz bursaku darbība ārpus internāta izpaudās dziedāšanā un koncertēšanā. Tā

üks neist sidemeist, mis hoiavad alal seda mōlema rahva sōpruse seisukorda, mis ajaloolisest vajadusest on saanud juba poliitiliseks aktiks ja rahvusvahelise tāhtsusega faktoriks. Bursakid nij siin kui ka Eestis, representeerivad pāamiselt rahva õigeuskliku osa intelligentisi ja kultuuritegelasi. Nende vanem põlv tegutseb küll vaimulikkudena ja kooliõpetajatena maal, küll koolide õppejõududena, ametnikkudena, eriti kohtu alal, ja vabakutse-listena — linnades. Ning kuskil mujal ei ole teist kaht sarnast naabrit ega rahvast, kus see omapärane intelligentisi grupp oleks omavaheliselt nij lähendane ja sõbralik, kui see on siin.

Selle aluseks on mōlema rahvuse esindajate ūhine kümne ja enam aastane kooliaeg Riia vaimulikis seminaris ja pärast seda ūhised õppused akadeemias, ūlikoolis ja poliutehnikumis.

Eriti ja omapäraselt lähendav oli kümneaastane elu ūheskoos vaimuliku kooli ja seminari ehk bursa kinnises internaadis.

Kui palju küsimusi sai kümne pika aasta jooksul läti ja eesti bursakite vahel harutatud, missuguste asjade üle päev päevalt ūheskoos elades ei vaieldud? Algusel nad küll ei usaldanud teineteist täiesti ja igaüks hoidis end teisest kaugemal. Teisel ja kolmandal aastal aga separatism hakkas kaduma, ja tekkis sõprus, mis jäi püsima kogu eluajaks. Ūhes sellega loodi ūhiseid eesmärke, näiteks rahvusliku ärkamise küsimuses, mis oli aktiivseks vastaseks vene õigeusu kooli venestamise tendentsidele. See andis vaimustust ja energiat noortele sõpradele ja saatuskaaslastele püüda kaugeleulatuvate sihtide poole. Ärgem kõnelegem selle kinnise elu kulis-sedetagusest, aga ka siis, peagu neliküm-mend aastat tagasi, noorte sõprade hulgas ei olnud vōõras mōlema rahva vōimaliku poliitilise ja teritoriāalse iseseisvuse idee. Eestlased ja lätlased toetasid teineteist igalpool, ja väiksearvuline venelaste hulk nende keskel tundus isoleerituna ning nad olidki suurel määral täiesti tähtsuseta ja passiivne element. Juhatajad ja andekamad inimesed tulid alati eestlaste ja lätlaste keskel.

dibinājās «Pērkoņa» koris, kurā darbojās arī daudzi no igauņu bursakiem, pat piedalīdamies koŗa vasaras sirojumos pa Latviju, un Igauniju līdz pat Veravai un Tērbatai. Latvju «pērkonieši» totiesu atbalstīja Rīgas igauņu dziedāšanas biedrību «Imantu», kurā tika doti neskaitāmi koncerti, un kur bursaki bija sevišķi labi ieredzēti un mīļi viesi. Šīs dziesmu sadraudzības rezultāts bija tas, ka «Pērkoņa» koris kā pirmais no brīvās Latvijas koncertēja brīvajā Igaunijā 1922. gada septembrī, Estonias zālē, piedaloties, kā solistiem, P. Zaksam un P. Šubertam. Un tā šī savstarpējā dziesmu un koncertu apmaiņa ir turpinājusies līdz pēdējiem gadiem, savukārt igauņu bursakiem koncertējot Rīgā. Kad tie atbrauc šurpu, tad tie jūtas te kā mājās. Tik daudz te vecu biedru un paziņu, gan no semināra, gan no studiju laikiem. Gadiem te ir dzīvojuši tie igauņu bursaki, kas pēc bursas studēja vietējā politechnikā, vai kādā no garīgām akadēmijām. Tāpat jūtās Rīgas bursaki nokļūstot Tērbatā vai Tallinnā. Tikdaudz atmiņu saista viņus ar igauņu kollēģām, ka šai paaudzei viņu pietiks. Nav jāaizmirst, ka par savu tautu tik daudz cietušais, tagadējais igauņu valsts vecākais Konstantins Pāts ir arī deviņdesmito gadu Rīgas semināra bursaks, tāpat Tallinnas pils. galva Antons Uessons, kurš šo posteni ieņem jau no igauņu patstāvības brīža.

Igauņu un latvju bursaku tuvās attiecības var raksturot kaut tas, ka katra novembra pirmā svētdienā viņi kopējā sanāksmē piemin tanī gadā mūžībā aizgājušos savus kā vienas, tā otras tautības kolēģus. Arī nupat septembrī atbraukušās igauņu grupas pirmie soļi bija uz Brāļu kapiem, pasērst pie mūžības ceļotājiem, sākot kaut ar pirmā mūsu apsardzības ministra, bijušā bursaka, J. Zālīša kapu, un pārejot pie citiem aizgājējiem.

Par savstarpējās saprašanās līdzekli, kā agrāk bursā, tā līdz šim noder krievu valoda. Kaut tas ir dīvaini, bet tas ir fakts, ka par tiem desmit bursas gadiem, reti kāds no mums iemācījās igauņu valodu, tāpat kā gandrīz neviens no igauņiem nepiesavinājās mūsu valodu. Lai gan ga-

Sel ajal avaldus bursakite tegevus välispool internaati laulmises ja kontsertides. Asutati „Perkoni“ koor, milles teutsesid ka paljud eestlastest bursakid, isegi osavõttes koori suveretketest Lätimaale ja Eesti, koguni Võrru ja Tartu. Lätlastest „perkonlased“ toetasid omaltpoolt Riia eesti lauluseltsi „Imantat“, mis korraldas lugemata kontserte, ning kus bursakid olid ikka meeldivad ja armsad külalised. Selle laulusõpruse tulemuseks oli asjaolu, et „Perkoni“ koor kontserteeris esimesena vabast Latviast Eesti Vabariigis 1922. aasta septembris „Estonia“ saalis. Solistidena esinesid P. Sakss ja P. Šubert. Ning nõnda on see omavaheline laulude ja kontsertide vahetus kestnud viimaste aastateni. Eesti bursakid on omakord andnud kontserte Riias. Sõitnud siia, nad tunnevad end kui kodus. Nii palju vanu sõpru ja tuttavaid, küll seminari, küll ülikooli ajast. Palju aastaid on siin elanud need eesti bursakid, kes pärast bursat õppisid kohalikus polütehnikumis või mõnes vaimulikus akadeemias. Sama hästi tunnevad end Riia bursakid Tartus või Tallinnas. Eesti kolleegidega seob neid huik mälestusi, mida sellel põlvel on küllalt. Ei tohi unustada, et oma rahva eest nii palju kannatanud praegune Eesti riigivanem Konstantin Pāts on ka üheksakümnendate aastate Riia seminari bursak, samuti ka Tallinna linnapea Anton Uesson, kes on selles ametis juba Eesti iseseisvuse algusest.

Eesti ja läti bursakide lähedaid vahekordi võib iseloomustada ehk see traditsioon, et iga novembrikuu esimesel pühapäeval nad mälestavad ühisel koosolekul sel aastal lahkunuid ühest ja teisest rahvusest kolleegest. Ka praegu, septembris siia sõitnud eestlaste grupi esimesed sammud viisid vennastekalmistule, et külastada meie esimese kaitseministri, endise bursaki, J. Saliti ning teiste lahkunute haude.

Omavahelise arusaamise abinõuks, nagu enne bursas, nii ka senini, tarvitatakse vene keelt. Olgugi imelik, aga siiski fakt, et selle kümne bursa aasta jooksul, väga võike arv meist õppis selgeks eesti keele, samuti peagu keegi eestlasist ei osanud

diem sēdējām uz viena skolas sola ar igauņiem, un latvju un igauņu valodas garīgā seminārā bija obligatoriski mācības priekšmeti. Igauņi ņēma savu, mēs savu valodu. Bija pietamā literatūra, izdevām savus slepenus nacionālus žurnālus, — bet savstarpējas valodu zināšanas apmainas nebija. Un tas ne aiz nevēlības, vai intereses trūkuma, bet dēļ tam, ka pēc savas genētiskās būtības šīs valodas ir ļoti kontrastālas un grūti piesavināmas. Un tāpēc arī nākotnē te izredzes ļoti šauras. Tādas ir tikai speciālām mazām valodnieku grupām, tad pierobežas iedzīvotājiem, bet ne plašiem tautas slāņiem. Agrāk vienojošā mūs krievu valoda, kā mūsu, tā igauņu skolās tagad neobligatoriska. Tā tad viņa līdz ar šo laiku vecāko paauzdi izsiks, un apklusīs. Kā tad mēs sazināsimies ar savu mums draudzīgo kaimiņu tautu? Vai krievu valodas vietu aizpildīs angļu valoda? To varēs rādīt tikai nākotnē tagadnes jaunā paaudze. Tā tad patlaban jautājums par tuvināšanos ar igauņu tautu valodas ziņā, — ir ļoti problēmātisks. Arī savstarpēji tulkotā literatūra var būt tikai nelielu intelligences grupu guvums. Nevar iedomāties, ka plašākas tautas masas, kuŗas vēl ir kūtras pret pašu rakstniecību, spēs kaut kad apaugļoties ar igauņu gara mantām. Tā tad savstarpējas valodas jautājums abās pusēs kādreiz kļūs ļoti akūts.

Vēl gribētos pieminēt vienu apstākli no abu tautu bursaku dzīves. Lai gan viņi jau no jaunatnes tik labi iepazīna vieni otru, un bieži pat apciemoja viens otru svešā teritorijā, starp viņiem tuvākas radniecīgas saites, piemēram, precēšanās ceļā, reti kad nodibinājās. Vienmēr bursakiem iemīļotākas bijušas vai nu pašu tautības, vai krievu dzimtu sievas, sevišķi no garīdzniecības aprindām. Dīvaini arī tas, ka ieskatoties, piemēram, mūsu laulību statistikā kaut par 1933. gadu, redzam, ka Latvijā no 16000 noslēgtām laulībām, desmit procentes ir ar citu tautību piejāvumu, un no pēdējā tikai 60 gadījumi krīt uz igauņu tautību, tā tad tikai 0,04%... Domājams, ka apmēram tāpat šī parādība norisinās Igaunijā attiecībā pret mums.

Tad te nu arī tik draudzīgu grupu, kā abu tautu bursaku starpā neviļus uzpeld

meie keelt, vaatamata sellele, et aastate kaupa istusime ühel koolipingil eestlastega, ning et läti ja eesti keel oli vaimulikud seminaris sunduslik õppeaine. Eestlased õppisid oma, ja meie oma keelt. Lugesime kirjanduslikke teoseid, andsime salaja välja rahvuslikke ajakirju, — kuid omavahelist keeleoskust ei olnud. Ja see oli nii mitte laiskuse või huvi puuduse tõttu, vaid sellepärast, et oma geneetilise loomu poolest need keeled on väga konträärased ja rasked õppida. Ning sellepärast on ka tulevikus sellised väljavaated väga kitsad. On lootust, et see on võimalik väikestele keeleteadlaste gruppidele ja piiriäärseile elanikele, kuid mitte laiadele rahvakihtidele. Meid enne ühendav vene keel Läti ja Eesti koolides on praegu mittedunduslik. See tähendab — ta kaob ühes meie aja vanema põlvega. Kuidas siis kõneleme meie sõbraliku naabri rahvaga. Kas vene keelt suudab asendada inglise keel? Seda näitab ainult tulevikus praegune noorem põlv. Nõnda on lähendamise küsimus eesti rahvaga keele poolest praegu väga problemaatiline. Ka omavaheliselt tõlgitud kirjandus võib olla ainult väikese intelligenti grupi saavutiseks. Ei saa ettekujutada, et laiemad rahvakihid, olles veel ükskõiksed oma kirjanduse vastu, jõuavad kord huvi tunda eesti vaimuvaraga tutvunemiseks. Läbikäimise keele küsimus saab kord mõlemal pool väga akuutseks. Tahaks mainida veel üht asjaolu mõlema rahva bursakkide elust. Olgugi, et nad nii hästi tundsid teineteist juba noorusest, isegi külastasid üksteist võõral territooriumil, siiski ei juhtunud nende vahel lähedasi sugulussidemeid, näiteks abiellumise teel. Bursakid ikka on armastanud oma rahvusest või venelastest naisi, eriti vaimulikkude ringkondadest. Huvitav on ka see, et tutvudes, näiteks meie abielu statistikaga kas või 1933. aastal, näeme, et Lätis sõlmitud 16.000 abieludest on kümme protsenti muulastega, aga ainult 60 juhusel on abiellutud eestlastega, see on ainult 0,04 protsenti. Arvatavasti, on ka Eestis sarnane nähe lätlastega.

Sellepärast ka niivõrd sõbralikkudes gruppides, kui on mõlema rahva bursakid,

jautājums: kā nākotnē atrisināt jautājumu par divu tautu ne tikai teorētisku, bet arī faktisku tuvināšanos, kas ir šo tautu vēsturiska nepieciešamība? Ņemot, protams, vērā arī minētos valodas un radošanās aizspriedumus.

Par to tad arī šī isā apcerējumiņa sākumā minētā gluži nejaušā abu tautu bursaku konferencē un banketā ne mazums tika pārmainīts savstarpēju domu un jūtu. Un kopējās dziesmās tika apliecināta uzticība notikušai un neizbēgamai divu tautu aliancei. Tai ārējais formējums jau ir dots, un tikai tas jāpilda ar paliekošu reālu saturu.

Un te nu tik tuvu stāvošu un draudzīgu bursaku grupu starpā pirmais solis un pienākums būtu, — kā mums Latvijas bij. bursakiem, tā igauņu kolēģiem, atbalstīt pastāvošās un rosīgi darbojošās tuvināšanās biedrības, te Rīgā, un tur — Tallinnā, iestājoties viņās par aktīviem biedriem.

Šīm biedrībām jātop par vadošām svarīgās faktiskās tuvināšanās realizācijā. Ar šo novēlējumu jaunā gadā uzdrošinās griesties pie saviem domu biedriem tuvi — tāļā Igaunijā.

Bijušais bursaks Pāvils Gruzna.

tekib kūsimum: kuidas lahendada tulevikus kahe rahva lähendamise kūsimumst mitte ainult teoreetiliselst, vaid ka tegelikus elus, mis on nende rahvaste ajalooliseks vajaduseks? Muidugi, peame tähele panema ka mainitud lahkuminevaid keele ja sugulaste probleeme. Selle kirjutise algusel mainitud juhulikul bursakkide konverentsil ja banketil oli küllalt mõttevahetusi. Ning ühistes lauludes avaldati truudust toimunud ja möödapääsemata kahe rahva aliantsile. Ta on oma välise kuju juba saanud, praegu peame teda täitma jäädava reaalse sisuga.

Nii lähedalseisvate, ja sõbraliikkude bursakkide gruppide vahel ešimeseks sammuks ja kohustuseks oleks — nii meile, Latvia end. bursakkidele, kui ka Eesti kolleegidele — toetada olemasolevaid ja energiliselst tegutsevaid sõprusühinguid siin, Riias, ja sääal, Tallinnas, astudes nendesse aktiivseks liikmeks.

Need ühingud peavad saama juhatajaiks tähtsas tegeliku lähendamise töös. Selle sooviga julgen pöörduda oma mõttekaaslaste poole kauges, aga siiski lähedas Eestis.

Endine bursak
Pavil Grusna.

Igauni latviešu anekdotēs.

Eestlased läti anekdootides.

Ja runājam par igauņiem latviešu tautas dziesmās, tad arī uzdurāties uz grūtībām, jo nevarējām īsti pareizi noteikt, cik veces ir igauņu un latviešu attiecības un draudzība. Bet tas nekavēja konstatēt, ka latviešu un igauņu draudzība ir veca: gadu simtos kopdzīvē radusies un kopējās gaitās izveidota, nemākslota parādība.

Runājot par latviešu anekdotēm, kuŗas saskatāmi liecinājumi par igauņiem un Igauniju, jāaizrāda, ka anekdotes ir jaunāks materiāls par dainām, tādēļ vecu liecību tais mazāk. Bet tomēr arī anekdošu liecības pārsniedz cilvēku vecumu un katrā ziņā ir vecākas par Igauniju un arī Latviju, tādēļ it īpaši jau var būt intere-

Kui kõnelesime eestlastest läti rahvalauludes, siis leidsime raskusi ees, kuna ei saanud õieti selgitada, kui vanad on eestlaste ja lätlaste vahekorrad ja sõprus. Siiski ei takistanud see konstateerimast, et lätlaste ja eestlaste sõprus on vana: ta on sündinud sajandite jooksul ja loomulikult välja arenenud ühistel radadel.

Rääkides läti anekdootidest, milledes leiame tunnistusi eestlastest ja Eestist, pean mainima, et anekdootid on uuem materjal kui rahvalaulud, sellepärast on sääal vanu asju vähem. Siiski on ka anekdootid vanemad kui meie ise ning kui Eesti ja Läti, ja sellepärast on küllalt huvitav nende sisu ning uurimised, mis Lätis, kahjuks,

sants to saturs un pētījumi, kas diemžēl vēl Latvijā pamaz sekmējušies, ko sevišķi var teikt par vecāko laikmetu. Latvijā anekdotes, ar retu izņēmumu, sāktas krāt tikai beidzamos divi gadu desmitos un visa bagātība glabājas Latvijas folkloras krātuvē¹⁾.

Šis apstāklis ļauj domāt, ka latviešu anekdotes sakrātas taču tikai no tagadējiem laudīm, t. i. beidzamo divu paaudžu gara mantām. No tēva tēva vai mātes mātes taču vairs pamaz trešā audze ko atceras. Ir svarīgs arī apstāklis, ka katrs laikmets, katra paaudze nāk ar savu gauri un notikumiem un arī anekdoti. Vecās gara mantas aiziet zudumā, jaunās valda. Mainās pamazām arī tautas gara ražojumi. It sevišķi to var teikt par anekdoti, kas piemērojas vajadzībai daudz vairāk kā dziesma, jo dziesmā piemērojamu kavē tās forma.

Anekdotēm tomēr ļoti liela vērtība tautu raksturošanā un tautas ideoloģijas izpratumā, jo anekdotēs autors bez žēlastības raksturojis ar reālu vilcienu visu to, kas lies jauns, raksturīgs, asprātīgs vai citādi tāds, kas nav noticis normāli, izliecies citādi. Bet anekdotes raksturojot nav aizmirstamas to satīras, humora un asprātības ugunis, kas bieži vien ļauj pārrunāt un nesimpātīgai, sevišķi to varam teikt par svešu tautu raksturojumiem, bet arī viena pagasta ļaudis jo asi zoboņas par otra pagasta ļaudīm, pat kaimiņu vienas saimniecības ļaudis izzobo otras un ne sevišķi pieklājīgi un draudzīgi. Bet tomēr par igauņiem latviešu anekdotēs atrodam diezgan simpātisku liecību, kaut arī netrūkst asuma un vērtējuma citā plāksnē. Tomēr no anekdotēm redzam, ka igauņi latviešos ieņēmuši dažādus amatus, bijuši saimnieki, kalpi, kučieri un muižas kalpi. Ir liecības, ka igauņi ir bijuši turīgi, bet taupīgi un škopī, arī bargi dusmu brī-

¹⁾ Plašākais publicējums ir Latvju tautas anekdotes, sakopojis un rediģējis P. Birkerts, izdevusi Literātūra, 1929.—1930. g., trīs rātņi anekd. sēj., 4. nerātņi. Mazāki krājumi iznākuši Valtera un Rapas ak. sab. izd. u. c. Bet šie privātie anekdošu publicējumi visnotāl izmantojuši Folkloras krātuves materiālus.

ei ole veel lōpule viidud. Seda vōime ūtelda iseāranis vanema ajastu kohta. Lātlased hakkasid anekdoote korjama ainult kahel viimasel aastakūnnel ning kogu see varandus on Lāti folkloori kogus¹⁾.

See asjaolu on tunnistuseks, et lāti anekdooidid on saadud ainult praegustelt inimestelt, see on viimaselt kahelt sugupōlvelt. Isaisa ja vanaema jutustusist māletab meie praegune vanem pōlv vāga vāhe. On vāga tāhtis ka see asjaolu, et iga sugupōlv tuleb oma maitsega ja sūndmustega ning ka anekdootidega. Vana muinasvara kaob, uus valitseb. Aegamōōda muutub ka rahva loomingu iseloom, seda vōib ūtelda eriti anekdootide kohta, mis kohanevad vajadusele palju enam kui laul, kuna laulu muutmist takistab tema vorm.

Anekdootideid on siiski suur tāhtsus rahvaste iseloomustamiseks ja rahva ideoloogia arusaamiseks, kuna anekdootides on tema autor iseloomustanud kōike seda, mida ta on tunnistanud uueks, iseloomulikuks, teravmeelseks vōi kuidagi selliseks, mis ei ole olnud normaalne. Anekdoote iseloomustades ārgem unustagem nende satūūri, nalja ja teravmeelsuse tuld, mis vahel osutub arusaamatuste ja ebasūmpaatiate pōhjuseks. Seda peame ūtlema eriti vōōrrahva iseloomustamise kohta; ei pea aga unustama, et ūhe valla rahvas pilkab teise valla rahvast, isegi naaber naabrit ning mitte igakord eriti mōistlikult ja sōbralikult. Eestlaste kohta leiame siiski lāti anekdootides kōllalt sūmpaatilisi tunnustusi, olgugi, et ei puudu ka teravusi ja muid pilkeid. Anekdootideid nāeme, et eestlased on lātlaste keskel eladesolnud taluperemeesteks, kōrtsmikuteks, mōldriteks, sulasteks, kutsariteks ja mōisateenijaiks. On tunnistusi, et eestlased on olnud kōllalt rikkad, aga kokkuhoidlikud ja ahned ning viha momentidel kurjad, siiski anekdooidid sellest ei kōnele.

¹⁾ Kirjastatud anekdootideid on kōigesuurem vāljaanne „Lāti rahva anekdooidid“, koostanud ja toimetanud P. Birkerts, kirjastanud Literātūra 1929.—1930. 4 kōidet. Vāiksemad anekdootide ramatud on ilmunud Valter ja Rapa kirjas-tusel. Aga kōik nad on kasutanud Folkloora kogu materjale.

žos, bet anekdotes šīs ziņas mazāk apstiprina.

Arī Vidzemē ierodoties, igaunis ir savas zemes mīlestības varā un pat mēnesis viņam latviešos izskatās tikai tāds ģerpat⁹, salīdzinot ar to, kas ir Igaunijā, bet ir arī citādi igauni. Kāds igaunis sacījis: «Es nav nekāds ikauns, es visemnieks, man visemniek pasīte!» Cik šķiet, šī anekdote attiecināma uz 19. g. s. otro pusi, kad krievu valdība atļāva ļaudīm «kustēties», ne tikai savā pagastā dzīvot. Liela anekdošu daļa balstās uz latviešu valodas nepareizu izrunu, vai izloksni. Pie tam, latviešu izrunu sevišķi vienmēr labo igaunis un atzīst, ka latvietis, ļoti neskaidri runā igaunu valodu, bet igaunis latviski prot labi. Piemēram, igaunis prasa latvietim ceļu. «Ej stedelē mālus ķilēt!» atcērt latvietis. Igaunim izklausās, ka latvietis gribējis, bet nav mācējis pateikt: «Mina ei mōista eestikeelt» un teicis: «Kad tā latvēs silvek runa igaun valod, tad vin runā kā vēn sūk, bet kad tā igaun silvek runā latvēs valod, tad vin runā muk un kaidr!»

Arī šī anekdote filologam rāda, ka igauni runādami latviešu valodā, nevar balsīgos konsonantus izrunāt, jo tādu igaunu valodā nav. Igaunim grūti izrunājamās arī latviešu jotētās skaņas, ie u. c. Par šīm valodas īpatnībām ir latvieši savākuši lielu anekdošu daļu. Tā arī igauni neizrunā latviešu vārdu galotnes, neizšķir kārtas un verbos personas. Par igaunu un latviešu zemnieku draudzību liecina arī šāda anekdote: pie igaunu saimnieka aiziet ciemā tā tuvākais kaimiņš-latvietis. Lūdzis ciemiņu apsēsties, igaunis iziet un ienes lielu bļodu gaļas ar ķilķēniem un pudeli šnabja, bet pats, būdams krietnā «kitē» (piedzēries K. K.), tas, ienesto nolikdams uz galda un gribēdams teikt, ka jau dzēris iepriekš un ēdis vēlāk, laipni saka uz ciemiņu: «Cer, mīļš nāburg; un ēt — es ir cers tef priekš, un kad tu pūs pāēts, es ēdis tef no pakalš. . .»

Par igauni dzirnavnieku latviešos šāda anekdote: bijis dzirnavnieks igaunis. Zemnieks atbraucis no rīta sešos malt.

Dzirnavnieks: «Ko tu meklē? Vai sakt tu meklē, vai nesin, ka es līdz septin

Ka Vidsemes elades on eestlane isamaa armastuse võimus. Isegi kuu näib temale Lätis halvem, võrreldes teda selle kuuga, mis paistab Eestimaal, kuid on ka teistsugusi eestlasi. Üks eestlane ütelnud: „Ma ei ole miski eestlane, ma olen vidsem-lane, mul on vidsem-lase pass!“ Näib, et see anekdoot on 19. sajandist pärit, kui vene valitsus andis rahvale „liikumisvabaduse“, ja igaüks võis omast vallast väljarännata. Suure osa anekdootide nalja aluseks on läti keele vale hääldamine. Eestlane ütleb, et lätlane rääkivat ebaselgelt eesti keelt, kuid eestlane kõnelevat läti keelt väga hästi. Näiteks, eestlane küsib lätlaselt teed. „Ej stedelē mā-lus ķilēt!“ („Mine hoovi savi segama“) vastab lätlane. Eestlane arvab, et lätlane on tahtnud, aga ei ole osanud ütelda: „Mina ei mōista eestikeelt,“ ja öelnud: „Kad tā latvēs silvek runā igaun valod, tad vin runā kā vēn sūk, bet kad tā igaun silvek runā latvēs valod, tad vin runā muk un kaidr!“ Peaks aga olema: „Kad tas latviešu cilvēks runā igaunu valodu, tad viņš runā kā viena cūka, bet kad tas igaunu cilvēks runā latviešu valodu, tad viņš runā smuki un skaidri!“ (Tõlge: „Kui lätlane räägib eesti keelt, siis räägib ta kui üks siga, kui aga eestlane räägib läti keelt, siis räägib ta ilusasti ja selgesti!“). See anekdoot näitab keeleteadlasele, et eestlased kõneledes läti keelt ei saa hääldada neid konsonante, mis eestikeeles puuduvad (c, š). Eestlasel on raske hääldada ka joteeritud häälikud (ŋ), ie ja teisi (sm, sk). Nende keele iseärasuste kohta on lätlastel kogutud palju anekdoote. Samuti ei pane eestlased tähele sõnade lõppu ega sugu ja verbides isikuid.

Eesti ja läti talupoegade sõprusest räägib pärgmine anekdoot: eestlase juure on külla tulnud tema lähedam naaber — lätlane. Paludes külalist istuma, eestlane läheb välja ja toob tuppa suure kausi lihastuppi klimpidega ning pudel napsi. Ise oli ta juba „täis“ (joobnud K. K.). Pannes söögi ja joogi lauale, ta tahtis ütelda, et on juba enne söönud ja sööb pärast, tahkelt lausus külalisele: „Tšer, mīļš nā-burg, un ēt — es ir tsers tef no priekš, un kad tu pūs pāēts, es ēdis tef no pa-

kul?» (gribēts teikt guļu, bet igaunis to nevar izrunāt: viņš saka «kul» no verba «kult»). Šai līdzīga ir anekdote par krodzinieku: reiz saimnieks gājis uz krogu. Krodzinieks bijis igaunis. Saimniekam ienākot, tas to apsveicis: «Tere, tere!» — «Ko nu tērēs,» — atbildējis saimnieks, — «tagad švaki laiki, naudas maz.»

Šīs divi beidzamās anekdotes liecina, ka igaunis it cienījamu stāvokli sabiedrībā ieņēmis latviešos, jo dzirnavas un krogus nomnieki bija kādreiz turīgākie ļaudis novadā, tādēļ jau ar šīs privilēģijas varēja izmantot vācieši, aizliedzot ar likumu nevāciešiem iegūt īpašumā krogus, dzirnavas, vai citas rūpniecības un veikalus. Lai arī šai gadījumā droši noteikt nevaram anekdošu vecumu, tomēr tik daudz droši varam teikt, ka kādu pusi gadu simta tās ir mitušas latviešos.

Interesanta tikumu un kultūras pētniekam ir arī šāda anekdote, kas gan tuvojas teikai: senos laikos igaunis ar krievu gājuši spēkoties. Igaunis kā ķēris, tā izrāvis krievam kreklu virs biksām. Krievs turējies sparīgi pretīm un atrāvis igaunim visas svārku pogas. No tā laika krievs valkājis kreklu virs biksām un igaunim, parasti, svārki un sala laikā pat kažoks nesapogāti.

Ir arī tādas anekdotes latviešu krājumos un tautā, kas liecina par to, ka igaunu intelligēncē dzīvojuši latviešos un darbojušies sabiedrībā. Saprota, anekdotes paglabājušas komisko elementu, un tam varam pateikties, jo tikai ar to varam konstatēt arī citus aspektus.

Reiz kādos biedrības svētkos ar runu uzstājies kāds skolotājs - igaunis. Pirms runas sākšanas nokāsējies un tad sācis: «Man' sirds nevar izteikt, ko man' mēl jūt!...» Ne tikai igaunu skolotāji ir strādājuši sabiedrībā, bet arī kučieri un citi strādnieki, kas nelūkojoties uz komiskām situācijām, liecina tomēr arī pret igaunu sabiedrisko rosību. Simpātisku liecību par igauni saglabājis latvietis šādā anekdotē: kāds piedzirdījis igauni, lai tas tad piekautu viņa ienaidnieku. Igaunis piedzēries gan, bet kauties negribējis, aizbil-

kaļš...» (Tölge: „Joo, armas naaber, ja söö — ma olen söönud sind eespoolt, ning kui sa oled söönud, ma söön sind taga-poolt...“). Eestlasest möldrist on lätlastel selline anekdoote: olnud eestlasest mölder; talumees söitnud hommikul kell kuus vilja jahvatama. Mölder: „Ko tu meklē? Vai sagt tu meklē, vai nesiin, ka es lidz septin kul? (Tölge: „Mis sa otsid? Kas sa varastada tahad, kas sa ei tea, et ma seitsmeni peksan?“). Ta tahtis ütelda „kul“ asemele „guļu“ (magan), aga ei hääldanud öieti ja tuli välja „kul“ pöörd-sönast „kult“ (peksta). Sellele sarnane anekdoote on kõrtsmikust: kord peremees läinud kõrtsi; kõrtsmik olnud eestlane. Feremeest tervitades ta ütelnud: „Tere, tere!“ — „Ko nu tērēs — vastanud pemees — „tagad švaki laiki, naudas maz.“ (Tölge: Mis sa ikka pillad, praegu kehvad ajad, vähe raha). „Tērēt“ tähendab „pilla-ma.“

Kaks viimast anekdooti tunnistavad, et eestlane on omanud läti seltskonnas kõrge seisukoha, kuna veskite ja kõrtside rentnikud olid omal ajal rikkamaid elanikke vallas, sellepärast võisid seda eesõigust kasutada sakslased, keelates seadusega muulastele osta kõrtse, veskit või mõnda teist tööstus- või kaubandusettevõtet. Olgugi, et ka sel juhul ei ole võimalik konstateerida anekdoote vanadust, võime siiski niipalju julgesti ütelda, et pool-sada aastat on nad ikka vanad.

Vooruste ja kultuuri uurijale on väga huvitav järgmine anekdoote, mis küll sarnaneb muinasjutule: vanal ajal eestlane ja venelane katsunud jõudu. Eestlane tõmmanud venelasele sargi pükstest välja. Venelane kiskunud eestlase kuue nõöbid lahti. Sellest ajast venelased kannavad sarki pükste pääl, eestlastel aga isegi külmal talvel on kuub ja kasukas lahti.

On ka selliseid anekdoote, mis näitavad, et eestlastest intelligents on elanud lätlaste keskel ja olnud seltskonna tegelased. Muidugi, on anekdootides rohkesti koomilist elementi, kuid tänu sellele võime leida ka teisi vaateid.

Kord ühe seltsi pidustusil pidanud kõnelema eestlasest kooliõpetaja. Ta jäanud hiljaks ja alanud: „Man' sirds nevar

dinādāmieš: «Tūša ir, pēka nav!» Kad tas dzērumu izgulējis un tad kūdīts uz kaušanos, tas atbildējis: «Pēks ir, tūšas nav!» Par igauna strādnieka — sulaiņa asprātību var liecināt šāda anekdote.

Kādam kungam Vidzemē bijis igaunis par sulaini, un viņš aizsūtījis to otru kungu sērst aicināt. Sulainis aizgājis un teicis: «Man' kung' sak' tav', lai tu nāk pie viņa pusdienā.»

Kungs saskaities, ka viņu par «tu» uzrunā, un kļiedzis: «Vai tavam kungam labāka cilvėka nebij, kad tevi — tādu sūtiņa?»

Sulainis atbildējis: «Labāka cilvėka pie labāka kunga — man atkal pie tev!» Šī anekdote ievērojama arī tai ziņā, ka radusies priekš 1850. g., jo tad jau uzrakstīta. Varētu tās vecumu lēsēt uz 85—100 gadiem. Nav neiespējams, ka šī anekdote attiecināma uz brīvīšanas laiku un pat iespējams uz 18. g. s. beigām, vai 19. g. s. sākumu, jo anekdote saistāma kā nostāsts vismaz ar trim paaudzēm arī tādēļ, ka bērņus auklē vecmāmiņas un vectēvi, kas savus gara ražojumu krājumus nodod ne tikai bērņiem, bet arī bērņu bērņiem. Nebūtu neiespējams, ka latviešos anekdotes par igauniem radušās taismī ar kustības brīvības iegūšanu, jo tad igauni un latvieši nāca kopējās darba gaitās; saprotams, muižu laudīs un pierobežā latvieši ar igauniem satikās jau arī klaušu laikos. No Latvijas pastāvēšanas laikā savāktām anekdotēm par igauniem un Igauniju, sevišķi vecu liecību nevar sameklēt, bet vecos dokumentos jau arī neliels anekdošu skaits būs atrodams vispār un par igauniem jau nu maz ko tur varēs atrast.

Ļoti interesantu ainu par igauni - ceļa vīru sniedz šāda anekdote: braucis kāds igaunis ceļa vīrs. Kādā krogā sildoties, kaķis viņam no ceļa kules apēdis maizi un gaļu. Ceļā igaunis pamanījis kaķa nedarbu un nolēmis kaķi nosist. Otrā krogā igaunis sakēris kādu kaķi un pie astes turēdams sitis. To pamanījis krodziniēks un kļiedzis, par ko šis gribot šā kaķi nosist. Igaunis mierīgi atbildējis: «Man viņā krogū runcis izēda gaļu. Tā kā es

izteikt, ko man' mēl' jūt!...» (Tölge: „Mu sūda ei suuda avaldada, mida tunneb mu keel!...“). Seltskonnas on tegutsenud ka kutserid ja teised töölisted, mis naljakatele situatsioonidele vaatamata tunnistavad eestlaste seltskondlikku töötahet. Sümpaatilist tunnistust eestlasest on lätlane avaldanud järgmises anekdootis: keegi jootnud eestlase täis, et ta selle eest peksaks tema vaenlast. Eestlane joonud end küll purju, kuid ei tahtnud kakelda ja ütelnud: „Julgust on, aga jõudu ei ole!“ Ta maganud viina pääst välja, kui aga siis saadetud kaklema; vastanud: „Jõudu on, aga julgust ei ole!“ Eestlasest toapoisi teravmeelsusest räägib selline anekdoot.

Ühel mõisnikul Vidsemes olnud eestlane toapoisiks, keda ta kord saatnud teist parunit külla kutsuma. Toapois läinud ja ütelnud: „Minu härra käseb ütelda, et sa tuleks tema juurde lõunale.“ Härra läinud vihaseks, et toapois ütleb temale „sina“ ja karjunud: „Kas sinu härral paremat inimest polnud, kui ta sind — säärašt — saatis?“

Toapois vastanud: „Paremat inimest parema härra juurde, aga mind sinu juurde.“ See anekdoot on tähelepanuväärne ka sellepärast, et ta on sündinud enne 1850. aastat, mil ta on üleskirjutatud. Tema vanadus on umbes 85—100 aastat. Ei ole võimatu, et see anekdoot on tekkinud talupoegade vabakslaskumise ajal, võimalik isegi et 18. sajandi lõpul või 19. sajandi algul, kuna anekdoot rändab põlvest põlve vähemalt kolmandani põlveni, sest et vanaema ja vanaisa harilikult hoiavad lapse lapsi ning annavad neile üle oma vimuvara. Ei ole võimatu, et lätlaste anekdoovid eestlastest on sündinud nimelt liikumisvabaduse saamise aegadel, kuna siis lätlastel ja eestlastel juhtus rohkem kokupuutumisi; mõisarahvas ja piiriäärsed lätlased ning eestlased olid läbikäimises juba orjaajal. Läti iseseisvuse ajal kogutud anekdootides eriti vanu teateid Eestist ja eestlasist ei ole. Ka vanus dokumentides ei ole palju anekdoote ning eestlasist võime säääl väga vähe leida.

Huvitava pildi eestlasest reisijast pakub meile selline anekdoot: Sõitnud keegi eestlasest reisija. Peatudes ühes kõrtsis, kass

viņu nedabūju nopērt, tāpēc es atmaksāju šitam. Šis runcis, vai tas runcis, tas ir viena alga. Kaķis paliek kaķis!»

Lai ar latviešu anekdotes par igauņiem nevaram attiecināt uz kādu noteiktu gadu un pat gadu desmitu, kā tas vispār folklorā ar tautas saražojumiem, bet tam arī šeit mazāka nozīme, galvenais ir tas, ka latvieši ar igauņiem ir draugi un šī draudzības ideoloģija, ko politikai tagadne prasa, ir veca šo tautu piederīgo starpā un tā ir kopjama un veicināma līdz augstākai pilnībai.

K. Kurcalts.

söönud tema leivakotist liha ja leiva ära. Teel eestlane märganud kassi tegu ja ot-sustanud kassi maha lüüa. Teises kõrtsis eestlane saanud ühe kassi kätte ja sabast kinni hoides hakkanud peksma. Seda näinud kõrtsnik ja karjunud, miks ta tahtvat kassi surnuks lüüa. Eestlane vastanud: „Ühes kõrtsis kass söi minu liha ära. Ma ei saanud teda sääl peksta, sellepärast maksan kätte sellele. See kass või teine, see on ju ükskõik. Kass jääb ikka kassiks!“

Olgugi, et meie ei tea, millal sündinud läti anekdootid eestlastest, nagu see on folkloris ka teiste rahva muinasvara aladega, on selles aga siin väiksem tähtsus. Pääasi on see, et lätlased ja eestlased on sõbrad ning see sõpruse ideoloogia, mida olevik nõuab poliitikal, on rahvaste vahel juba vana asi ning peame teda arendama ja kasvatama suurima täiuseni.

K. Kurtsalt.

Ïss igauņu literätüras pärskats. Lühike Eesti kirjanduse ülevaade.

Patstävigä igauņu literätüra säkäs ar pirmo igauņu tautības rakstnieku K. J. Petersonu (1801.—1822.); viņš bija arī pirmais igauņu patriots un saväs dzejäs, kas ritmiski tuvas igauņu tautas dziesmäm, slavinäja igauņu zemi, tautu un darbu. Garīgi radniecīgs viņam F. R. Fēlmānis (1798.—1850.), kas arī rakstījis dzejas un stästus, bet viņa galvenie nopelni ir folkloras laukä, epa Kalevipoega vielas un citu tautas gara mantu saväksänä.

Tautiskäs literätüras tradicijäm pamatus licis O. V. Mäzings (1763.—1832. g.) un tä ilgst līdz 19. g. s. beigäm. Mäzings bija apgaismības ideologs, «Zemnieku nedēlas avizes» redaktors un ar savu avizi populärizēja tautisko literätüru, — kä savus, tä savu domu biedru darbus.

19. gadsimta säkumä parädäs tautiskäs atmosfäras laika romantisms, kurä spilgtäkie pärstävji ir F. R. Kreicvalds (1803.—1882.) un L.

Iseseisev Eesti kirjandus algas esimese eesti rahvusest kirjaniku K. J. Petersoniga (1801.—1822.), kes oli ka esimeseks eesti patrioodiks, kiites oma lauludes, mis on lähedad Eesti rahvalauludele, Eesti maad, rahvast ja loodust. Vaimliselt sugulane temale on F. R. Fählmann (1798.—1850.), kes on kirjutanud luuletusi ja jutustusi, kuid kelle suurimad teened on folkloori alal, epose „Kalevipoeg“ materjalide ja muu rahvavaimuvara kogumises.

O. N. Masing (1763.—1832.) pani aluse rahvusliku kirjanduse traditsioonidele, mis kestsid 19. sajandi lõpuni. Masing oli valgustusajajärgu ideoloog, „Maarahva nädalalehe“ toimetaja, ja oma ajalehega rahvusliku kirjanduse — enda ning oma mõtteosaliste tööde populariseerija.

19. sajandi algul tuli Eesti kirjandusse rahvusliku ärkamisaja romantism, mille silmapaistvamad esindajad on F. R. Kreutzvald (1803.—1882.) ja L. Koidula (1843.—1886.), kodanlise nimega Lidia Jannsen.

Koidula (1843.—1886.), istā vārdā Līdija Jansens. (Viņas tēvs J. V. Jansens bija avīzes «Eesti Postimees» izdevējs un arī dzejnieks, gan vairāk atdzejotājs, kas savās dzejās sludināja dzimtenes un mātes valodas mīlestību). Kreicvalds pēc tautas dziesmu un teiku motīviem sastādījis epu «Kalevipoeg» (tulkojis arī latviešu, vācu, franču un ungāru valodās), kurā ietverta tautiskā atmodas laikmeta literātūras ideoloģija un kuram liela nozīme tautiskās pašapziņas pacelšanā. Kreicvalds izdevis arī savu dzeju krājumu. «Virijas dziesminieka dziesmas», kas ieguva lielu populāritāti.

Tautiskās atmodas romantisma krāšņākais zieds bija Koidula, dzejniece ar lielu temperāmentu un patosu, kuŗas dzimtenes dziesmas pilnas uguns un dvēseles kaismes. Šī arī ārēji skaistā jauna vāc tautas acīs kļuva gandrīz svēta un viņu uzskatīja par Igaunijas romantizētās skaistās nākotnes simbolu. (Viņas dzīve atēlota divās igauņu lugās: A. Adsona «Dziesmu tēvs un rakstniece» — «Lauluīsa ja kirjaneitsi» un H. Vuolio «Koidula»). Pēdējā luga izsauca pārrunas arī latviešu presē, jo tajā pārāk tumšās krāsās attēlots Koidulas vīrs — latvietis Mikelsons.).

Lielākais atmodas laikmeta ideju paudējs prozā ir J. Perns (1843.—1916.), kuŗa darbiem dzīva fabula, bet varoņu psiholoģija pavāja.

19. g. s. beigās literātūrā norisinājās cīņa romantisma un reālisma starpā. No šī virziena dzejniekiem minams J. Bergmans (1856.—1916.), kas devis klasiskas ballādes, un Jakobs Līvs (dzim. 1859. g.) intelektuāla dzejnieka tips, kuŗa dzejai stingra forma un prātniecisks elements.

Subjektīva līriķe ir Anna Häva (dzim. 1864. g.), kas sāk rakstīt 19. un 20. g. s. maiņā; viņas dzejai piemīt liela sirsnība un siltums. Viņa arī pirmā sākusi rakstīt brīvā pantā.

Tautiskā romantisma laikā savu darbību sācis arī viens no intimākajiem un siltākajiem igauņu līriķiem K. E. Sēts (dzim. 1862. g.), kas simboliskā dzejā devis savus labākos darbus.

Jaunu literātūras laikmetu ievada Juhans Līvs (1864.—1913.), dzejnieka

(Tema isa J. V. Janssen oli ajalehe „Eesti Postimees“ väljaandja ja luuletaja, kes külli rohkem tõlkis teistest keeltest. Ta kuulutas oma lauludes kodumaa ja emakeele armastust). Kreutsvald on rahvalaulude ja muinasjuttude motiividest koostanud eepose „Kalevipoeg“ (tõlgitud ka läti, saksa, prantsuse ja ungari keelde), mis sisaldab rahvusliku ärkamisaja kirjanduse ideoloogiat ning millel on suur tähtsus rahvusliku iseteadvuse tõstmises. Kreutsvald on väljaannud ka oma lauletustekogu „Viru lauliku laulud“, mis olid väga populaarsed.

Rahvusliku ärkamisaja ideoloogia ilusamaks õieks oli Koidula, suure temperamenti ja paatosega luuletaja, kelle isamaalised laulud on täis tuld ja hingelist soojust. Seda, ka väliselt ilusat neidu, peeti peagu pühaks ja Eesti romantiseeritud ilusa tuleviku sümbooliks. (Tema elu on kujutatud kahes eesti näidendis: A. Adsoni — „Lauluīsa ja kirjaneitsi“ ning H. Vuoliojoki „Koidula“. Viimane tekitas vaidlusi ka läti ajakirjanduses, kuna selles oli liig tumedate värvidega kujutatud Koidula mees — lätlane Mihelson).

Suurim ärkamisaja ideede avaldaja proosas on J. Pärn (1843.—1916.), kelle töödes elav sisu, kuid tegelaste psüholoogia nõrga võitu.

19. sajandi lõpul sündis kirjanduses võitlus romantismi ja realismi vahel. Selle voolu luuletajaist mainime J. Bergmani (1856.—1916.), kes andis klassilisi ballaade, ja Jaakob Liiv'a (sünd. 1859. a.), intellektuaalse kirjaniku tüüp, kelle luulel on kindel vorm ja filosoofiline element.

Subjektīivne lüürīk on Anna Haava (sünd. 1864. a.), kes hakas kirjutama 19. ja 20. sajandite vahetusel; tema luule on väga südamlīk ja soe. Tema oli esimene, kes hakkas kirjutama vabas värsimõodus.

Rahvusliku romantismi ajal algas oma tegevust ka üks intiimsemaist ja tundeliku maist Eesti lüürīkuist K. E. Sööt (sünd. 1862. a.), kes on annud oma paremad tööd sümboolses luules.

Ut kirjanduse ajajärku algab Juhans Liiv (1864.—1913.), luuletaja Jakob Liivi noorem vend, kelle elu lõppes traagiliselt (ta jäi vaimuhaigeks). Ta kirjutas proo-

«Jaunās Igaunijas» tuvākie līdzstrādnieki bija vēl V. Ridala (Grünthal), Fr. Tuglass un valodnieks Joh. Aviks. Ridala (dzim. 1885. g.), no sākuma bija impresionists, pamazām kļuva episkāks un vēlāk poēmās piegriezās romantizētai pagātnei.

Friedeberts Tuglass (dzim. 1886. g.), kas ar saviem pirmajiem stāstiem pie reālistiem, ar stipru sociālu elementu, bet vēlāk pievērsās impresionismam un simbolismam, ir igauņu jaunās noveles celmlauzis, kuŗa vēlākos darbos daudz fantastikas un vīziju. Savās novelēs, kas skaidras un vienkāršas uzbūvē, viņš parādās kā smalks stilists, liels estetiķis un bieži reālo ar irrealo savij ciešā mezglā.

Pa daļai pie «Jaunās Igaunijas» pieskaitāms arī igauņu tagadnes lielākais romānu rakstnieks A. Tamsāre (Hansen, dzim. 1878. g.). Viņš savas rakstnieka gaitas uzsāk ar maziem reālistiskiem ciema stāstiem, tad piegriežas impresionistiskam tēlojumam, vēlāk raksta fantastiskas noveles, un beigās atkal atgriežas pie ciema stāstiem, — jau kā ievērojams stilists un dziļš psihologs. No viņa agrākajiem darbiem minams «Patiesība un taisnība», kas izvēršas par lielāko prozas darbu igauņu literatūrā — pieci lieli sējumi, kur aprakstīta igauņu zemnieku dzimtas dzīve sākot ar pagājušā gadsimta sešdesmitajiem gadiem un beidzot ar mūsdienu. Tas arī psiholoģiski ir tik plašs un dziļš darbs, kādus diezgan reti var uzrādīt pat lielās kultūras tautas. Ja šo darbu pārtulkotu svešvalodās, tam, bez šaubām, atvērtos vārti uz pasaules literatūru. Lielu interesi tas varētu modināt arī latviešu lasītājos. Latvijā izdod daudz tulkotu romānu — man šķiet, ka vienu no pirmajām vietām starp tiem vajadzētu ieņemt Tamsāres darbam, ja ne visam, tad vismaz dažām daļām, jo romāna atsevišķus sējumus var lasīt kā noslēgtas grāmatas.

Blakus Tamsārem otrs ievērojamākais un ražīgākais igauņu rakstnieks ir Maits Metsanurks (Hubels, dzim. 1889. g.) Arī viņš rakstnieka gaitas sācis ar maziem reālistiskiem ciema stāstiem, bet vēlāk pamazām piegriežies

Noor-Eesti lähedamaid kaastöölisi oli veel V. Ridala (Grünthal), Fr. Tuglas ja keeleteadlane Joh. Avik. **Ridala** (sünd. 1885. a.) esialgul oli impressionist, aegamööda sai ta eepilisemaks ning hiljem pöördus oma poemides romantilise mineviku juurde.

Friedebert Tuglas (sünd. 1886. a.), kes oma esimeste juttudega kuulub realistide hulka, tugeva sotsiaalse elemendiga, hakkas hiljem pooldama impressionismi ja sümbolismi, saades Eesti uue novelli rajajaks, kelle hiljemais teostes on palju fantaasiat ja visiooni. Oma novellides, mis on selged ja lihtsad ehituse poolest, ta näitab end peene stilistina, suure esteedina, kes sagedasti põimib reaalsset irrealaalsga ühte sõlme.

Noor-Eesti rühma osalt kuulub ka Eesti praegune suurim romaanikirjanik **A. Tammsaare** (Hansen, sünd. 1878. a.). Ta algas oma kirjaniku radasid väikeste reaalsete külajuttudega, siis pöördus impressionistlikule kujundusviisile, hiljem kirjutas fantastilisi novelle ning lõpuks tuli jälle tagasi külajuttude juure — nüüd juba kui hää stilist ja sügav psüholoog. Tema silmapaistvamatest teostest on mainitav „Tõde ja õigus“, mis on saanud suurimaks proosateoseks Eesti kirjanduses — viis suurt köidet, kus kujutatud eesti talupoegade perekonnaelu, alates lüüdi saajandi kuuekümnendate aastatega ning lõpetades meie ajaga. See on ka psühholoogiliselt nii laialdane ja sügav töö, miliseid on väga vähe isegi suurtel kultuurrahvastel. Kui seda tööd tõlgiks võõrkeeltesse, siis oleks tal kõik ukсед lahti ka maailma kirjandusse. Suurt huvi ta ärataks ka Läti lugejais. Lätis antakse välja nii palju tõlgitud romaane — ma arvan, et üks esimestest kohtadest peaks olema Tammsaare töö. Kui tõlkida mitte kogu teost, siis vähemalt mõni osa, sest romaanis üksikuid köiteid võib lugeda iseseisvate raamatutena.

Tammsaare kõrval teine tähtsam ja viljakam Eesti kirjanik on **Mait Metsanurk** (Eduard Hubel, sünd. 1889. a.). Ka tema algas kirjaniku teed väikeste realistlikude külajuttudega, kuid hiljem on haka-

sabiedriskajiem un sociālajiem jautājumiem; viņā briesmīgs neapmierinātība ar pastāvošo iekārtu un rodas protesta gars.

Savā pēdējā romānā «Pie Imeras upes» viņš atgriezies pie igauņu senātnes, attēlodams igauņu cīņas ar latviešiem, libiešiem un vāciešiem 1210. g., pieskārdamies arī cīņai pie Beverinas, latviešu iebrukumam Sakalas zemēs Rūsina un Varidota vadībā. Šis romāns varētu interesēt arī latviešus.

Gandrīz tai pašā laikā, kad Metsanurks, rakstījis sāka arī Oskars Lutss (dzim. 1886. g.), kurš lielu interesi modināja ar saviem gaišajiem atmiņu romāniem «Pavasars», «Vasara»; bez tam rakstījis vairākas liriskas noveles, bērnu un jaunātnes grāmatas un romānus no mazpilsētas dzīves.

Pēc pasaules kara radās jauns virziens igauņu literatūrā, kurās pārstāvji atmēta pārliecīgu teorētizēšanu, nodevās rakstniecības radīšanas darbam, aizrauti no dažādām modernām strāvām, tie sāka piegriezties sabiedriskai tematikai un naturāliskā garā spontāni lāvās savu kara laikā apspiesto dzīves alku izpaušmei. Tā bija tā sauktā «Siuru» grupa (nodibinājis 1917. g.), kurā ietilpa dzejnieki: Marija Undere, Henriks Visnapū, Artūrs Adsons, Johanness Sempers, Augusts Alle, Jāns Kerners un prozaikā: F. Tuglass, A. Gailītis, A. Tassa un Richards Rochts.

Starp dzejniekiem pirmo vietu ieņēma temperamentīgā Marija Undere (dzim. 1883. g.), kurās pirmais dzejoļu krājums «Soneti» izsauca lielu savilņojumu. Undere ir lielākā igauņu mīlas dzejniece.

Otrs ievērojamākais dzejnieks H. Visnapū (dzim. 1890.) izdeva pirmo grāmatu «Amores», kas pārsteidza arī ar jauno formu. Pēdējā laikā Visnapū, blakus tiešai jūtu dzejai, nosvērās arī uz filozofisko un episko dzeju.

Liels panta meistars, Vakareuropas dzijas ietekmēts, ir Joh. Sempers (dzim. 1892. g.), kas pauž ir subjektīvas, ir sabiedriskas izjūtas, bet intelekts viņā spēcīgāks par jūtām.

naud kāsitama seltskondlikke ja sotsiaalseid küsimusi; tema ei ole rahul praeguse olukorraga ja temas ärkab protesti vaim. Oma viimases romaanis „Ümera jõel“ on ta süvenenud Eesti minevikku, kujutades eestlaste võitlusi lätlastega, liivlastega ja sakslastega 1210. aastal, puudutades ka võitlust Beverini juures, lätlaste sissetungimisi Sakalasse, Rusini ja Varidoti juhatusel. See romaan võiks huvitada ka lätlasi.

Metsanurgaga peagu ühel ajal algas kirjanduslist tegevust ka Oskar Luts (sünd. 1886. a.), kes äratas suurt huvi oma heledate mälestusteromaanidega „Kevade“ ja „Suvi“; pääle selle ta on kirjutanud mitu lüüriilist novelli, laste ja noorsoo raamatuid ning romaane väikelinna elust.

Maailma sõja järel algas Eesti kirjanduses uus vool, mille esindajad loobusid liigsest teoretiseerimisest andudes kirjanduslikule loomingule; vaimustatud mitmekesistest moodsatest vooludest, nad hakkasid käsitama seltskondlikke teeme ja avaldasid spontaanselt ning naturalismi vaimus oma sõjaajal mahasurutud elurõõmu. See oli nõnda nimetatud „Siuru“ grupp (asutati 1917. a.), millesse kuulusid luuletajad Marie Under, Henrik Visnapuu, Artur Adson, Johannes Semper, August Alle, Jaan Kärner ning proosakirjanikud F. Tuglas, A. Gailit, A. Tassa ja Richard Roht.

Luuletajate hulgas esimese koha omab temperamentne Marie Under (sünd. 1883. a.), kelle esimene luuletuste kogu „Sonetid“ löi suuri laineid. Under on suuri Eesti armastuse laulik.

Teine tähtsam luuletaja H. Visnapuu (sünd. 1890. a.) andis välja esimeseks raamatu „Amores“, mis üllatas oma uue vormiga. Viimasel ajal andub Visnapuu tundeluule kõrval ka filosoofilisele ja eepilisele luulele.

Suur värsimeister, Lääne-Euroopa luulest mõjutatud, on Joh. Semper (sünd. 1892. a.), kes avaldas küll subjektiveid küll seltskondlikke tundeid, kuid intellekt on temas siiski tugevam kui tunded.

Franču lirikas ietekmēts ir arī konstruktīvists Joh. Barbaruss (Vares, dzim. 1889. g.). Viņam ir spēcīga pirmatnēja dzejas viela, ar kuplām ainavām uz modernās lielpilsētas fona un krietni daudz parupji tēlotas erotikas. Viņš ir pret veco pasauli un sludina tās bojā eju arī dzejā.

Īsts dzejnieks ir arī Augusts Alle (dz. 1890. g.), kura pirmais dzejoļu krājums «Uz vientulības salu» ir simbolistiska grāmata. Allem piemīt sirsnīgs lirisms, kam pēdējos krājumos pievienojas arī ironija un sarkasms.

Jānis Kerners (dzim. 1891. g.) nemeklē jaunas formas vērtības, bet viņa melodiskajā pantā izpaužas sirsnīgs lirisms un iekšķīga nopietnība.

Neparasts svaigums un sirsnība elpo Artūra Adsona (dzim. 1889. g.) dzejoļu krājumā «Dvēseles kaisme», kas sarakstīts Veravas dialektā, pauž jaunības atmiņas un mīlu. Vēlāk viņš raksta arī literāriskā valodā, tomēr viņa dialektā rakstītai dzejai vairāk šarma.

«Siuru» grupas ievērojamākais prozaīķis ir Augusts Gailītis, kam pieder igauņu noveles labākā meistara vārds. Jau viņa pirmās novelēs (Sātāna karuselis) aizrāva bagātā fantāzija un spilgtā, gleznainā valoda, kam nākošos krājumos («Ceļojošie bruninieki», «Sarkanā nāve», «Pret rītu», «Krustneši») pievienojās viegla fabula un prasme radīt interesantus, savdabīgus tipus. Interesants ir viņa romāns «Toms Nipernādijs», kas tulkots vācu valodā (daļa arī poļu valodā) un guvis Vakareiropā lielus panākumus (latviešu tulkojumu patlaban iespiež žurnāls «Romāni un stāsti»).

Igaunijas patstāvības laikā sākuši rakstīt vairāki apdāvināti dzejnieki un prozaīki un viņu attīstība norisinājusies jau tīri igauņiskos apstākļos. Te no dzejniekiem jāmin Henriks Adamsons (raksta Vilandes izloksnē), melodiskais Vilmarks Adams, Oengo, liriskais Erni Hirs un revolūcionārais Joh. Šitcs; abiem pēdējiem jau iznākuši vairāki vērtīgi dzeju krājumi.

Ievērojamais dabas lirīķis un romantiķis, Richards Rochts savu pirmo grāmatu «Silueti un dekorācijas» gan

Prantsuse lūūrika mōju all on ka konstruktivist Joh. Barbarus (Vares, sünd. 1889. a.). Temal on tugev muistne luulematerjal lopsakate piltidega moodsa suurlinna foonil ning tublisti ropuvõitu kujutatud erootikat. Ta võitleb vana maailmaga ja kuulutab tema hukkaminekut ka luules.

Tõsine luuletaja on ka August Alle (sünd. 1890. a.), kelle esimene luuleraamat „Üksinduse saartele“ on sümbolistlik teos. Allel on iseloomustav südamlük lürism, millega viimastes kogudes ühineb ironia ja sarkasm.

Jaan Kärner (sünd. 1891. a.) ei otsi uusi vormiväärtusi, tema meloodilises värsis avaldub südamlük lürism ja sisemine tõsidus.

Haruldane värskus ja südamlikkus hoo- vab Artur Adson'i (sünd. 1889. a.) luule- tustekogust „Henge palango“, mis kirju- tatud Võru murrakus, kujutab nooruse mälestusi ja armastust. Hiljem kirjutab ta ka kirjakeeles, kuid tema murrakus kir- jutatud luulel on rohkem šarmi.

„Siuru“ grupi silmapaistvam prosaist on August Gailit, kes omab Eesti parima novellimeistri nime. Juba tema esimeste novellide (Saatana karusell) rikkalik fantaasia ja elav, kujutav keel oli vaimustav. Järgmistes kogudes („Reisivad rüütlid“, „Punane surm“, „Vastu hommikut“, „Ristikandjad“) tuli juure veel kerge sisu ja oskus luua huvitavaid, omapäraseid tüüpe. Huvitav on ka tema romaan „Too- mas Nipernaadi“, mis on tõlgitud saksa keelde, (osa ka poola keelde) ning on sääl kiidetud hääks. (Lätikeelset tõlget trükitakse praegu ajakirjas „Romaanid ja jutustused“).

Eesti iseseisvuse ajal on hakanud kir- jutama mitu andekat luuletajat ja jutus- tajat, ning nende areng on sündinud juba puht eesti oludes. Neist luuletajaist peame mainima Henrik Adamson'i (kirju- tab Viljandi murrakus), meloodilist Vil- mar Adams'i, Oengot, lüürilist Erni Hür't ja revolutsioonilist Joh. Schütz'i; mõle- malt viimaselt on ilmunud juba mitu vää- tuslikku luuleraamatut.

Silmapaistev looduslüürik ja romantik Rihard Roht, ehkki oma esimese raamatu

izdevis 1918. g., tomēr viņa spējas attīstījušās galvenokārt patstāvīgās Igaunijas laikā. Vielu saviem vēlākiem darbiem Rochts ņem no zemes un lauku dzīves. Viņa devīze ir: «Tālāk no kultūras, tuvāk zemei!».

Alberts Kivikass debīteja ar interesantu reālistisku noveļu krājumu «Vāverāji», tad deva grāmatu no igauņu atbrīvošanas kara «Asinsmelnais», pēc tam atkal atgriezās pie lauku dzīves, tēlodams galvenām kārtām pozitīvo jaun-saimnieku tipus.

Ar lielu epika talantu apbalvots Augusts Jakobsons, kas pirmo ievēribu guva ar plašo mazpilsētas romānu «Nabagu grēcinieku miests». Viņa lielākās spējas spēcīgu cilvēku un vides tēlojumos.

Īpatns talants, ar novirzīgumu uz grotesko un paradoksālo, piemīt Pētam Vallakam. Smalks stilists ir novelists Michkels Jirna. Juhans Jaiks devis vairākus svaigi uzrakstītus romanus un stāstus.

Tagadnes drāmatiskās literatūras laukā igauņu ievērojamākais rakstnieks ir Hugo Raudseps, kurš arī Latvijā pazīstams ar savu sulīgo tautas lugu «Mikumerdi» (citā tulkojumā «Mārtiņciems»). Arī otru viņa komēdiju «Salonā un krātinā» izrādīja Latvijas Nacionālais teātris. Raudsepa lugās ir daudz valodas asprātību, zīmīgi tvertu tipu un interesantu situāciju. Pie viņa labākām komēdijām pieder «Amerikas Kristus» un nesen iznākusē «Rozā brilles» (trāģikomiskā plāksnē rādīts nelaimīgs mīlētājs).

Lugas vēl raksta A. Tamman (nesen mira), Ell Undla, Agnese Taar, B. Kangermans, Antsons, M. Aitsams, Voulio, A. Melks u. c.

Rakstniecības kritikas un literatūrvēstures laukā darbojas M. Sillaots, O. Urgarts, A. Oras, A. Anni, Bernh. Linde, H. Pauksons u. c.

Igauņu rakstnieku savienība jau vairāk kā 10 gadus izdod mēnesrakstu «Looming», ap kuru pulcējas visi ievērojamākie igauņu rakstnieki un kritiķi.

Elina Zālite.

„Siluetid ja dekoratsioonid“ vālja annud juba 1918. aastal, on tema talendi arene-mine sündnud päämiselt iseseisva Eesti ajal. Ainēt oma hiljemaile tööle Roht võtab maaelust. Tema löökauseks on: „Kaugemale kultuurist, lähemale maale!“

Albert Kivikas debüteeris huvitava realistliku novellidekoguga „Sookaelad“, siis kirjutab raamatu Eesti vabadusvõitlusist „Verimust“, siis pööras jälle tagasi maaelu juurde, kujutades päämiselt positiivseid asunike tüüpe.

Suure eepiku talendiga on varustatud August Jakobson, kes esimest tähelpanu endale pööris suure väikelinna elu kujutava romaaniga „Vaestepatuste alev“. Tema suuremad anded avalduvad jõuliste inimeste ja olude kujutamises.

Omapärase talendi, tendentsiga groteskile ja paradoksaalsusele, omab Peet Vallak. Peen stilist on novellikirjanik Mihkel Järna, Juhans Jaik on annud mitu värskest kirjutatud romaani ja jutustisi.

Oleviku lavakirjanduse alal Eesti suurim kirjanik on Hugo Raudsepp, kes on tuttav ka Lätis oma mahlaka rahvanäidendiga „Mikumärdi“. Ka teine tema komöödia „Salongis ja kongis“ on ettekan-tud Latvia Rahvusteateris. Raudsepa näidendites on palju keele teravmeetsusi, omapäraseid tüüpe ja huvitavaid situatsioone. Tema paremaid komöödiaid on „Ameerika Kristus“ ja hiljuti ilmunud „Roosa prillid“ (traagikoomiliselt kujutatud õnnetu armastaja).

Näidendeid kirjutavad veel A. Tamman (suri hiljuti), Ell Undla, Agnes Taar, B. Kangerman, Antson, M. Aitsam, Voulio-joki, A. Mälk j. t.

Kirjanduskriitika ja kirjandusajaloo alal tegutsevad M. Sillaots, O. Urgaste, A. Oras, A. Anni, Bernh. Linde, H. Paukson j. t.

Eesti kirjanike liit juba enam kui 10 aastat annab vālja kuukirja „Looming“, mille juures töötavad kõik tähtsamad Eesti kirjanikud ja kriitikud.

Elina Salite.

Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju problēma.

Latvia ja Eesti elanike probleem.

Iedzīvotāju problēmai patstāvīgu valstu dzīvē piekrit ārkārtīgi svarīga nozīme. Tā spēj iespaidot stiprā mērā pat šo valstu ārējo politiku. Mēs zinām, ka valstis, kurās iedzīvotāju skaits ir ļoti liels un zeme bieži apdzīvota, parasti ved ekspansīvu, ja pat, agresīvu ārējo politiku. Viņas meklē telpu, kur novietot savas zemes iedzīvotāju pārpilnību, meklē iespēju izplesties — tā kā brīvu zemju vairs pasaulē nav — uz citu rēķina. Kā tādās valstis pirmām kārtām būtu jāmin Japāna, kura savā zemē smok nost aiz iedzīvotāju pārpilnības, ar ko arī izskaidrojami, viņas agresīvie soļi Ķīnā, plāni par Sibīrijas iekarošanu u. t. t.

No Eiropas valstīm atkal būtu jāmin Itālija un Vācija, kuras arī daudz domā par savu teritoriju paplašināšanu, lai būtu kur novietot iedzīvotāju pārpalikumu, kurš gan nav attiecīgi tik liels kā Japānā, tomēr ir stipri ievērojams un turpina straujā gaitā pieaugt. Latviju un Igauniju sevišķi var interesēt Vācijas ekspansijas politika, jo viņas plānos, ko savā laikā skaidri pateica tās saimniecības ministris Hugenbergs, ietilpst arī Baltijas valstu iekarošana, kolonizācijas nolūkos.

Valstis, kur iedzīvotāju skaits un apdzīvotība ir niecīga, pretēji nupat aplūkotām valstīm, ved defensīvu — miera politiku. Viņas nevar izšķērdīgi rīkoties ar savu dzīvo spēku, tādēļ sargās izsaukt konfliktus un kuras, kas tām varētu kļūt pat liktenīgi.

Redzot iedzīvotāju problēmas lielo iespaidu uz politiku, sevišķi ārējo, domāju nebūs lieki sīkāk apstāties pie iedzīvotāju problēmas Latvijā un Igaunijā, lai noskaidrotu, pie kuras valstu grupas mēs abas varētu pieskaitīt.

Ķeroties pie iedzīvotāju problēmas vispūgā, mums vispirms jāņem vērā iedzīvotāju skaits un apdzīvotību, resp. iedzīvotāju daudzums uz 1 kvadrāt kilometru. Tas pēdējā laikā ir šāds*):

*) Dati ņemti no izd. „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34.

Elanīke probleemil iseseisvate riikide elus on vāga suur tāhtsus. Ta mõjutab suurel määral isegi nende riikide välispoliitikat. Meie teame, et riigid, millede elanike arv on vāga suur ning millede maa on tihedalt asustatud, harilikult ajavad ekspansivset, isegi agressivset välispoliitikat. Nad otsivad kohta, kuhu paigutada oma maa elanike ülejääki, otsivad võimalust levida laiemale — kuna vabu maakohti maailmas enam ei ole — teiste arvel. Selliste riikidena peaksime esikohal mainima Jaapani, mis omal maal ei saa enam hingata inimeste küllusest, millega on ka seletatavad tema agressiivsed sammud Hiinas, plaanid Siberi vallutamisest jne.

Euroopa riikidest võiksime mainida Itaaliat ja Saksamaad, kes ka mõtleavad oma territooriumi laiendamisest, et oleks kuhu paigutada elanike ülejääki, mis küll ei ole nii suur kui Jaapanis, kuid siiski on tähelepanuväärne ja kasvab suure kiirusega. Latviat ja Eestit võib huvitada eriti Saksamaa, kuna tema plaanides, mida omal ajal selgesti avaldas tema majandusminister Hugenberg, on ka Balti riikide vallutamine kolonisatsioonini eesmärgiga.

Riigid, kus elanike arv ja tihedus on väike, vastandiks eelmainitud riikidele, ajavad definsivset — rahu poliitikat. Nad ei või pillavalt mängida oma elava jõuga, sellepärast hoiduvad tüli ja sõda otsimast, mis võivad saada nendele saatuslikeks.

Arvestades elanike probleemi suurt mõju poliitikale, eriti välispoliitikale, arvan, et ei ole põhjuseta lähemalt tutvuneda elanike probleemiga Latvias ja Eestis, et selgitada, millisesse riikide gruppi nad mõlemad kuuluvad.

Alates elanike probleemi mitmekülgset uurimist peame, esiteks, tähele panema elanike arvu ja tihedust, resp. elanike arvu ühel ruutkilomeetril. See on viimasel ajal järgmine:

*) Andmed võetud „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34.

Tabele Nr. 1. — Tabel Nr. 1.

Valstis—Riigid	Platība 1000 kv. km.	Pindala 1000 ruut km.	I.-dz. skaits 1000 Elanike arv 1000	Iedz. skaits uz 1 kv. km.	Elanike arv 1 ruut km. kohta
Latvija — Latvia	66	1900	28,79		
Igaunija — Eesti	48	1107	23,06		
Lietuva — Leedu	56	2029	36,23		
Francija — Prantsusmaa	551	41835	75,93		
Italiija — Itaalia	310	41177	132,83		
Polija — Poola	388	32133	82,76		
Somija — Soome	388	3463	8,92		
Holande — Holland	34	7936	233,42		
Vācija — Saksamaa	469	65336	135,04		
Anglija — Inglismaa	151	39948	264,58		

Apskatot tabeles Nr. 1. skaitļus, mēs tūlīt redzam, ka Latvija un arī Igaunija nevar lielities ne ar lielu iedzīvotāju skaitu, ne arī ar to, ka zeme būtu biezi apdzīvota. Iedzīvotāju skaits abās valstīs samērā niecīgs un apdzīvotība maza. Apdzīvotība vēl mazāka ir vienīgi Somijā, kam no Baltijas valstīm tūlīt seko Igaunija un Latvija. Labāki apstākļi apdzīvotības ziņā jau ir Lietuvā un vēl daudz labāki — Polijā, kur apdzīvotība jau samērā stipri liela.

Pieejot pie šo skaitļu vērtēšanas, mums jākonstatē sekošais: Somijā un arī citās ziemeļvalstīs — Zviedrijā un sevišķi Norvēģijā — gan apdzīvotība ir vēl daudz mazāka nekā Latvijā un Igaunijā, bet tam par iemeslu ir šo zemju ģeogrāfiskais stāvoklis, zemes reljefs un klimats, kas šīm zemēm neatļauj pacelt zemes apdzīvotību kaut cik ievērojamā mērā. Turpretī Latvijā un Igaunijā apstākļi ir citādi. Te iedzīvotāju skaitu būtu iespējams vismaz dubultot, bez kā būtu jāsūdzās par iedzīvotāju pārpilnību. Daudziem varbūt būs vēl palicis atmiņā, ka Vācijas pēc Brest-Litovskas miera līguma ar Krieviju, bija izprojektējusi, ka vienā pašā Kurzemē var nopietni taisījās šo savu projektu izvest dzīvē. Nav jāaizmirst, ka mums vēl ir ļoti daudz saimnieciski neizmantotu zemju: purvu, atmatu, daždažādu ganību u. t. t., kurās saimnieciski izmantojot, iedzīvotāju skaitu varētu stiprā mērā pavairot. Pavirši kalkulejot, Latvija uz savas

Vaadeldes tabeli Nr. 1 arvusid, meie nāme kohe, et ei Lāti ega ka Eesti ei vōi suurustada suure elanike arvuga, ega sellega, et maa oleks tihedalt asustatud. Elanike arv on mõlemas riigis võrdlemisi väike ja ka tihedus ei ole suur.

Paremas olukorras tiheduse poolest on juba Leedu, ning veel paremas — Poola, kus tihedus on võrdlemisi väga suur.

Hinnates neid arve meie peame konstatērima järgmist: Soomes ja ka teistes põhjamaades — Rootsis ja eriti Norras — on küll asustus veel palju väiksem kui Latvias ja Eestis, aga selle põhjuseks on nende maade ģeograafiline seisukord, maa reljeef ja kliima, mis ei luba neile tōsta maa asustamist veel rohkem. Kuid Latvias ja Eestis olukord on koguni teistsugune. Siin vōiksime elanike arvu suurendada vāhemalt kahekordseks, ka siis ei peaks nutma elanike ülekülluse pärast. Paljud, vōibolla, veel mäletavad, et Saksamaa pärast Brest-Litovski rahulepingut Venemaaga oli väljaarvanud, et ainult Kuuramaale vōiks paigutada 2 miljonit saksa talupoega, ja mõtles tōsiselt seda plaani elluviia. Ei tohi unustada, et meil on veel palju majanduslikult kasutamata maad: sood, karjamaad jne, mida majanduslikult kasutades, vōiksime elanike arvu suurel määral tōsta. Umbkaudu arvestades, Latvia vōiks omal maal ülal pidada ja rikkalikult varustada toiduainetega 5—6 miljonit ning Eesti umbes 3 miljonit inimest. Põhjenedes nendele

zemes varētu uzturēt un bagātīgi apgādāt pārtikas līdzekļiem 5—6 miljonus, bet Igaunija, apm. 3 miljonus cilvēku. Izejot no šiem skaitļiem un salīdzinot tos ar patre'zējo iedzīvotāju skaitu, mēs redzam, ka mēs no tā ideālā stāvokļa, ka mūsu zemes būtu normāli apdzīvotas, atrodamies vēl stipri tālu: Latvijas iedzīvotāju skaitam tad vajadzētu pieaugt par 4, bet Igaunijas — par 2 miljoniem.

Paceļas jautājums, vai ir vērts censties šim ideālam tuvoties? — Man šķiet, patreizējā laikā šis jautājums nevienam nekādu sevišķu šaubu neradīs un katrs valstisks cilvēks, bez kādas domāšanas, atbildēs ar noteiktu jā! Ja Latvijas un Igaunijas apvienībai tagadējo 3 miljonu iedzīvotāju vietā būtu 9—10 miljoni, tad skaidrs, ka arī šis apvienības nozīme un svars pieaugtu tādā pat mērā, ja pat vairāk, ņemot sevišķi vērā kā Latvijas tā Igaunijas varonīgos kara vīrus. Tad neviena valsts vieglprātīgi neuzdrošinātos kalt plānus, par šo zemju pievienošanu, kolonizācijas nolūkos, kā tas ir noticis pēdējā laikā. Tā tad loģisks secinājums — kā Latvijai, tā arī Igaunijai ir jācenšās pavairot savu iedzīvotāju skaitu, lai pēc iespējas tuvinātos normālajam apdzīvotības stāvoklim. Bet kā tad patiesībā tās l'etas stāv, vai mēs maz tuvojamies šim ideālam stāvoklim un kādā tempā? Te atkal lai runā skaitļi:

Apskatot tabeles Nr. 2. skaitļus, mēs redzam, ka dabīgais iedzīvotāju pieaugums Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, nav liels, pie kam viņš samērā ātri samazinās. (Tāda samazināšanās gan novērojama arī pie pārējām valstīm un vispāri ir raksturīga parādība pēckara laikā).

Kas attiecas uz Igaunijas iedzīvotāju dabīgo pieaugumu, tas ir vēl daudz mazāks. Tas ir viens no mazākiem Eiropā! Tā tad stāvoklis Latvijai un sevišķi Igaunijai iedzīvotāju pieauguma ziņā nav spidošs un, ja apstākļi neuzlabojās, viņš var tapt abām valstīm pat draudošs.

Izcilus vietā, turpretīm, dabīgā iedzīvotāju skaita pieauguma ziņā stāv mūsu kaimiņu valstis — Lietuva un Polija, kur iedzīvotāju skaita pieaugums, salīdzinot ar

arvudele ja vōrreldes neid praeguse elanike arvuga, nāeme, et oleme veel vāga kaugel sellest ideaalsest seisukorrast, kus meie maad oleksid normaalselt asustatud:Latvia elanike arv peaks kasvama 4, Eestil aga 2 miljoni vōrra.

Tekib küsimus, kas on väärt seda ideaali saavutada? — Arvan, et praegusel ajal see küsimus kellegis mingisugust kahtlust ei tekita ja iga riiklikult mõtleja inimene vastab kindlasti jaatavalt.

Kui Latvia ja Eesti liidul praeguse 3 miljoni elaniku asemel oleks 9—10 miljonit, siis on arusaadav, et ühes sellega kasvaks ka selle liidu tähtsus ja kaal samal määral, isegi rohkem, iseäranis tähelpannes nii Latvia kui Eesti sangarlikke sõjamehi. Siis ei oleks ühelgi riigil julgust teha plaane selliste maade vallutamiseks kolonisatsioonil eesmärgiga, nagu see on sündinud viimase ajal. Nii siis loogiline järeldus — nii Latvia kui ka Eesti peavad suurendama oma elanike arvu, et läheneda normaalsele asustamise olukorrale niipalju kui võimalik. Aga kuidas siis asi tegelikult on, kas meie üldse lähenevad sellele ideaalsele seisukorrale ning missuguses tempos? Rääkigu siin jälle arvud:

Vaadeldes tabeli Nr. 2. arve, nāeme, et loomulik elanike juurekasv Latvias, vōrreldes teiste Euroopa riikidega, ei ole suur, kasjuures ta kiirelt väheneb. (Selline vähenemine on küll märgatav ka teistes riikides ning üldse on iseloomustav nähe päälesõja ajal). Mis puutub Eesti elanike loomulikkude juurekasvu, siis see on veel palju väiksem. See on üks väiksemaid kogu Euroopas! Sellepärast on Latvia ja Eesti seisukord elanike juurekasvu poolest küllalt halb ning kui olukord ei muutu, siis võib ta saada mõlemale riigile isegi ähvardavaks.

Hāas seisukorras elanike loomuliku juurekasvu poolest on meie naaberriigid — Leedu ja Poola, kus elanike arvu juurekasv. vōrreldes Latviaga, on umbes 3 korda suurem ja vōrreldes Eestiga, isegi 5 korda suurem! Ning sellejuures need maad on

Tabele Nr. 2. — Tabel Nr. 2.

Dzīkstība, mirstība un dabīgais iedzīvotāju pieaugums atsevišķās Eiropas valstīs no 1921.—1932. g. g.*)

Sūndivus, surevus ja loomulik elanike arvu juurekasv Europa riikides 1921. — 1932. a.*)

Valstis Riigid	Uz katrēm 1000 iedzīvotājiem dzimuši						Uz katrēm 1000 iedzīvotājiem miruši						Dabīgais pieaugums					
	Iga 1000 elaniku kohta sūndi- nūd						Iga 1000 elaniku kohta surenūd						Loomulik juurekasv					
	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.
Latvija — Latvia	22,1	20,7	19,9	19,3	19,4	17,5	14,8	14,8	14,2	14,1	13,6	13,5	7,3	5,9	5,7	5,2	5,8	4,0
Igaunija — Eesti	19,6	17,6	17,4	17,4	17,6	16,2	15,5	16,5	14,9	16,2	14,8	14,7	4,1	1,1	2,5	1,2	2,8	1,5
Lietuva — Leedu	28,3	28,1	27,3	26,6	27,2	25,5	16,4	16,2	15,8	15,7	15,2	13,4	11,9	11,9	11,5	10,9	12,0	12,1
Francija — Prantsusmaa	19,3	18,2	18,0	17,4	17,3	16,3	17,2	16,8	15,6	16,3	15,8	15,8	2,1	1,4	2,4	1,1	1,5	0,5
Italiija — Itaalia	29,7	26,8	26,7	24,9	23,8	23,5	17,3	16,0	14,1	14,8	14,6	13,5	12,4	10,8	12,6	10,1	9,2	10,0
Polija — Poola	35,1	32,2	32,3	30,2	28,8	26,5	17,3	16,8	15,6	15,5	15,0	14,2	17,8	15,4	16,7	14,7	13,8	12,3
Somija — Soome	24,7	22,5	21,8	20,7	19,8	—	15,1	14,8	14,0	14,1	13,3	—	9,6	7,7	7,8	6,6	6,5	—
Vācija — Saksamaa	22,1	18,4	17,5	16,0	15,1	14,7	13,3	11,7	11,1	11,2	10,8	11,2	8,8	6,6	6,4	4,8	4,3	3,5
Krievija — Venemaa	44,1						24,1						20,0					
Holande — Holland	25,7	23,2	20,1	22,0	22,0	20,8	10,4	9,9	9,1	9,6	9,0	8,8	15,3	13,3	14,0	12,6	13,0	12,0
Lielbritānija — Inglismaa	20,4	17,2	16,8	16,3	15,8	14,9	12,4	12,3	11,7	12,5	12,3	12,5	8,0	4,9	5,1	3,8	3,5	2,4

Latviju ir apm. 3 reizes lielāks, bet salīdzinot ar Igauniju — pat 5 reizes lielāks! Un pie tam šīs zemes ir jau daudz biežāk apdzīvotas nekā Latvija un Igaunija! Lietuvā dabīgais iedzīvotāju pieaugums pēdējos gados ir pat palielinājies, kas panākts caur strauju mirstību skaita samazināšanos. Mirstību skaits 1933. g. proporcionāli rēķinot Lietuvā ir pat mazāks nekā Igaunijā un Latvijā. Caurmērā par visiem gadiem rēķinot, tad gan mirstību skaits no visām trim valstīm, mazākais Latvijā, pie kam tam ir noteikti slidoša tendence.

Ļoti liels iedzīvotāju skaita dabīgais pieaugums novērojams Holandē, kurā jau tā ir viena no visbiežāk apdzīvotām zemēm visā pasaulē. Un tas ir panākts kā mēs to no tabeles skaitļiem redzam, nevis

juba mitukorda tihedamalt asustatud kui Latvia ja Eesti! Leedus on loomulik elanike juurekasv viimaseil aastail isegi suurenenud, mille põhjuseks on surevuse jārjekindiel vāhenemine. Surmajuhtude arv 1933. a. on, proporsionālselt arvestades, Leedus isegi vāiksem kui Eestis ja Latvias. Keskmiselt arvestades kōiki aastaid, on küll surmajuhtude arv kogu kolmest riigist kōige vāiksem Latvias, kusjuures tal on kindlasti langemise tendents.

Vāga suur elanike loomulik juurekasv on Hollandis, mis juba praegu on ūks tihedamalt asustatud maid kogu maailmas. Ning see on saavutatud, nagu seda nāeme tabeli arvudest, mitte liig suure sūndivusega, mis mitmel riigil on veel suurem, vaid küll vāga madala surevusega, mis on kōige

*) Pēc „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1922./34.

*) „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34. jārgi.

caur pārāk lielu dzimstību skaitu, tas daudzām valstīm ir lielāks, bet gan caur ļoti mazu mirstību skaitu, kuŗš ir mazākais Eiropā! Ļoti liels pieaugums ir arī Itālijā, kuŗa jau tā cieš aiz iedzīvotāju pārpilnības. Vācijā pieaugums ir vidējs, rēķinot proporcionāli uz 1000 iedzīvotājiem, bet ņemot vērā lielo iedzīvotāju skaitu, absolūtos skaitļos viņš iznāk stipri prāvs, kādēļ jau tā stipri iedzīvotājiem pārpildītā zemē, iedzīvotāju skaits vēl arvien vairāk sabiezinaš un paliek par Eiropas mieru apdraudošu faktoru. Bez tam nav jāaizmirst, ka tagadējā nacionālsociālistiskā valdība vēl visiem spēkiem rūpējās par iedzīvotāju skaita tālāku pavairošanu, veicinot laulību nodibinašanu un dzimstību skaita pavairošanu, tā kā turpmākos gados paredzams, ka Vācijā dabīgais iedzīvotāju skaita pieauguma procents vēl strauji kāps. Tāpat par iedzīvotāju dabīgo pieaugumu rūpējas arī Musolini Itālijā, no kā arī Latvijai un Igaunijai būtu vērts ņemt priekšzīmi.

Lai gūtu skaidrāku ainu par iedzīvotāju dzimstību, mirstību un dabīgo pieaugumu Latvijā un Igaunijā, apskatīsim to pa atsevišķiem apgabaliem, apriņķiem un pilsētām, lai zinātu, kuŗi apgabali vai pilsētas dod iedzīvotāju pieaugumu un kuŗi dod iztrūkumu, kas dos iespēju novērtēt samērā zemā iedzīvotāju skaita pieauguma cēloņus. Te ņemsim vērā kā relatīvos, tā arī absolūtos skaitļus par pēdējiem gadiem, par kuŗiem jau ir pieejami statistiski dati.

Kā redzam tabelē Nr. 3. Latvijā iedzīvotāju pieaugumu dod vienīgi lauki, kurpretīm pilsētas dod iztrūkumu. Bet arī uz laukiem iedzīvotāju pieaugums nesadalās vienmēriģi. Galveno iedzīvotāju pieaugumu dod Latgale, kurā pieaugums ir 4—8 reizes lielāks kā pārējos lauku apgabalos. Un te lūk ir arī izskaidrojums, kāpēc Latvijā iedzīvotāju pieaugums samērā ar Igauniju ir 2—3 reizes lielāks. Turpretīm, ja nebūtu Latvijai Latgales, tad iedzīvotāju skaita pieaugums viņai būtu līdzģigs Igaunijas, varbūt pat mazāks, jo ļoti lielu lomu te spēlētu Rģgas u.c. pilsētu iztrūkums.

Tai pašā laikā Igaunijā stāvoklis atse-

višķās valsts daļās iedzīvotāju skaita pieauguma ziņā ir redzams tabelē Nr. 4. vāiksem Euroopas! Vāģa suur juurekasv on ka Itaalia mis juba ammu kannatab elanike ūlikülluse all. Saksamaal on juurekasv keskmine, arvestades proportsiionaalselt 1000 elaniku kohta, aga tåhhelpannes suurt elanike arvu, absoluutseis arvudes tuleb ta vålja vāģa suur, mispårast niģ tihedalt asustatud maal rahvatihedus ikka rohkem suureneb ja saab Euroopa rahu åhverdavaks teguriks. Pååle selle ei tohi unustada, et praegune rahvussotsialistlik valitsus kogu jõuga soodustab elanike arvu suurenemist avitades abiellujaid ja hoolitseedes sündivuse suurendamise eest, sellepårast võime ettenåha, et Saksamaal loomuliku juurekasvu protsent edaspidi kasvab veel hoogsamalt. Samuti hoolitseb elanike loomuliku juurekasvu eest ka Mussolini Itaalias, kust ka Latvia ja Eesti võiksid võtta eeskujtu.

Et saada suuremat selgust elanike sündivusest, surevusest ja loomulīkust juurekasvust Latvias ja Eestis, vaatame teda ūksikute maakohtade, maakondade ja linnade, kaupaa, et teada, millised vallad vōi linnad annavad elanike juurekasvu ning kus tuleb puudus, mis annakas vōimalust leida vōrdlemisi vāikse elanike arvu juurekasvu põhjusi. Siin paneme tåhele niģ relatiivseid, kui ka absoluutseid arve viimaste aastate jooksul, milledest meil on statistilisi andmeid.

Tabelis № 3. nāeme, et Latviale elanike juurekasvu annab ainult maa, kuid linnades on puudujāåk. Ka maal ei ole elanike juurekasv igalpool ūhesugune. Kōģģe suuremat elanike juurekasvu annab Latgallia, kus juurekasv on 4—8 korda suurem kui teistes maakohtades. Siit selgub, mispårast Latvias elanike juurekasv on vōrrelde Eestiga 2—3 korda suurem. Kuid kui Latvial ei oleks Latgalliat, siis oleks elanike juurekasv ūhesugune Eestiga vōi kogunģ vāiksem, kuna suurt osa siin māngiks Riia ja teiste linnade puudujāåk. Samal ajal on seisukord Eesti ūksikutes osades elanike arvu juurekasvu pooldest nāhtav tabelis № 4.

Tabele Nr. 3. — Tabel Nr. 3.
Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Latvijā 1933. g.*)
Elanike loomulik juurekasv Latvias 1933. a.

Apgabali Maakohad	Laulību skaits	Dzimušie (bez nedzīvi dzimušiem) Sūdnud Surnud sūdnud juure arvamate	mirušie Surnud	Dzimuši vairāk (+) kā miruši (-) Sūdnud rohkem (+) kui surnud (-)	Uz 1000 iedzīvotājiem 1000 elaniku kohta		Mirušie Surnud	Dzimuši vairāk (+) kā miruši (-) Sūdnud rohkem (+) kui surnud (-)	
					Laulības Abielud	Dzimušie (bez nedz. dz.) Sūdnud			
Rīga	3961	4953	5180	— 227	10,45	13,07	13,67	— 0,60	
Vidzeme	2942	6104	5632	+ 472	7,22	14,97	13,81	+ 1,16	
Kurzeme	2236	4661	4098	+ 563	7,68	16,01	14,07	+ 1,94	
Zemgale	2500	4725	3912	+ 813	8,56	16,19	13,40	+ 2,79	
Latgale	4424	14133	7497	+ 6636	7,77	24,82	13,16	+ 11,66	
Kopā — Kokku.	16063	34576	26319	+ 8257	8,28	17,83	13,57	+ 4,26	
to skaitā—nende vahel									
Pilsētās—Linnades	8054	10587	10810	— 223	11,55	15,18	15,50	— 0,32	
uz laukiem—maai	8009	23989	15509	+ 8480	6,45	19,32	12,49	+ 6,83	
1932.	15104	37366	26342	+ 11024	7,82	19,35	13,64	+ 5,71	
1931.	16403	36972	26891	+ 10081	8,54	19,26	14,01	+ 5,25	
1930.	17127	37835	27110	+ 10725	8,97	19,81	14,20	+ 5,61	
1929.	15203	35673	28512	+ 7161	8,00	18,77	15,01	+ 3,76	
1928.	16210	39126	27299	+ 11827	8,55	20,65	14,41	+ 6,24	

Tabele Nr. 4. — Tabel Nr. 4.

Dzimuši vairāk (+) kā miruši (—)*).

Sūdnud rohkem (+) kui surnud (—)*).

	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.
Pilsētās — Linnades	— 568	— 880	— 429	— 1353	— 632
Tallinn	— 234	— 407	— 296	— 575	— 311
Haapsalu	— 27	— 42	— 18	— 40	— 14
Kuressaare	+ 3	— 26	— 21	— 37	— 5
Narva	— 61	— 176	— 73	— 159	— 119
Nõmme	+ 2	+ 21	+ 33	+ 16	+ 25
Paide	— 5	— 12	+ 5	+ 5	— 11
Paldiski	— 3	— 7	— 1	— 9	— 4
Petseri	+ 21	+ 46	+ 2	+ 8	+ 29
Pärnu	— 55	— 51	— 81	— 185	— 83
Põltsamaa	— 4	+ 3	+ 7	— 20	— 15
Rakvere	+ 3	+ 5	— 3	+ 8	— 21
Tapa	+ 27	+ 3	+ 38	— 4	+ 18
Tartu	— 237	— 230	— 70	— 304	— 122
Tõrva	— 8	— 1	+ 9	— 19	+ 9
Tūri	+ 8	+ 21	+ 35	+ 20	+ 33
Valga	— 7	— 7	+ 20	+ 1	+ 6
Viljandi	+ 12	— 16	— 15	— 30	— 18
Võru	— 3	— 4	—	— 30	— 18
Apriņķos — Maakondades	+ 3669	+ 2312	+ 3290	+ 285	+ 2911
Vīru	+ 592	+ 532	+ 521	+ 249	+ 410
Jārva	+ 232	+ 107	+ 246	+ 48	+ 146
Harju	+ 273	+ 178	+ 277	— 75	+ 230
Lääne	+ 219	+ 95	+ 180	— 216	+ 165
Saare	+ 297	+ 214	+ 362	— 129	+ 239
Pärnu	+ 342	+ 111	+ 185	— 38	+ 238

*) Dati no Latvijas statistiskās gada graāmatas 1933. g.

*) Dati no „Eesti Statistika“ 1934. g. janvārī Nr. 146 (1).

Labākas skaidrības labad, pievienosim vēl otru tabeli ar relatīviem skaitļiem.

*) Andmed Latvia statistika aastaraamatust 1933. a.

*) Andmed „Eesti statistikast“ jaanuar (1934. a.) Nr. 146 (1).

*) Parema selguse saamiseks vaatame veel teist tabeli relatīvistete ar vudega.

	1932	1931.	1930.	1929.	1928.
Viljandi	+ 162	— 20	+ 97	— 144	— 13
Tartu	+ 450	+ 333	+ 470	— 30	+ 280
Valga	+ 144	+ 108	+ 42	— 3	+ 138
Võru	+ 400	+ 227	+ 356	+ 185	+ 462
Petseri	+ 558	+ 427	+ 554	+ 438	+ 616

Tabele Nr. 5. — Tabel Nr. 5.

Dzimuši un miruši uz 1000 iedzīvotājiem*). Sündinud ja surnud 1000 elaniku kohta*).

	Dzimuši Sündinud					Mirusi Surnud.				
	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.
Pilsētās — Linnades	11,2	11,4	12,0	11,6	11,7	12,9	14,0	13,3	15,7	13,7
Tallinn	10,4	10,7	11,1	11,0	11,0	12,1	13,8	13,4	15,4	13,4
Haapsalu	12,7	12,6	15,5	13,9	12,0	18,5	22,2	19,6	22,6	15,0
Kuressaare	12,9	11,1	10,2	12,0	11,1	12,2	17,0	15,0	21,1	12,6
Narva	13,3	12,9	13,2	12,4	12,5	15,8	19,9	16,0	18,5	17,1
Nõmme	13,6	13,4	15,8	16,8	13,7	13,5	11,9	13,4	15,6	11,7
Paide	12,0	12,5	15,1	13,6	11,0	13,5	16,0	13,6	12,1	14,3
Paldiski	10,4	10,2	11,6	9,6	9,5	13,2	16,7	12,5	16,7	13,0
Petseri	16,2	21,8	13,7	17,0	19,7	11,6	11,3	13,2	14,9	9,9
Pärnu	12,0	12,4	12,6	10,3	12,3	14,8	14,8	16,5	18,9	16,1
Põltsamaa	10,0	10,6	10,0	8,4	5,4	11,2	9,7	7,7	15,2	10,5
Rakvere	12,9	11,6	10,1	12,9	10,5	12,7	11,2	10,3	12,2	12,2
Tapa	16,5	13,5	20,3	14,3	17,9	10,3	12,8	10,8	15,4	12,6
Tartu	8,6	9,4	10,9	10,5	11,4	11,9	12,7	11,9	15,2	13,4
Tõrva	15,3	14,6	17,1	16,8	14,6	18,6	15,0	13,1	24,8	11,1
Türi	12,3	17,4	20,2	17,5	22,8	9,8	11,0	9,5	11,2	11,9
Valga	13,9	12,8	13,0	10,3	11,7	14,5	13,4	11,4	10,3	11,3
Viljandi	15,0	14,4	14,0	13,6	13,0	14,0	15,7	15,3	16,2	15,1
Võru	13,2	12,2	12,0	11,5	11,2	13,8	12,9	12,0	16,8	14,3
Apriņķos — Maakondades	20,4	20,0	19,7	19,4	20,5	15,7	17,1	15,5	19,0	16,9
Viru	19,2	18,5	13,4	18,8	19,0	15,6	16,1	15,4	18,1	17,2
Järva	19,4	18,7	20,2	18,9	19,7	14,9	16,7	14,6	17,7	16,5
Harju	14,4	14,9	15,1	14,8	14,8	14,2	15,9	15,0	17,7	15,1
Lääne	18,7	17,9	18,1	18,2	19,1	16,1	17,2	16,2	21,5	17,1
Saare	20,2	20,5	20,2	17,7	20,4	14,9	17,2	14,3	20,6	16,4
Pärnu	18,1	17,1	17,3	16,5	17,7	15,1	16,5	16,1	18,8	16,1
Viljandi	16,9	16,9	15,4	15,8	16,9	14,7	17,3	14,2	18,4	17,7
Tartu	17,0	17,2	17,8	16,5	17,3	15,7	16,7	15,5	18,4	16,4
Valga	17,4	17,3	16,3	15,7	17,6	14,1	14,8	14,5	16,2	13,7
Võru	19,5	18,7	18,3	18,4	20,1	14,7	16,1	14,0	16,5	14,8
Petseri	28,4	27,4	26,0	28,6	30,1	18,7	19,6	16,9	21,2	19,4

Salīdzinot tabeles Nr. 3., 4. un 5. un iedzīloties viņu skaitļos — kā absolūtajos tā arī relatīvos, mums būs skaidra aina par dzimstību, mirstību un dabīgo pieaugumu abās valstīs un tās atsevišķos apgabalos. Te es atzīmēšu tikai raksturīgākās parādības, jo citu visu no šīm tabeļēm varēs izlobīt tāpat.

Kā Latvijai vislielāko dabīgo iedzīvotāju pieaugumu dod Latgale, tā arī Igauni

Võrreldes tabeļid Nr. 3., 4. ja 5. ning sūvenedes nende arvudesse — nii absolūtseisse, kuj relatīvseisse, saame selge pildi sūndivusest, surevusest ja loomulikust juurekasvust mōlemas riigis ja nende ūksikutes kohtades. Siin mainin ainult iseloomustavamaid nāhteid, kuna kōike muud nāitavad tabeļid ise.

Nagu Latviale kōige suurema loomuliku juurekasvu annab Latgallia, nōnda on ka

*) Dati no „Eesti Statistika“ Nr. 146 (1) no janvāra 1934. g.

*) Andmed „Eesti Statistikast“ Nr. 146 (1) jaanuar 1934. a.

jai ir sava „Latgale“, tikai tā ir daudz mazāka par mūsu Latgali, kādēļ arī dzimstību pārsniegums par mirstībām visas valsts mērogā nav tik jūtams. Šī Igaunijas „Latgale“ ir Pečoru apriņķis, kurš dod relatīvi vislielāko pieaugumu valstī. Dzimstību skaits te vēl lielāks kā mūsu Latgalē — 28 — 30 uz 1000 iedz. pret apm. 25 Latgalē. Tomēr no otras puses arī mirstību skaits Pečoru apriņķī ir daudz lielāks — 17—21 uz 1000 iedz. pret 13 Latgalē. Pečoru apgabals, tāpat kā Latgale, tumšākais Igaunijas apgabals; no iedzīvotājiem tāpat liela daļa krievu tautības.

Arī pārējos Igaunijas apgabalos uz laukiem visumā dzimstību skaits lielāks kā Latvijas apgabalos, bet arī mirstību skaits uz 1000 iedz. lielāks, tā kā dabīgais pieaugums abās valstīs apmēram vienāds. Turpretīm Igaunijas pilsētās kopā ņemot mirstību skaits stipri vairāk pārsniedz dzimstību skaitu, nekā Latvijas pilsētas kopā ņemot. Kāmēr Latvijas pilsētās šī starpība iztaisa — 0,32 uz 1000 iedzīvotājiem, Igaunijas pilsētās tā ir — 1,3 līdz 4,1, vai absolūtos skaitļos abu valstu pilsētās kopā ņemot apm. — 223 Latvijā, pret apm. — 600 Igaunijā. Ar šo apstākli arī ir izskaidrojams tas, ka dabīgais pieaugums Igaunijā ir tik gaužam niecīgs.

Uzkrītoši liels mirstību skaits un mazs dzimstību skaits novērojams 1929. g. kurš, kā zināms, bija plūdu gads. Šajā gadā vispārī Igaunijā mirstību skaits bija lielāks, nekā dzimstību par 1068 personām kas iztaisa apm. 1 uz 1000 iedz. Arī Latvijā šīnī gadā dabīgais pieaugums sašķūk no apm. 5,5 uz 3,7 uz 1000 iedz.

Tagad, kur esam guvuši skaidru ainu par dzimstību un mirstību skaitu abās valstīs, kā arī par dabīgo pieaugumu, mums atliek taisīt ļoti bēdīgu konstatējumu: **kā Latvijas tā Igaunijas tautas pagaidām ir ļoti lēni augošas un viņas var drīz vien tikt padotas izmirstībai, ja apstākļi negrozās.**

Dabīgi, tagad paceļās jautājums, vai lai mēs paliekam pasīvi šī mūsu tautu augšanas vai izmiršanas procesa novērotāji? — Es domāju, katrs patiesi valstiski domājošs pilsonis teiks: nē! Jo tas taču ir mūsu dzīvības un neatkarības jautājums.

Eestil oma „Latgallia“, ainult ta on palju väiksem meie Latgalliast, mispärast ka sündivuse ülekaal surevuse üle kogu maal ei ole nii tuntav. See Eesti Latgallia on Petseri maakond, mis annab relatiivselt kõigesuurema juurekasvu riigis. Sündivus on siin veel suurem kui meie Latgallias — 28—30, 1000 elaniku kohta, 25 vastu Latgallias. Siiski, teiselt poolt, on ka surevus Petseri maakonnas palju suurem — 17—21, 1000 elaniku kohta, 13 vastu Latgallias. Petseri ümbruskond, samuti kui Latgallia, on mahajäänud Eesti maosa; elanikest on samuti suur osa vene rahvusest.

Ka teistes Eesti maakohtades on maal sündivus üldiselt suurem kui Latvias, kuid ka surevus 1000 elaniku kohta on suurem. Nõnda on loomulik juurekasv umbes ühesugune. Kuid Eesti linnade kokuvõttes on surevus tunduvalt suurem sündivusest kui Latvia linnades kokkuvõetult. Latvia linnades see vahe on — 0,32 1000 inimese kohta, Eesti linnades aga ta on — 1,3 kuni — 4,1, ehk absoluutseis arvudes, mõlema riigi linnad kokkuvõttes, Latvias umbes — 223, umbes — 600 vastu Eestis. See asjaolu selgitab miks loomulik juurekasv Eestis on nii väga väike.

Silmatorikavalt suur surevus ning väike sündivusoli 1929. aastal, mil teatavasti meie maad elasid üle veeuputuse. Sel aastal oli Eestis suremise juhuseid üldse rohkem kui sündimisi 1068 isiku võrra, mis teeb välja umbes 1 1000 elaniku kohta. Ka Latvias langes loomulik juurekasv sel aastal umbes 5,5 kuni 3,7 1000 elaniku kohta.

Praegu, mil meil on kindlad andmed sündivusest ja surevusest mõlemas riigis, ning ka loomulikust juurekasvust, meie peame tegema väga kurva otsuse: **Nii Latvia, kui ka Eesti rahvad on ajutiselt liig vähe kasvanud, ning nad võivad väljasurra, kui olukord n'i pea ei muutu.**

Loomulikult tekib nüüd küsimus, kas jääme passiivseiks selle meie rahva juurekasvu või väljasuremise protsessi päältvaatajaiks? — Arvan, et igauks riiklikult mõtleja kodanik ütleb: ei! Kuna see on ju meie elu ja iseseisvuse küsimus. **Oma iseseisvust võime ainult siis alalhoida, kui**

Savu neatkarību paturēt mēs varēsim vienīgi tad, ja mūsu tautas augs un piepildīs to zemi, ko viņas savām asinīm ir pirkušas! Tādēļ energiski un neatlaidīgi jāmeklē ceļi, kā pacelt Igaunijā un Latvijā dabīgo iedzīvotāju pieaugumu. Un te, kā zināms, ir divi ceļi, pa kuriem ejot var sasniegt mērķi. Pirmais — dzimstību skaita pavairošana. Valsts varām jācenšas zemēs pavairost dzimstību skaitu, visiem iespējamiem līdzekļiem. Šajā ziņā dzīvu piemēru var mums sniegt Itālija un Vācija, kur ļoti daudz tiek darīts dzimstību pavairošanas ziņā, izvedot energisku propagandu, gan arī pielietojot zināmus spaidu līdzekļus, piem. apliekot lielākiem nodokļiem neprecējušos, kuŗi sasnieguši zināmu vecumu, kā arī bezbērnu ģimenes. Un panākumu netrūkst, jo Itālijā dabīgais pieaugums tiešām ļoti liels, kā to jau agrāk redzējām. Par Vāciju gan mums vēl nav statistisku datu par šīs dzimstību pavairošanas kampaņas rezultātiem, jo tā iesākās tikai pēc Hitlera nākšanas pie varas, bet varam droši paredzēt, ka panākumu arī šeit netrūks.

Otrs ceļš, kā pavairost dabīgo pieaugumu ir — mirstību skaita samazināšana. Nevar teikt, ka Latvijā un Igaunijā tas būtu sevišķi liels, kā mēs to redzējām tabelē Nr. 2; tas, salīdzinot ar citām valstīm, atzīstams pat par diezgan mazu, sevišķi Latvijā. Tomēr arī te vēl daudz kas panākams, kā mēs to redzam no Holandes parauga. Un te man gribētos vērst uzmanību uz zidaiņu mirstību Latvijā un Igaunijā, kuŗu, varbūt, ir iespējams vēl krietni vien samazināt.

Apskatot zidaiņu mirstības tabeli, mēs redzam, ka Latvijā tā krietni mazāka kā Igaunijā, bet abās valstīs — Lietuvā un Polijā, par Krieviju nemaz nerunājot. Tomēr salīdzinot ar Holandi, mums ļoti daudz vēl atliek ko censties. Un arī Somija pēdējos gados mums tāli aizgājusi priekšā, tāpat Francija un Vācija. Tā tad te vēl daudz darba priekšā. Nepietiek tikai ar dzimstību skaita pavairošanu, jāgādā arī par to, lai jaunpiedzimušiem būtu cilvēku attīstībai piemēroti dzīves apstākļi. Mums vēl ir tūkstoši trūcīgu bērnu, kuŗi aiziet nelaikā bojā, vai arī izaug par

meie rahvad kasvavad ja taidavad selle maa, mille nad oma verega on ostnud! Sellepärast peame energiliselt ja järelejätmalt otsima teid, kuidas tõsta Latvias ja Eesti loomulikku elanike juurekasvu. Ning siin, teatavasti, on kaks teed, mida käies võime saavutada oma eesmärgi. Esimene — sündivuse suurendamine. Riigivõimud peavad soodustama sündivuse kasvu kõikide võimalikkude abinõudega. Sel alal pakub meile elavat eeskujut Itaalia ja Saksamaa, kus tehakse väga palju sündivuse suurendamiseks, küll energilise propaganda abil, küll kasutades teatavaid abinõusid, näiteks ettenähes suuri maksusid vallalistele, kes on jõudnud teatava vanaduseni, kui ka lasteta perekondadele. Ning on ka saavutusi, sest Itaalias on loomulik juurekasv tõesti väga suur, mida nägime juba ülal. Saksamaa üle meil puuduvad statistilised andmed sündivuse suurendamise aktsiooni tulemustest, kuna ta algas ainult pärast Hitleri pääsmist võimule, kuid võime julgesti arvata, et saavutused ei jää ära ka siin.

Teine tee, kuidas suurendada loomulikku juurekasvu, on surevuse vähendamine. Ei või ütelda, et Latvias ja Eestis see oleks liig suur, mida nägime tabelis Nr. 12., ta on, võrreldes teiste riikidega, isegi küllalt väike, eriti Latvias. Siiski ka siin võime veel palju saavutada, mida tunnistab Hollandi eeskujut. Ning siin ma tahaks pöörata tähelepanu rinnalaste surevusele Latvias ja Eestis, mida, võibolla, on võimalik veel palju vähendada.

Vaadeldes rinnalaste surevuse tabelit, näeme, et Latvias on ta tunduvalt väiksem kui Eestis, kuid mõlemas riigis kokku — palju väiksem kui naaberriikides — Leedus ja Poolas, Venemaast rääkimata. Siiski, võrreldes Hollandiga, meie peame veel palju vaeva nägema. Ning ka Soome on viimaseil aastail jõudnud meist palju ette, samuti ka Prantsusmaa ja Saksamaa. Sellepärast on meil sel alal veel palju tööd ees. Ei ole veel küllalt tehtud ainult sündivuse suurendamisega, peame muretsema ka selle eest, et sündinutel oleksid inimese kasvatamisele tarvilikud tingimused. Meil on veel tuhandeid vaeseid lapsi, kes lähevad enne aegu huka, või kasvavad jõuetuiks — ri-

Tabele Nr. 6 -- Tabel Nr. 6.

Zidaiņu mirstība dažās Eiropas valstīs*).
(Uz katriem 1000 dzīvi dzimušiem, vecumā līdz
1 g. miruši.)

Rinnalaste surevus mõningais Europa riikides*).
(Iga 1000 elusalt sündinut kohta kuni 1 aasta
vanuseni surnud).

Valstis Riigid	Caurmērā		1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.	1930.	1931.	1932.	1933.
	Keskmiselt	1921-25										
Latvija — Latvia . . .	96	95	101	107	88	96	96	107	90	86	89	77
Igaunija — Eesti . . .	107	106	107	102	110	116	104	110	100	103	97	—
Lietuva — Leedu . . .	167	155	170	179	146	151	147	176	154	145	167	121
Francija — Prantsusmaa . . .	95	89	85	89	97	83	91	95	78	76	76	75
Italiija — Itaalia . . .	126	119	126	119	127	120	120	125	106	113	—	—
Polija — Poola . . .	—	147	—	—	—	151	145	149	143	142	143	128
Somija — Soome . . .	96	88	107	85	86	97	84	98	75	75	71	—
Vācija — Saksamaa . . .	122	94	109	105	102	97	89	96	85	83	79	76
Krievija — Venemaa . . .	—	—	224	229	193	217	167	—	173	—	—	—
Holande — Holland . . .	64	56	61	58	61	59	52	59	51	50	46	44

vārguļiem — valstij nederīgiem pilsoņiem. Par tiem gādāt ir mūsu valstiskākais un svētākais pienākums! Tāpat jāgādā par to, lai bezdarba spoks negrautu abu tautu dzīvos spēkus. — Šinī ziņā jau daudz ir darījušas abu valstu patreizējās valdības, kādēļ atliek cerēt, ka bezdarbs līdz ar trūkumu abās valstīs drīzumā pazudīs pavisam. Un tad, piekopjot aktīvu dzimstību skaita pavairošanas politiku, mēs droši varam cerēt, ka mūsu tautas zels un attīstīsies, uz ko viņas tiešām ir spējīgas.

Cand. oec. P. Brūveris.

gile kõlbmatuiks kodanikeks. Nende eest hoolitseda on meie riiklikum ja pūham kohus. Samuti peame hoolet kandma selle eest, et töötaolu ei murraks mõlema rahva elavat jõudu. Sel alal on juba palju teinud meie riikide praegused valitsused, mispärast võime loota, et töötaolu ühes vaesusega mõlemas riigis pea kaob jäljetult. Ning siis, arendades aktiivset sündivuse suurendamise poliitikat, võime loota, et meie rahvad kasvavad ja arenevad, milleks nad tõesti on jõulised.

Cand. oec. P. Bruveris.

*) Pēc „Annuaire statistique international de la Société des Nations“ 1933./34.

*) „Annuaire statistique international de la Société des Nations“ 1933./34. järgi.

Latvieši Igaunijā.

Lātlased Eestis.

Igaunijā dzīvo apmēram pieci ar pusi tūkstoši latviešu, galvenām kārtām pierobežā, gar mūsu Ziemeļvidzemes un Ziemeļlatgales robežām, Igaunijas Valkas, Võru un Petseri (Pečoru) apriņķos. Lielākā daļa no latviešiem apdzīvo lauku apvidus — ap trīs tūkstoši. Mazākā puse Valkā, kas uzskatāma par latviešu dzīves centru Igaunijā.

Igaunu iestāžu skaitļi ir sekojošie: pavisam latviešu tautības pilsoņu skaitās 5435; pilsētās dzīvo 2424 un miestos 218; pārējie dzīvo uz laukiem. No pilsētām

Eestis elab umbes viis ja pool tuhat lātlast, päämiselt piiriääres, meie Põhja-Vidseme ja Põhja-Latgallia piiride juures, Eesti Valga, Võru ja Petseri maakondades. Suurem osa lātlasist elab maal — umbes kolm tuhat. Vähem pool — umbes 2,5 tuhat — elutsevad linnades, nendest jälle peagu pool Valgas, mis on lātlaste keskpunktiks Eestis.

Eesti ametlikud arvud on sellised: üldse lāti rahvusest kodanikke on 5435; linnades elab 2424 ja alevites 218; ülejäänud elavad maal. Linnadest on Valgas 1037

Valkā skaitās 1037 latviešu, Tallinnā — 572, Tartū — 278, Pärnū — 143; no miestiem Mõisakülā — 163. No lauku apvidiem Pečoru aprinķi ir 1382 latvieši, — Valkas aprinķi — 534, Võru aprinķi — 335 un Pērnavas aprinķi — 186.

Latviešu sabiedriskā dzīve Igaunijā norisinās pastāvošās latviešu sabiedriskās organizācijās, kas visas ietelp Latviešu organizāciju apvienībā Valkā. Atsevišķas organizācijas - biedrības darbojas Valkā, Tallinnā, Tartū, Mõisakülā un pazīstamā Lauru kolonijā, Pečoru aprinķi. Tallinnā pastāv Tallinnas latviešu biedrība un Amatnieku palīdzības biedrība, Tartū pie augstskolas ir latviešu studentu korporācija „Métraine“, Valkā — Valkas latviešu viesīgā biedrība ar krājaizdevu kasi un Latvju sieviešu apvienība, Mõisakülā — Latviešu izglītības biedrība un Lauros — Lauru Ličņikovas izglītības biedrība.

Latviešu sabiedrisko dzīvi Igaunijā zināmā mērā iespaido tas apstākļi, ka taisni lielākā latviešu centrā, Valkā, latviešiem ir dota iespēja piedalīties Latvijas Valkas sabiedriskā dzīvē, kas bez šaubām atvelk ievērojamu skaitu sabiedriski aktīvu latviešu. Mazākā mērā tas zīmējas uz visu pierobežu, kurā, kā zināms, koncentrējas tālu lielākā daļa Igaunijā dzīvojošo latviešu.

Latviešiem Igaunijā ir savas skolas, kuros bērnus apmāca mātes valodā. 1934. g. 17. februārī starp Latviju un Igauniju noslēgta Skolu konvencija, kurās izvešanai dzīvē šogad izstrādāta sevišķa instrukcija, vienojoties abu valstu izglītības resoriem. Pavisam Igaunijā pastāv 6 latviešu pamatskolas un viena privāta ģimnazija (Valkā), kurās visas darbojas pierobežas apgabalos. Tallinnā latviešiem savas skolas nav. Četras pamatskolas darbojas Lauru kolonijā, Petseri aprinķi; no tām lielākā atrodas Ličņikovā, kur 3 skolotāji apmāca pāri par 60 bērnu. Pārējās trijās Lauru skolās — Lugos, Lauru miestā un Durkovā — ir pa vienam skolotājam, kas apmāca ap 20 bērnu. Līdzīga lieluma pamatskola pastāv Mõisakülā. Valkas pamatskolai ir 6 skolotāji un ap 60 skolēnu. Turpat darbojas privāta ģimnazija, kurās

lätlast, Tallinnas — 572, Tartus — 278, Pärnus — 143; alevitest: Mõisakülas 163. Maakondadest on Petserimaal 1382 lätlast, Valgamaal — 534, Võrumaal — 335 ja Pärnumaal — 186.

Lätlaste seltskondikku elu Eestis juhatavad olemasolevad lätlaste seltskonlikud organisatsioonid, mis on Lāti organisatsioonide Liidu (Valgas) liikmed. Üksikud organisatsioonid — seltsid tegutsevad Valgas, Tallinnas, Tartus, Mõisakülas ja tuntud Laura koloonias Petserimaal. Tallinnas on Tallinna lāti selts ja Käsitöölise abiandmise selts, Tartus on ülikooli juures lāti üliõpilaste korporatsioon „Mätraine“, Valgas — Valga seltskondlik ühing laenu-hoia kassaga ja Lāti naiste liit, Mõisakülas — Lāti haridusselts ja Lauras — Laura Ličņikovi haridusselts.

Lätlaste seltskondikku elu Eestis mõjutab teataval määral see asjaolu, et just suuremas lätlaste keskkohas, Valgas, lätlastel on võimalus osa võtta Latvia Valga seltskondlikust elust, mis kahtlemata tõmbab ära suu.e arvu seltskondlikult aktiivseid lätlasi. Vähemal määral seda võib ütelda kogu piiriääre kohta, kus, teatavasti, kontsentreerub suurem osa Eestis elutsevaid lätlasi.

Lätlastel on Eestis omad koolid, kus õpetatakse lapsi emakeeles. 17. veebruaril 1934. aastal sõlmiti Latvia ja Eesti vahel koolikonventsioon, mille elluviimiseks on tänava väljatöötatud eriline instruksioon, mille on vastuvõtnud mõlema rngi haridusministeeriumid.

Üldse on Eestis 6 lāti algkooli ja üks eragümnaasium (Valgas), mis kõik tegutsevad piiriääres. Tallinnas lāti koole ei ole. Petserimaal, Laura koloonias tegutseb neli algkooli, nendest suurem on Ličņikovas, kus 3 kooliõpetajad õpetavad üle 60 last. Kolmes ülejäänud koolis — Lugis, Laura alevis ja Durkovas on igas üks kooliõpetaja, kes õpetab umbes 20 last. Samasuureme algkool tegutseb ka Mõisakülas. Valga algkoolil on 6 kooliõpetajat ja 60 õpilast. Sääll tegutseb ka eragümnaasium, mille neljas klassis 12

četrās klasēs 12 skolotāji apmāca 38 bēr-
nus. No pamatskolām tikai Valkas, Ličņi-
kovas un Mõisakūlas skolās ir pa 6 klasēm
(mūsu pilnā pamatskola), bet pārējās —
pa četrām (mūsu I. pakāpes pamatskola).

kooliõpetajat õpetavad 38 last. Algkooli-
dest ainult Valga, Ličņikova ja Mõisakūla
koolides on 6 klassi (meie täisalgkool),
kuid teistes — igas 4 (meie esimese ast-
mealgkool).

Igauni Latvijā. Eestlased Latvias.

Pēc 1930. gada tautas skaitīšanas datiem
Latvijā dzīvo apmēram 8000 igauņu, no
tiem ar 2500 Rīgas pilsētā, bet no atliku-
šajiem, liela daļa dzīvo ziemeļu pierobežas
apgabalos. Tomēr mazākā skaitā un at-
sevišķus igauņus atrodam ļoti daudzās
vietās visā Latvijā.

Interesanti atzīmēt, ka Latvijā dzīvo
grupa igauņu, kas ir vienīgie katoļticīgie
igauņi. Šie Ludzas apriņķī atrodošo Ner-
zas, Pildas un citu pagastu igauņu tauti-
bas iedzīvotāji nokļuvuši savās tagadējās
dzīves vietās Lielā ziemeļu kara laikā.
Pirmais viņus atrada un apciemoja 1894.
gadā Dr. O. Kallass, kas par tiem sarakstī-
ja pat grāmatu. No tā laika viņus pazīst
zem nosaukuma «Ludzas zemnieki». Uz
viņiem ļoti lielu iespaidu atstājis pārkrie-
vošanās process. Pieskaitot šos «Ludzas
zemniekus» Latvijā dzīvojošo igauņu kop-
skaitam, iznāk gandrīz desmiti tūkstoši.

Visintensīvāk igauņu sabiedriskā dzīve
pulsē Rīgā, jo te darbojas vairākas igauņu
biedrības, proti: Rīgas igauņu izglītības
un palīdzības biedrība ar nodaļu pilsētas
centrā, Rīgas igauņu sieviešu biedrība,
Latvijas universitātes Igaunu studentu
biedrība «Estia» un Ārzemju igauņu klubs
Latvijā. Provincē igauņu sabiedriskā dzī-
ve nav tik rosīga, jo organizācijas nodibi-
nātas tikai tais vietās, kur dzīvo vairāk
igauņu. No provinces biedrībām vecākā
ir Alūksnes igauņu izglītības biedrība, bet
jaunākās Veclaicenes igauņu izglītības
biedrība «Koiti» un Apes igauņu izglītības
biedrība. Bez tam darbojas arī Igaunu
organizāciju savienība. Biedrību darbība
izpaužas galvenā kārtā savstarpēju attie-
cību kārtosānā, sarīkojumu organizēša-

1930. a. rahvalugemise andmete järgi
elab Latvias umbes 8000 eestlast; nendest
umbes 2500 Riia linnas, ülejäänud osast
aga suur enamus asub põhja piiriäärsetes
valdades, kuid vähemal arvul ja üksikuid
eestlasi võib leida mitmes ja mitmes ko-
has üle kogu Latvia.

On huvitav märkida, et Latvias asub
rühm eestlasi, kes on ainukesed katoliku
usku eestlased. Need on osa Ludsa maa-
konnas Ners'a, Pilda ja teiste valdade
eesti päritoluga elanikke, kes oma praegu-
sele asukohale sattunud suure Põhja sõja
ajal. Esimesena avastas neid ja külastas
Dr. O. Kallas 1894. a., kes nende üle isegi
raamatu kirjutas. Sellest ajast tuntakse
neid „Lutsi maarahva“ nime all. Venestu-
mis protsess on „Lutsi maarahva“ hulgas
kõvasti edenenu. Arvates neid eestlaste
üldarvule juure, saame Latvias kuni küm-
metuhat eestlast.

Intensivsemalt pulseerub eestlaste selts-
kondlik elu Riias, kuna siin tegutsevad
mitu eesti seltsi ja ainult: Riia Eesti Ha-
ridus- ja Abiandmisselts oma linna osa-
konnaga, Riia Eesti Naisselts, Latvia üli-
kooli Eesti üliõpilaste selts „Estia“ ja
Välis-Eesti ühingu klubi Latvias. Pro-
vintsis ei ole eestlaste seltskondlik elu nii
hoogne, sest organisatsioon on ainult neis
kohis, kus eestlasi tihedamalt elamas.
Provintsi seltsidest on vanim Aluksne
Eesti Haridusselts, kuna nooremad on
Vana-Laitsna Eesti Haridusselts „Koiti“
ja Ape Eesti Haridusselts. Pääle nende
tegutseb ka Eesti organisatsioonide Liit.
Seltside tegevus seisab päämiselt omava-
helise läbikäimise korraldamises, pidude
toimepanekus, laulukooride ja näitetrup-

nā, koŗu un teātru darbībā u. t. t. Rīgā ir sarīkoti arī vispārīzglītojoši kursi, sapulces u. t. t.

Igauniem Latvijā ir 3 skolas: 6 klasīgas pamatskolas Rīgā un Alūksnē un 4 klasīga — Vecļaicenē. Bez tam pie Apes latvieŗu pamatskolas ir 1 klase igauņu bērniem. Visvairāk skolēnu ir Alūksnes pamatskolā — apmēram 70, kamēr citās skolnieku skaits ir zem 30. Papildskolu un ģimnāziju igauņiem Latvijā nav.

pide ūlālpīdamises jne. Rīias on korraīdatud ka ūldharīduslikke kurrsusi, kōnekoosolekuid jne.

Eesti koole Latvias on kolm: 6-e klassilised algkoolid Rīias ja Aluksnes, ja 4-ja-klassiline Vana-Laitsnas. Pāāle nende on Ape lāti algkooli juures eesti klass. Koige rohkem ōpilasi on Aluksne algkoolis — umbes 70, kuna teistes on ōpilaste arv alla 30. Tāiendus ja keskkooli eestlastel Latvias ei ole.

Latvijas meŗsaimniecība.

Latvia metsandus.

Meŗsaimniecībai Latvijā ļoti ievērojama loma. Latvijas meŗu kopplatība ir 1.660.000 ha, t. i. 27% no sauszemes platības. Meŗu vērtība skaitās ap 900 milj. ls, kas, rēķinot kopējās Latvijas tautas mantas vērtību uz apm. 5400 milj. ls, — sastāda 17% no tās. Gada pieaugums aprēķināts uz 2,8 m³ no ha, t. i. visas valsts meŗu pieaugums gadā ir 4,5 milj. m³. Latvijas meŗsaimniecības lielā īpatnība tā, ka saskaņā ar agrārreformu, 84% no meŗu platības un apm. 90% pēc vērtības ir valsts meŗi, tikai 14% privātmeŗi un 2% kommuņālmeŗi. Latvijas meŗi ir galvenokārt skujmeŗi (prieŗu audzes — 53%, egļu 24%), no lapkokiem visvairāk izplatītās bērzu audzes — 15% visvairāk izplatītās bērzu audzes — 15%, apŗu — 4%, alkŗņu — 3% u. c. — 1% no kopplatības. Latvijas meŗu platība un stāvoklis valsts pastāvēšanas 15 gados ievērojami mainījuŗies. Meŗiem izcilus liela loma bijusi izpostītās valsts dzīves atjaunošanā un jaunūzbūvē. Agrārreformā Latvijā skārusi ne tik vien kultivētas zemes, bet līdz 1. apr. 1932. g. nodots jaunu lauksaimniecību dībināšanai un paplaŗināšanai arī 328.500 ha zemes no valsts meŗu fonda, caur kō tas samazinājies par apm. 17%. Beidzamos gados, sakarā ar agrārreformu noslēgŗanos, meŗu platības pietiekoŗi nostabilizējuŗas.

Karā izpostīto ēku atjaunošana un jaunsaimniecību apbūve prasījusi lielu

Metsandusel on Latvias vāga tāhtis osa. Latvia metsade pindala on 1.660.000 ha, s. o. 27% kogu maa pindalast. Metsade vāartus ulatub umbes 900 milj. latile, mis, arvestades kogu Latvia rahvavara vāartust umbes 5400 milj. latile, teeb vālja 17% sellest. Aastane juurekasv arvestatud 2,8 m³ 1 hektarilt, tāhendab metsade juurekasv aastas on 4,5 milj m³. Latvia metsanduse suurim omapārasus on see, et, kooskōlas maareformiga, 84% metsade pindalast ning umbes 90% vāartusest on riigimetsad, ainult 14% — erametsad ja 2% komunaalmetsad. Lāti metsad on pāāmiselt okasmetsad (mānnimetsa 53%, kuus 24%), lehtpuist on kōige rohkem kasemetsi — 15%, haava — 4%, lepa — 3% ning teisi 1% kogu pindalast. Latvia metsade pindala ja seisukord riigi iseseisvuse 15 aasta jooksul on tunduvalt muutunud. Metsadel oli vāga suur osa hāvitatud riigielu uuendamises ja ūlesehitamises. Maareform Latvias puudutas mitte ainult kultiveeritud maid, vaid 1. aprillini 1932. a. on ūleantud ka riigi metsade fondist 328.500 ha maad uute talude asutamiseks ja juurelōigeteks. Fond vāhenes sellega umbes 17% vōrra. Viimaseil aastail, maareformi teostamise lōpuga, on metsade pindala rahuloldavalt stabiliseeritud.

Sōja lābi hāvitatud hoonete ūlesehitamine ja asundustalude varustamine hoo-

koksnes vairumu — apm. 13 milj. m³. Tādēļ iekšzemes koksnes patēriņš pag. gados sasniedzis lielus skaitļus — vidēji 2,4 m³ (1,1 m³ lietskoksnes un 1,3 m³ malakas) koksnes uz katru iedzīvotāju gadā, un eksporta uzturēšanai ir bijis nepieciešams dažos gados arī pārcirst kārtējo mežu pieaugumu. Valsts politika tomēr izgājusi, vispirms, uz lauksaimniecības nostiprināšanu. Koksne pēc pastāvošiem likumiem lauku vajadzībām izsniegta no valsts mežiem par cenu, kas stipri zemāka par koksnes tirgus vērtību un cenu, ko maksā par kokiem pilsētu iedzīvotāji. Tādā kārtā pag. 15 gadu laikā valsts meži pārcirsti apm. par 3 gadu normām, bet reizā ar to likts arī stiprs pamats lauku saimniecībai un sevišķi jaunsaimniecībām. Meži uzturējuši prāvu kokrūpniecību, kuŗa pēc nodarbināto personu skaita ir lielākā rūpniecības nozare Latvijā. Dažādas kokrūpniecības Latvijā nodarbinā ap 16.000 strādnieku, kas ir apm. 25% no rūpniecības strādnieku kopskaita. Koku eksports sastādījis vidēji 1/3 no Latvijas kopeksporta vērtības, 1933. gadā tas sasniedzis jau 47% no visa eksporta vērtības. Faktiskais tīrais ienākums no mežiem Latvijā pirms saimnieciskās krīzes bijis 21 milj. ls gadā, kas dod ap 11 ls gadā uz katru iedzīvotāju, vai 19 ls uz katru strādājošo. Saimnieciskās krīzes gados ienesība strauji nokritusēs — pat līdz nullei vājas konjunktūras (1931./32.) gados. Krīzes gados tomēr liela tautsaimnieciska loma mežiem Latvijā piekritusi bezdarba posta mazināšanā un tirdznieciskās bilances stabilizēšanā.

Latvijas valsts meži pag. 15 gados ir ar niecīgiem izņēmumiem visi ierīkoti, ievēdot tanīs kārtīgu plānsaimniecību. Valsts mežus pārvalda mežu departaments ar 145 ierēdņiem, vietējā administrācija sastāv no 81 virsmežziņiem, 377 iec. mežziņiem, 73 mežziņu amata kandidātiem un 2686 mežsargiem. Darbinieku izglītības līmenis strauji ceļās, jo jauno darbinieku kadrus kopš 1920. g. sagatavo L. Universitāte, bet mežsargus, sākot ar 1925. g., — 2 mežsargu skolas. Pie mežu departamenta darbojās arī mežu pētīšanas stacija. **Mežu izstrādāšanas iekārta valsts mežos pakāpeniski progresējusi.** Pirmajos

metega nōdis palju puumaterjali — umbes 13 milj. m³. Selle tōttu tōsis sisemaa puude kulutus lāinud aastatel suurte arvudeni — keskmiselt 2,4 m³ (1,1 m³ tarbepuid ja 1,3 m³ pōletispuid) iga elaniku kohta aastas ning puueksporti ūlalpidamiseks oli hādatarvilik mitu aastat raiuda rohkem, kui oli harilikku juurekasvu. Riigi poliitika on siiski asunud seisukohale — esmajoones kindlustada pōllumajandust. Puumaterjalid riigi metsadest anti maarahvale, kooskōlas maksvate seadustega, sellise hinna eest, mis on tublisti madalam puie turuhinnast ja vāertusest. Nōnda on lāinud 15 aasta jooksul riigi metsad vāljaraiutud umbes 3 aasta normi vōrra, kuid ūhes sellega on pandud tugev alus pōllumajandusele ja eriti asundustaludele.

Metsad on vōimaldanud puutōostuse laialdast arenemist, mis tōotavate isikute arvu poolest on suurim tōostusala Latvias. Mitmekesised puutōostused Latvias annavad tōod umbes 16.000 tōolisele, mis on umbkaudu 25% tōostustōoliste koguarvust. Puueksporti osatāhtsus on keskmiselt 1/3 Latvia ūldvāljaveo vāertusest, jōudes 1933. a. juba 47% kogu eksporti vāertusest. Puhastulu metsadest oli Latvias enne majanduskriisi 21 milj. latti aastas, mis teeb vālja umbes 11 latti aastas ūhe elaniku kohta. Majandusliku kriisi ajal langesid sissetulekud jārsult — halva konjunktūri aastatel (1931./32.) isegi nullini. Kriisi aastatel oli metsadel siiski vāga suur rahvamajanduslik tāhtsus, nimelt tōotaolu vāhenemises ja kaubandusliku bilansi tasakaalustamises.

Latvia riigimetsades on lāinud 15 aastal, vāikeste eranditega, korraldatud plaanikindel majandus.

Riigimetsade ūle valitseb metsade departament 145 ametnikuga. Kohalik administratsioon koosneb 81 metsaūlemast, 377 raioni ūlemast, 73 metsaūlema ameti kandidaadist ja 2686 metsavahis. Tegelaste haridusline tase alatasa kasvab, sest uusi kōrgemaid ametnikke valmistab 1920. aastast saadik Latvia ūlikool, kuid metsavahte 1925. aastast 2 metsasaajanduse kooli. Metsade departamenti juures tegutseb ka metsade uurimisejaam. **Metsa-**

valsts pastāvēšanas gados valsts meži pārdoti uz celma privātiem koktirgotājiem, kas Latvijā sastādās galvenokārt no cietautiesiem (žīdiem, vāciem). Sākot ar 1923./24. s. g. mazos apmēros mežus sākusī izstrādāt valsts vajadzībām pati mežu administrācija. Liels lūzums šīnī zinā iestājās līdz ar saimniecisko krīzi, kad privātie koktirgotāji atrāvās no mežu eksportēšanas. Tad stāvokli glāba pati valsts organizācija un paša mežu resora izstrādājamaī mežu vairums beidzamos gados jau sasniedzis tuvu pie 50% no gada izmantošanas normas. **Iestājoties nacionālam lūzumam, valsts mežu izstrādāšana, pašas valsts līdzekļiem, nostiprinājusies un ar šo gadu mežu resors projektē pāriet arī uz mežu pārstrādāšanu zāģētavās un uz plašu tiešu sakaru ievadīšanu ar koku importēriem.**

No mežu kultūras darbiem Latvijā, vispirms, jāatzīmē plašie **mežu meliorācijas** (nosusināšanas) **darbi**, kas uzsākti pirms 6 gadiem un krīzes laikmetā, bezdarba mazināšanas nolūkos, ievērojami paplašināti, asīgnējot šai vajadzībai pāri par 1 milj. ls gadā. Beidzamā laika ilgstošās saimnieciskās dēpresijas dēļ kredīti samazināti uz 0,5—0,7 milj. ls gadā, tomēr arī šīnīs apmēros nes lielu svētību mežu ražības celšanā.

Latvijas valsts mežus pārņēma no bij. privātpašniekiem un Krievijas valsts diezgan izpostītā stāvoklī. Pēc pirmās reģistrācijas, izcirtumu un retaiņu platība valsts mežos skaitījās ap 11% mežuzemju no kopplatības. Centīgi strādājot pie izcirtumu apmežošanas, beidzamos gados kultivē ap 4000—6000 ha lielas platības ar jaunu mežu, ziedojot šai vajadzībai 400.000 ls līdz 800.000 ls gadā.

Valsts saimnieciskās dzīves atjaunošana un jaunībūve prasījusi lielus upurūs no Latvijas mežiem. Arī ilgstošā saimnieciskā krīze spiež ņemt no mežiem mazliet vairāk, nekā tas būtu normāli iespējams. Vērtību rezerves Latvijas mežos tomēr nav sagrautas. Uzlabojoties saimnieciskai konjunktūrai, mežsaimniecība būs liels spēku avots tautsaimniecības uzcelšanai Latvijā.

Doc. K. Kiršteins.

de väljatöötamise kord on järjekindlalt progresseerunud.

Riigi esimestel iseseisvuse aastatel müüdi metsad erakaupmeestele, kes Latvias on enamasti vöörrahvusest (juudid, sakslased). 1923./24. aastaga alates, metsi on kasutanud metsade administratsioon ise riigi vajadusteks. Suur murrang algas siin majandusliku kriisi ajal, mil erakaupmehed lõpetasid metsade eksploatatsiooni. Siis päästis seisukorra riiklik organisatsioon ja metsade valitsuse metsakasutus ulatub viimasel ajal juba 50 protsendini aasta kasutusnormist. Rahvusliku murrangu juhul, metsakasutus riigi oma abinõudega on saanud veel kindlamaks ning kääsoleval aastal metsade valitsus projekteerib alata ka puumaterjali ümbertöötamist saeveskites, ja püüab arendada suhteid puuimportööridega. Metsakultuuri tööstest Latvias peame eeskätt mainima laialdast metsade **melioratsiooni** (kuivatamise) töid, mida alati 6 aasta eest ja kriisijajajärgul veel rohkem laiendati, et vähendada töötaolu hädaohtu. Selleks otsustarbeks on asigneeritud üle 1 milj. ls aastas. Viimasel ajal, kestva majandusliku depressiooni tõttu, vähendati krediidet 0,5—0,7 milj. latile aastas, kuid seegi toetus toob suurt kasu metsade toodangu tõstmises.

Latvia riik võttis vastu oma metsad endistelt mõisaomanikelt ja Vene riigilt küllalt halvas seisukorras. Esimese reģistratsiooni ajal oli raiendikkude ja poolraidendikude pindala riigi metsades umbes 11% kogu metsade pindalast. Energiliselt töötades metsade külvamise juures, kultiveeritakse viimasel ajal umbes 4000—6000 hekt suuriseid pindalaid uue metsaga, pühendades sellele eesmärgile Ls 400.000 kuni Ls 800.000 aastas.

Riigi majanduselu ülesehitamine ja uuendamine on nõudnud suuri ohvreid Latvia metsadelt. Ka kestev majanduskriis sundis võtma metsadelt natuke rohkem kui normaalsetes oludes oleks võimalik. Väärtuse reservid ei ole siiski Latvia metsades hävitatud. Majanduslikul konjunktuuril paranedes metsandus saab jälle suureks jõuallikaks Latvia rahvamajandusele.

Dots. K. Kiršteins.

Latvijas Universitātes studentu konkursa darbi.

Latvia ülikooli üliõpilaste võistlustööd.

Lai ierosinātu studentus nodoties zinātniskam darbam, gandrīz visu zemju universitātes kā arī citās augstākās mācības iestādēs, izsludina godalgas par labākiem sacensības darbiem, diplomdarbiem vai arī godalgo studentu tiešus studiju darbus. Godalgojamiem piešķir medaļas, diplomus vai arī naudas balvas.

Latvijas universitātes vadība jau pirmos universitātes pastāvēšanas gados principā nolēmusi piešķirt katras fakultes rīcībā premijas sacensību darbu godalgošanai. Sākumā godalgas bija paredzētas naudas balvu veidā. Bet, saskaņā ar universitātes padomes 1931. gada lēmumu, paredzētas medaļas vai naudas (pirmā godalga — Ls 100, —, otrā — Ls 60,—).

Sacensību darbu tematus ik gadus izziņo universitātes gada svētkos — 28. septembrī. Darbus izstrādāt var tikai viena persona, bet ne kolektīvs. Tie iesniedzami līdz noteiktam termiņam attiecīgai fakultātei. Darbi apzīmējami ar motto un līdz ar to iesniedzāmi konvertos ar autora vārdu.

Tēmatu izvēlē pirmā vietā izceļ jautajumus, kas saistīti ar mūsu tautas dzīvi un mūsu zemi.

Tā, starp pirmā gada tēmatiem bija: „Latviešu klēts arhitektūra“, „Darbošos vielu daudzuma noteikšana kultūras un savvaļu ārstniecības stādos Latvijā“, „Kādas latviešu izloksnes apraksti“, „Antropoloģiski pētījumi par Latvijas jaunatni“ u. c.

Šo principu ievēroja arī visos turpmākos gados, piegriežot izcilus vērību latvju tautas kultūras dzīvei un latvju zemei.

Četrpadsmitos gados Latvijas universitāte godalgojusi 293 darbus. Lielākā daļa no tiem rakstīta tieši sacensībai, bet to starpā atrodas arī godalgoti diplomdarbi. Pēdējos godalgoja tikai arhitektūras, inženierzinātņu, lauksaimniecības un mehānikas fakultātēs. Turpmāk godalgas piešķirs tikai tiešiem uzdoto tēmatu darbiem,

Teadusliķu tōo vastu huvi āratamiseksi ūliõpilastes peagu kõikide maade ūlikoolid ning teised kõrgemad õppeasutised annavad auhindu parematele võistlustõõdele, diploomtõõdele, või auhindab ūliõpilaste otseseid tõõid. Võitjatele antakse medalle, diploome või rahalisi auhindu.

Latvia ūlikooli juhatus juba ūlikooli asutamisaastail põhimõtteliselt otsustas anda igale teaduskonnale preemiaid võistlustõõde auhindamiseks. Algul olid auhinnad mõeldud maksta rahas, kuid kooskõias ūlikooli nõukogu 1931. aasta otsusega on ettenõhtud medallid ehk raha (esimene auhind Ls 100.—, teine — Ls 60.—).

Võistlustõõde teemad avaldatakse ūlikooli igal aastapõeval — 28. septembril. Tõõ peab iga võistlusest osavõtja soõõritama isiklikult, mitte kolektiiv. Võistlustõõd peab āraandma teatavaks tãhtpõevaks vastavale teaduskonnale. Sisseantav tõõ mǎrgitakse mǎrgusõnaga, mille juure autor peab kinnises ūmbrikus lisama ka oma nime.

Teemade valikul esikohale paigutatakse kūsimusi, mis on seotud meie rahva eluga ja meie maaga. Nǎiteks, esimesel aastal oli võistlustõõde teemade hulgas muuseas: „Lǎti aida arhitektuur“, „Mõjuvate ainete hulga mǎāramine kultuur- ja metsarstimis- taimedes Lǎtis“, „Ūhe Lǎti keele murraku kirjeldus“, „Antropoloõgilised uurimised Latvia noorsoost“ j. t.

Samā põhimõtte kohaselt talitati ka kõõigil jǎrgnevail aastail, põõrātes erilit tãhelpanu lǎti rahva kultuurielule ja Lǎti- maale.

Neljateistkūmne aasta jooksul on Latvia ūlikool auhinnanud 293 tõõd. Suurem osa neist on kirjutatud võistluseks, kuid nende hulgas on ka auhinnatuid diploomtõõid. Viimaseid auhinnati ainult arhitektuuri, inseneriteaduse, põllumajanduse ja mehānika teaduskondades. Edaspidi auhindu jantakse ainult võistluseks vǎljakuulutatud

bet diplomdarbus godalgos ar atzīmēm: summa cum laude un cum laude.

Vislielākais laureātiem pārsvarā studenti: apm. uz 6 godalgotiem studentiem nāk 1 godalgota studente. Vispāri var teikt, ka studenšu piedalīšanās sacensības darbos apmēram 3 reizes mazāka, nekā studentu, (spriežot pēc studenšu skaita universitātē).

Interesanti atzīmēt, ka nereti gadās, ka vienas fakultātes studenti iegūst citu fakultāšu godalgas: teoloģijas studenti par tiesību zinātņu tēmatiem un farmācijas, filoloģijas u. c. studenti par teoloģijas fakultātes tēmatiem u. c.

Daži studenti sistemātiski piedalās sacensībās: vairākiem ir 3 un pat līdz 7 godalgotu darbu.

Noskaidrojot, kādā sakarībā sacensības darbi stāv ar vēlāko zinātnisko karjēru, jānāk pie slēdziena, ka godalgoto sarakstos daudz nākošo zinātnieku, valstsvīru un sabiedrisku darbinieku. Studentu zinātniskajai sacensībai liela tālākā nozīme: bieži studenta sacensības darbs ir liktenīgais pirmais, kas neatvairami prasa nākošos.

tūle, kuna diploomtoid auhinnatakse sōnādega: summa cum laude ja cum laude.

Kõigesuurem auhindade arv oli viimasel (1934.) aastal, — 44, kõige väiksem 1921. — ainult 4. Laureaatide seas on enamuses meesüliõpilased: umbes 6 auhinnatud üliõpilase kohta tuleb 1 auhinnatud naisüliõpilane. Üldse võib ütelda, et naisüliõpilased võtavad võistlustöödest osa 3 korda vähemal arvul kui meesüliõpilased (võrreldes naisüliõpilaste arvuga ülikoolis).

Huvitav märkida juhtumeid, et ühe teaduskonna üliõpilased saavad teiste teaduskondade auhindu: usuteaduse üliõpilased — õigusteaduse, filoloogia ja teised üliõpilased usuteaduskonna teemade eest jne.

Mõningad üliõpilased võtavad võistlustest osa süstemaatiliselt: mitmel on 3 ja isegi 7 auhinnatud tööd.

Uurides, millises ühenduses on võistlustööd hiljema teadusliku karjääriga, peame jõudma otsusele, et auhinnatud nimekirjades on väga palju tulevase teadlasi, riigimehi ja seltskonna tegelasi. Üliõpilaste teaduslikul võistlusel on suur edaspidine tähtsus: juhtub, et üliõpilase võitlustöö on see saatuslik esimene töö, mis möödapääsematult nõuab järgmisi.

Igaunias ūniversitatēs 15. gads.

Tartu ūlikooli 15. aasta.

Tērbatas augstskolas 15 gadu svētku svinīgajā aktā p. g. 1. decembrī rektors J. Kōpps sniedza pārskatu par Igaunias ūniversitatēs darbību valsts pastāvēšanas laikā.

Svarīgākie jautājumi, kas bijuši augstskolas padomes dienas kārtībā, ir tehnikas un saimniecisko nodaļu nodibināšana, studentu skaita ierobežošana, zobu poliklīnikas atvēršana un veterīnārmedicīnas fakultātes slēgšana. Atverot tehnisko zinātņu fakultāti, ūniversitatē radušās klāt 5 jaunas profesūras un 5 docentūras. Sakarā ar šīs nozares nodibināšanu palielinājies studentu skaits.

Tartu ūlikooli 15. aastapäeva pidulikult aktusel lāinud aasta 1. detsembril andis rektor J. Kōpp ūlevaate Tartu ūlikooli tegevusest riigi iseseisvuse ajal.

Tāhtsamaid kūsimusi, mis olid ūlikooli nōukogu pāvakorras, on tehnika ja maģandus teaduskondade asutamine, ūliõpilaste arvu piiramine, hamba polūkliiniku avamine ja loomaarsti teaduskonna sulgēmine. Tehnika osakonna avamisega tuli ūlikoolile juurde 5 uut profesuuri ja 5 dotsentuuri. ūhes selle osakonna asutamisega on suurenēnud ūliõpilaste arv.

1934. aasta algul algatas haridus-sotsiaal ministērium ūliõpilaste arvu piira-

1934. gadā sākumā izglītības - sociālā ministrija ierosināja studentu skaita ierobežošanas jautājumu. Augstskola izstrādāja noteikumus, kā izsijāt aspirantus un cik studentu uzņemt katrā fakultātē. Bet valdība un ministrija tekošam mācības gadam vairs nedeva attiecīgus rīkojumus, jo izglītības-sociālā ministrija paredz, ka jaunā vidusskolu reforma dos iespēju panākt taisnīgāku un lietīšķīgāku selekciju, nekā universitātes uzņemšanas eksāmeni. Bet tā kā studentu skaits 1934. g. atkal pieaudzis, ministrija tomēr noteikusi, ka nākamā gadā Tērbatas augstskolā jānotiek uzņemšanas eksāmeņiem, un ka jaunuzņemto studentu skaits nedrīkst pārsniegt 600.

Šinī mācības gadā Igaunijas universitāte saņēmusi 17 uzaicinājumus uz zinātniskiem kongresiem un sapulcēm, bet piedalījies tikai vienā, jo trūcis līdzekļu. Augstskola saņēmusi ziedojumus 13,634,79 kr. apmērā, kas sastāda t. s., „Filistru kapitālu“. Tērbatas augstskolā ir 58 kārtējie profesori, 10 ārkārtējie profesori, 5 profesoru vietas izpildītāji, 26 docenti, 42 privātdocenti u. t. t., pavisam 189 mācības spēki. 27. novembrī 1934. gadā bija 3241 studentu, no tiem 71,8 proc. vīriešu. Iepriekšējā gadā 1. decembrī studentu skaits Tērbatas augstskolā bija 2842, tā tad gada laikā palielinājies par 399. No 1933. gada 1. decembra līdz p. g. 30. novembrim iestājušies pavisam 2338 studenti, no kuriem 1067 jauni studenti, starp tiem 758 vīrieši un 309 sievietes, bet pārējie vecie studenti, kas studijas uz laiku pārtraukuši. Kā zināms, Igaunijas universitātē studenti mācības gada vidū varēja jebkurā laikā izstāties no augstskolas un atkal iestāties atpakaļ bez kādiem ierobežojumiem. Tāpat sēmeštra vidū uzņēma arī jaunus studentus, jo nebija uzņemšanas eksāmenu. Pagājušajā mācības gadā no augstskolas izstājies pirms kursa beigšanas 1641 students, bet universitāti beiguši 298 studenti un kā eksterni 38 personas, tā tad pavisam 336. Tērbatas augstskolā patlaban studē 3169 Igaunijas pavalstnieki un 72 ārzemnieki, starp pēdējiem tikai 10 latvieši.

mise küsimust. Ülikool töötas välja määru si, kuidas valida uusi üliõpilasi ja kui palju üliõpilasi igasse teaduskonda vastuvõtta. Valitsus ja ministeerium aga ei andnud enam käesolevaks õppeaastaks vastavaid korraldusi, kuna haridus-sotsiaal ministeerium näeb ette, et uus keskkoolide reform annab võimalust teostada õigemal ja paremal selektsiooni, kui ülikooli vastuvõtmise eksamid. Kuid kuna üliõpilaste arv 1934. aastal jällegi kasvas, siis otsustas ministeerium siiski, et tuleval aastal Tartu ülikool peab korraldama vastuvõtmise eksamid ning et uute üliõpilaste arv ei tohi olla suurem kui 600.

Käesoleval õppeaastal on Tartu ülikool saanud 17 kutset teaduslikele kongressidele ja koosolekuile, aga on osavõtnud ainult ühest, raha puuduse tõttu. Ülikoolile on annetatud 13.639,79 krooni, mis moodustab nõndanimetatud „Vilistlaste kapitali“. Tartu ülikoolis on 58 korralist professori, 10 erakorralisi professori, 5 professori kohustetäitjat, 26 dotsenti, 42 eradotsenti jne, kokku 189 õppejõudu. 27. novembril 1934. aastal oli 3241 üliõpilast, nendest 71,8 prots. meesterahvaid. Eelmise aasta 1. detsembril üliõpilaste arv Tartu ülikoolis oli 2842, tähendab, aasta jooksul suurenenud 399 võrra. 1933. aasta 1. detsembrist läinud aasta 30. novembrini on sisseastunud 2338 üliõpilast, nendest 1067 uut, kellede hulgas 758 meest- ja 309 naisüliõpilast, ülejäänud on endised üliõpilased, kes õppimist ajutiselt katkestanud. Teatavasti, võisid üliõpilased Tartu ülikoolis õppeaasta keskel igal ajal ülikoolist välja astuda ja jälle tagasi tulla mingisuguste takistusteta. Samuti võeti vastu ka uusi üliõpilasi isegi semestri keskel, kuna ei olnud vastuvõtmise eksame. Läinud õppeaastal on ülikoolist lahkunud enne kursuse lõpetamist 1641 üliõpilast, aga ülikooli lõpetanud 298 ning eksternidena 38 isikut, kokku 336. Tartu ülikoolis õpivad praegu 3169 Eesti kodanikke ja 72 välismaalast, viimaste hulgas ainult 10 lätlast.

Igaunu, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību pārstāvju apspriede.

Eesti, Lāti ja Leedu lähendamisühingute esindajate nōupidamine.

Igaunu - latvju - lietuvju sadarbības biroja kopsēde notika Rīgā, 19. janvārī 1935. g., plkst. 11 pr. pusd., Rīgas Latv. Biedrības runas vīru telpās.

Kopsēdē piedalījās pārstāvji no sekošām biedrībām:

- 1) No Igaunijas - Latvijas biedrības, Tallinnā: direktors August Meerits un Villem Kruus kgi.
- 2) No Latviešu - Lietuviešu Vienības, Rīgā: inž. J. Rītera, inž. P. Bērziņa un inž. Sp. Paegles kgi.
- 3) No Latvijas - Igaunijas biedrības, Rīgā: zvēr. adv. M. Antona un cand. rer. merc. O. Nonāca kgi.
- 4) No Lietuvju - Latvju Vienības, Kauņā: burgomistrs Antanas Merkys un Jonas Makauska kgi.
- 5) No Lietuvju - Igaunu biedrības, Kauņā: valsts pad. loceklis Jonas Vileiša un senāta prok. biedrs Karolis Zalkauska kgi.

Sēdi atklāja sadarbības biroja priekšsēdis **J. Rīters** ar uzrunu: «Tuvināšanās pasākumu sēkla ir kritusi uz auglīgu zemi. 1934. g. septembrī Ženevā ir parakstīts nolīgums par 3 Baltijas valstu — Igaunijas, Latvijas un Lietuvas draudzīgu sadarbību. Tagad visai pasaulei ir jārēķinājas ar Baltijas valstu trejsavienību — Baltijas antanti. Franču prese apzīmē Baltijas antanti par Austrumeiropas drošības pamatakmeni. Visa Eiropa atzīst Baltijas valstu sadarbības nozīmi. Arī mūsu pašu, igauņu, latvju un lietuvju tautas sāk atzīt, kāds svarīgs nolīgums ir noslēgts no mūsu valdībām, un jūtās drošākas, kā pirms līguma slēgšanas. Nav vairs iespējams vienu no mūsu valstīm izspēlēt pret otru. Mums, sabiedriskiem darbiniekiem, kas esam strādājuši tuvināšanās darbu, noslēgtais līgums ir labākais gandarījums un piedod mums drosmi un apziņu, ka mūsu pūliņi nav bijuši veltīgi. Uz priekšu mums mūsu darbs jā-

Eesti - Lāti ja Leedu koostöobüroo istung peeti Riias, 19. jaanuaril 1935. aastal kell 11 enne lõunat Riia Lāti Seltsi kõnemeeste ruumides.

Istungist võtsid osa esindajad järgmistest ühingutest:

- 1) Eesti - Lāti ühingust, Tallinnas: härrad direktor August Meerits ja Villem Kruus,
- 2) Lätlaste - Leedulaste ühisusest, Riias: härrad ins. J. Riteris, ins. P. Bersinš ja ins. Sp. Paegle,
- 3) Lāti - Eesti ühingust, Riias: härrad vann. adv. M. Antons ja cand. rer. merc. O. Nonats,
- 4) Leedulaste - lätlaste ühingust, Kauņas: härrad bürgermeister Antanas Merkys ja prov. Jonas Makauskis,
- 5) Leedulaste - eestlaste ühisusest, Kauņas: härrad riiginõukogu liige Jonas Vileišis ja senati prokurori abi Karolis Salkovskis.

Istungi avab koostöobüroo esimees **J. Rīters** kõnega: „Lähendamispüüete see me on langenud c hääle maale. Septembris 1934. aasta kirjutati alla Genfis 3 Balti riigi, Eesti, Latvia ja Leedu sõbraliiku koostöö lepingule.

Nüüd peab kogu maailm arvestama Balti riikide kolmikliiduga - Balti antantega.

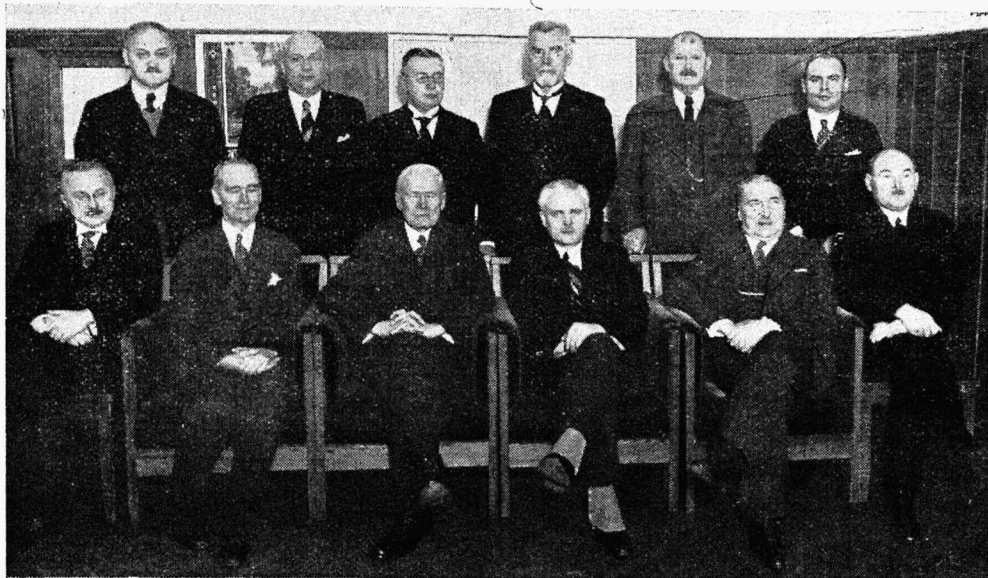
Prantsuse ajakirjandus nimetab Balti antantet Ida - Euroopa julgeoleku aluskiviks.

Kogu Euroopa tunnistab tähtsaks Balti riikide koostööd. Ka meie oma, eesti, läti ja leedu rahvad hakkavad arusaama, kui võrd tähtis kokkuleppe on meie valitsuste vahel sõlmitud ning tunnevad end rahulikumana kui enne lepingu sõlmimist. Nüüd ei ole enam võimalik väljamängida üht meie riikidest teise vastu. Meile, seltskonna tegelastele, on sõlmitud leping parimaks tööalgaks ning annab meile julgust ja tunde, et meie töö ei ole tehtud asjata. Edaspidi peame jätkama oma te-

turpina ar vēl lielāku enerģiju, lai līdzinātu tekas uz mūsu tautu vēl labāku sa-
prašanos un sadarbību.»

Pēc šīs uzrunas, ko sēdes dalībnieki uz-

gevust veel suurema energiaga, et valmi-
stada teed meie rahvaste veel paremaks
omavaheliseks arusaamiseks ja koos-
tööks.“

Igaunu, latvju un lietuvju sadarbības biroja kopsēdes dalībnieki. Sēd no kreisās: zv. adv. M. Antons, dir. A. Meerits, inž. Rīteris, Kauņas pils. galva A. Merķis, Lietuvas sūtnis J. Vileišis un prof. J. Makauskas. Stāv, no kreisās — O. Nonācs, Lietuvas senāta prokurora biedrs Salkauskas, inž. P. Bērziņš, inž. Spr. Paegle, D. Vilsons un Igaunijas sūtniecības sekr. V. Kruus.

Eestlaste, lātlaste ja leedulaste koostöobüroo koosolekust osavõtjad. Istuvad pahemalt: vann. adv. M. Antons, dir. A. Meerits, ins. J. Rīteris, Kaunase linnapea A. Merķis, Leedu saadik J. Vileišis ja prof. J. Makauskas. Seisavad pahemalt — O. Nonats, Leedu senati prokurori abi Salkovskas, ins. P. Berzinš, ins. Spr. Paegle, D. Vilsons ja Eesti saatkonna sekretār V. Kruus.

ņem ar dzīvu piekrišanu, stājas pie die-
nas kārtības izlirzāšanas.

1. Saimnieciska tuvināšanās starp Igauniju, Latviju un Lietuvu.

Par šo jautājumu referē inž. Spr. Paegle, aizrādot, kādus zaudējumus Baltijas valstīm atnes sadarbības trūkums saimnieciskā laukā.

Referāts izsauca plašas debātes, kurās piedalās A. Merķis, liekot priekšā nodibināt pastāvīgu Balt. valstu tirdzniecības-rūpniecības palātu, kā pirmo etapu uz saimniecisku sadarbību. A. Meerits ieteic saskaņot eksportu, bet J. Vileišis — slēgt tirdzniecības līgumus ar citām valstīm attiecībā uz galveniem eksporta priekšmetiem, tikai kopīgi.

Pārast kōnet, mille koosolijad võtsid
vastu elava poolehoiuga, alatakse päeva-
korra arutamist.

1. Majanduslik lähenemine Eesti, Latvia ja Leedu vahel.

Sellest küsimusest refereeris ins. Sp. Paegle, toonitades, millist kahju toob Balti riikidele koostöö puudumine majandus-
alal.

Pārast referaati olid läbirääkimised, milledest võttis osa A. Merķis, tulles ettepanekuga asutada alaline Balti riikide kaubandus tööstus palat, esimese etapina majanduslikule koostööle. A. Merķis soovitab kooskõlastada eksporti, kuid Vileišis — sõlmida kaubanduslepinguid teiste riikidega ainult ühiselt, eriti, kui kõne all on

Pēc debātēm kopsēde pieņem rezolūciju:

Apspriedusi saimniecisko stāvokli mūsu valstīs, kopsēde konstatē, ka pilnīgas saskaņošanas trūkums Baltijas valstu saimnieciskā politikā viņām nodara smagus zaudējumus un tamdēļ nolemj, ka ir nepieciešami:

1) izstrādāt kopēju Baltijas valstu standartu mežu materiāliem, liniem, sviestam, bekonam un t. t.;

2) izstrādāt kopējus dzelzceļu tarīfus tranzitam, ostu nodokļiem, noliktavu cenām un t. t.;

3) lūgt valdības nodibināt pastāvīgu kopēju tirdzniecības - rūpniecības palātu, lai norēgulētu tirdzniecību un rūpniecību visās trijās valstīs, kā savā starpā, tā arī ar citām valstīm;

4) turpmāk saimnieciskos līgumus ar citām valstīm slēgt tikai kopīgi.

2. Neatkarības svētku svinēšana.

Par šo jautājumu referē inž. J. Rīters un P. Bērziņš.

Debātēs J. Merkys ieteic izstrādāt neatkarības svētku svinēšanas protokolu: svētku svinēšanai jānotiek visur vienādi.

O. Nonācs norāda uz neatkarības svētku audziņošanu un morālisko nozīmi; ieteic neatkarības svētku svinīgos aktos lietot vienīgi mātes valodu. K. Zalkauskas vēlreiz aizrāda uz svētku svinēšanas audziņošanu nozīmi; citu valstu svētki ir mūsu svētki; no Narvas līdz Klaipēdai ir tikai viena teritorija; svētki svināmi arī provincē.

Šinī jautājumā kopsēde pieņem rezolūciju:

Apspriežot jautājumu par mūsu sabiedroto tautu valsts svētku svinēšanu 16. februārī (Lietuva), 24. februārī (Igaunija) un 18. novembrī (Latvija), nolemj:

1) minētie svētki attiecīgi atzīmējami sabiedroto zemēs, piedodot viņiem tautas svētku raksturu;

3) pie attiecīgo svinību noorganizēšanas jāsaisa vietējās sabiedriskās organizācijas un pašvaldību iestādes, skolas, teātri un citas organizācijas;

tātsamā vāļjaveo kaubad. Pāāle läbi-rääkimisi võetakse vastu resolutsioon:

Kaaludes majanduslikku seisukorda meie riikides, koosolek konstateerib, et täielik kooskõla puudus Balti riikide majanduspoliitikas teeb nendele suurt kahju ning sellepärast otsustab, et on hädatarvilik:

1) väljatöötada ühist Balti riikide met-sastandarti metsamaterjalidele, linadele, võile, peekonile jne.;

2) väljatöötada ühiseid raudteetariife transiidile, sadamamaksudele, ladude hindadele jne.;

3) paluda valitsusi asutada alalist ühist kaubandus - tööstuse palatit, et reguleerida kaubandust ja tööstust kõiges kolmes riigis omavahel kui ka teiste riikidega;

4) edaspidi sõlmida lepinguid teiste riikidega ainult ühiselt.

2. Iseseisvuse päevade pühitsemine.

Selle küsimuse üle refereerib ins. Rīteris ja P. Bersinš. Lābirāākimistes soovitab J. Merkys väljatöötada iseseisvuse päevade pühitsemise protokollit; riigipühade pühitsemine peab sündima igalpool ühesuguselt.

O. Nonats juhīb tāhelepanu iseseisvuse pühade kasvatuslikule ja moraalsele tähtsusele; soovitab tarvitada iseseisvuse pühade pidulikel koosolekutel ainult emakeelt. K. Salkauskas veel kord toonitab iseseisvuse aasta päevade pühitsemise kasvatuslikku tähtsust; teiste riikide pidupäevad on ka meie pidupäevad; Narvast Klaipedani on ainult üks territoorium; aastapäeve peab pühitsema ka provintsis.

Selle küsimuse kohta koosolek võtab vastu resolutsiooni:

Kaaludes küsimust meie liitrahvaste riigipühade pühitsemisest 16. veebruaril (Leedu), 24. veebruaril (Eesti) ja 18. novembril (Latvia), otsustatakse:

1) Neid päevik peab pühitsema liitriigēs, andes neile rahvapidustuste iseloomu;

2) vastavate pidustuste organiseerimiseks peab kaasatõmbama kohalike seltskondlikke organisatsioone ja omavalitsuse asutisi, koole, teatreid ja teisi organisatsioone;

3) tanī pašā laikā vēlams, ka visa sabiedroto valstu prese izsmeloši vēltītu svinībām atsevišķus numurus;

4) tāpat arī vēlams, lai visas konfesijas svinību dienās dievkalpojumos atzīmētu sabiedroto valstu svētkus;

5) oficiālām svinībām ir vēlams izstrādāt saskaņotu protokolu (ceremoniālu).

3. Skolu stāvoklis atsevišķās valstīs.

J. Rīteris referē par igauņu un lietuvju skolām Latvijā.

Latvijā pastāv šādas igauņu skolas:

- 1) Apes pilsētā — 4-kl. pamatsk., ar 16 skoln. un 1 skolotāju.
- 2) Alūksnes pag. — 6-kl. pamatsk., ar 73 skoln. un 3 skolotājiem.
- 3) Rīgā — 6-kl. pamatsk., ar 25 skoln. un 4 skolotājiem.
- 4) Vecļaicenē — 4-kl. pamatsk., ar 28 skoln. un 2 skolotājiem.

Lietuvju skolas Latvijā pastāv šādas:

- Rīgā — I. lietuvju ģimnazija.
Rīgā — I. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 199 skoln. un 12 skolot.
Rīgā — II. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 78 skoln. un 9 skolot.
Rīgā — III. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 46 skoln. ar 5 skolot.
Liepājā — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 111 skoln. un 10 skolotājiem.
Jelgavā — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 67 skoln. un 3 skolotājiem.
Neretā — lietuvju 4-kl. pamatsk., ar 46 skoln. un 1 skolotāju.
Subātē — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 62 skoln. un 4 skolotājiem.
Lašu pag. — lietuvju 4-kl. pamatsk., ar 46 skoln. un 2 skolotājiem.
Lielindricas pag. — lietuvju 4-kl. pamatskola, ar 22 skoln. un 2 skolotājiem.
Lietuvju komplekts pie Grīvas valsts pamatskolas — ar 18 skoln. un 1 skolotāju.

V. Kruus referē par skolu konvenciju, kas patlaban noslēgta starp Latvijas un Igaunijas valdībām.

J. Makauskas aizrāda uz dažādiem pārpratumiem un saspīlējumiem, kas ceļās nenokārtota skolu jautājuma dēļ.

3) samal ajal on soovitav, et kogu liitriikide ajakirjandus pühendaks neile pidustusile erinumbreid;

4) samuti on soovitav, et kõik konfessioonid peaksid jumalateenistusi liitriikide aastapäevadel.

5) ametlikele pidustusile oleks soovitav väljatöötada kooskõlastatud kord, (tsereemoniaal).

3. Koolide seiskord üksikutes riikides.

J. Rīteris refereerib eesti ja leedu koolidest Latvias.

Latvias on järgmised koolid eesti lastele:

- 1) Ape linnas — 4 klassiline eesti algkool 16 õpilasega ja 1 õpetajaga.
- 2) Aluksne vallas 5 klassiline eesti algkool 73 õpilasega ja 3 õpetajaga.
- 3) Riias — 6 klassiline eesti algkool 25 õpilasega ja 4 õpetajaga.
- 4) Vecļaicenes — 4 klassiline eesti algkool 28 õpilasega ja 2 õpetajaga.

Leedu koolid Latvias on järgmised:

- Riias — 1 leedu ģimnaasium.
Riias — I. leedu 6 klassiline algkool, 199 õpilasega ja 12 õpetajaga.
Riias — II. leedu 6 klassiline algkool, 78 õpilasega ja 9 õpetajaga.
Riias — III. leedu 6 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 5 õpetajaga.
Liepajas — leedu 6 klassiline algkool, 111 õpilasega ja 10 õpetajaga.
Jelgavas — leedu 6 klassiline algkool, 67 õpilasega ja 3 õpetajaga.
Neretas — leedu 4 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 1 õpetajaga.
Subates — leedu 6 klassiline algkool, 62 õpilasega ja 4 õpetajaga.
Lasi vallas — leedu 4 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 2 õpetajaga.
Lielindrica v. — leedu 4 klassiline algkool, 22 õpilasega ja 2 õpetajaga.
Leedu komplekt Grīva algkooli juures 18 õpilasega ja 1 õpetajaga.

V. Kruus refereerib kooli konventsioo-nist, mis hiljuti sõlmiti Latvia ja Eesti valitsuste vahel.

J. Makauskas kõneleb mõningaist arusaamatusist ja vahejuhtumisist, mis on tekkinud korraldamata kooliküsimuse pä-

J. Vileišis izteic domas, ka pārpratumi būtu noskaidrojami no jauktām kommisijām.

Skolu jautājumā kopsēde pieņem rezolūciju:

Noklausījusies ziņojumu par igauņu un lietuvju skolām Latvijā un latvju skolām Igaunijā un Lietuvā, kā arī pārrunas šinī jautājumā, nolemj:

Dažādi trūkumi šo skolu lietās pārbaudāmi un konstatējami ar jauktu komisiju palīdzību, kādas jau paredzētas skolu konvencijās, un konstatētie trūkumi jānovērš valdību centrālām iestādēm.

4. Baltijas tautu satiksmes valodas jautājums.

Par satiksmes valodas jautājumu referē J. Rīters. Pēc dzīvām debatēm sapulce pieņem K. Zalkauska iesniegto rezolūciju: Kopsēde konstatē, ka Latvija un Igaunija par pirmo obligātorisko svešvalodu ar likumu noteikušas angļu valodu un izzaka vēlēšanos, lai arī Lietava sekotu šim piemēram.

5. Igaunu - latvju un lietuvju kongress.

P. Bērziņš referē par līdz šim notikušiem 10 tuvināšanās kongresiem starp latvjiem un lietuvjiem. Spr. Paegle aizrāda, ka visos šais kongresos uzsvērtā arī Igaunijas pievilksanas nepieciešamība. J. Makauskas un D. Vilsons liek priekšā kongresus sarīkot tā, lai pēc iespējas maz apgrūtinātu finansiāli kongresu rīkojošās biedrības. A. Meerits aizrāda uz kongresu audzinošo nozīmi un ieteic ieinteresēt kongresā plašākas tautas masas. Merkys ieteic šķirt kongresu no kongresa laikā sarīkojamām ekskursijām. M. Antons liek priekšā tuvināšanās biedrībās uzņemt arī juridiskas personas — organizācijas, reģistrēt organizācijas un biedrības, kas būtu uzaicināmas piedalīties kongresā; kongresa laikā sarīkot citu organizāciju sanākumi no Baltijas valstīm.

Pieņem rezolūciju:

Kopsēde uzdod Triju Baltijas valstu sadarbības birojam sasaukt 1935. g. vasarā Rīgā igauņu, latvju un lietuvju kongresu,

rast. J. Vileišis avaldab mōtet, et arusaamatusi peaks lahendama segakomisjon.

Koolide kūsimumes vōetakse vastu resolutsioon:

Arakuulates ettetoodud Latvias olevate eesti ja leedu koolide kohta ja lāti koolide kohta Eestis ja Leedus, ning samuti ka lābirāākimisi selles kōsimuses, otsustatakse:

Puudusi nende koolide asjus peab uuri- ma ja kindlaks tegema segakomisjonide abil, mis ongi ettenāhtud kooli konventsi- oonides, ning konstateeritud puudused peab kōrvaldama riikide keskasutused.

4. Balti riikide lābikāimise keele kūsimums.

Lābikāimise keele ūle rāāgib J. Riteris. Pārast elavaid lābirāākimisi koosolek vō- tab vastu K. Salkauska ettepan- tud resolutsioon: Koosolek konstateerib, et Lat- via ja Eesti on seadusega māāranud esi- meseks sunduslikuks vōōrkeeleks inglīs- keele ja avaldab soovi, et ka Leedu jālgiks sellele eeskujule.

5. Eestlaste, lātlaste ja leedulaste kongress.

P. Berziņš referēerib senini peetud 10 lāhendamise kongressist lātlaste ja leedu- laste vahel. Spr. Paegle ūtleb, et neil kongressidel on rōhutatud, et oleks vāga soo- vitav kui neist ka Eesti osa vōtaks. J. Makauskas ja D. Vilsons teevad ettepane- ku korraldada kongressi nii, et see ei teeks rahalisi raskusi neile ūhinguile, kes kor- raldavad kongressi. A. Meerits toonitab kongresside kasvastuslikku tāhtsust ja soovitab kongressile meelitada rohkem rahvast. Merkys soovitab korraldada kongressi nii, et ta ei sūnniks ūhel ajal korraldavate ekskursioonidega. M. Antons teeb ettepaneku vastuvōtta sōprusūhin- gutesse liikmeiks ka juriidilisi isikuid - or- ganisatsioone, ning registreerida organi- satsioone ja ūhinguid, keda oleks soovitav paluda osavōtta kongressist; kongressi ajal peaks korraldama ka teiste Balti riī- kide organisatsiioonide nōupidamisi.

Vōetakse vastu resolutsioon:

Koosolek kohustab Kolme Balti riigi koostōōbūrood koku kutsuma Riias 1935. aasta suvel eestlaste, lātlaste ja lee-

pēc līdz šim sasaukto latvju - lietuvju kongresu parauga.

6. Filmu kroniku apmaiņa.

Par šo jautājumu referē P. Bērziņš. O. Nonācs runā par jautājuma tehnisko nokārtošanu.

V. Kruus airāda uz Latvijas kultūrfilmu «Gauja», kuŗas demonstrēšana būtu ieteicama arī citās valstīs. Pieņem M. Antona rezolūciju: Nolemj griezties pie savām valdībām, lai obligātoriskos noteikumus par filmu kroniku izrādīšanu attiecinātu uz pārējo sabiedroto valstu kroniku izrādīšanu.

7. Radiofona izmantošana tuvināšanās propagandai.

Par šo jautājumu referē P. Bērziņš. Nolemj likt priekšā sasaukt triju Baltijas valstu radiofonu vadītāju apspriedi radiofona sadarbībai sabiedroto tautu tuvināšanās propagandas nolūkā.

8. Sadarbības biroja biļetēns.

Par sadarbības biroja biļetēnu referē O. Nonācs. Debatēs airāda, ka sadarbības biļetēns katrā ziņā būtu izdodams pēc kongresa un būtu veltīts kongresa darbiem: pietiktu izdot biļetēnu 2 reiz gadā. Nolemj, ka sadarbības biroja biļetēns pagaidām pievienojams Latvijas - Igaunijas Biedrības mēnešrakstam kā atsevišķs pielikums.

9. Ziņojums par tuvināšanās kustību citās organizācijās.

Referē P. Bērziņš un O. Nonācs. Kopsēde apsvēic novēroto tuvināšanās kustību starp radnieciskām un arodnieciskām organizācijām, sevišķi spilgti izteikto tuvināšanās kustību jaunatnes organizācijās un sagaida šīs kustības padziļināšanu, uzskatot to par drošu ķilu šo valstu vienībai.

Par preses attiecībām minēto valstu starpā:

Pārrunājot igauņu, latvju un lietuvju preses attiecības un iepazīsies ar noslēgtās triju Baltijas valstu preses antantes noteikumiem, kopsēde konstatē, ka prese ne vienmēr pieturas pie šīs antantes prin-

dulaste kongressi, vōttes eeskujuks senini peetud lātlaste - leedulaste kongresse.

6. Kinokroonikate vahetus.

Selle küsimuse üle refereerib P. Bersinš. O. Nonats kõneleb küsimuse tegelikust korraldamisist. V. Kruus leiab, et Latvia uus kultuurifilm „Gauja“ on soovitatav ka teistele riikidele. Võeti vastu M. Antoni resolutsioon: Otsustatakse paluda oma riikide valitsusi, et sundmäärused kinokroonikate kohta oleksid maksvad ka liitriikide kroonikate kohta.

7. Ringhäälingu kasutamine lähendamispropagandaks.

Selle küsimuse üle refereeris P. Bersinš. Otsustati ettepanna vastavaile asutistele, et kutsutaks kokku kolme Balti riigi ringhäälingute juhatajad nõupidamisele, kuidas korraldada liitriikide rahvaste lähendamispropagandat.

8. Koostööbüroo bülletään.

Koostööbüroo bülletääni üle refereerib O. Nonats. Läbirääkimistel leitakse, et koostöö bülletääni peaks väljaandma pääle kongressi ja teda peaks pühendama kongressi tööle. Bülletääni peaks väljaandma kaks korda aastas. Otsustatakse, et koostööbüroo bülletääni peaks ajutiselt juurelisama Läti - Eesti ühingu kuukirjale erilisana.

9. Teadaanne lähendamisliikumisest teistes organisatsioonides.

Referereerib P. Bersinš ja O. Nonats. Koosolek tervitab lähendamise liikumist sugulas- ja kutseorganisatsioonide vahel, ning eriti märgatavat lähendamisliikumist noorsoo organisatsioonides ja loodab, et see liikumine süveneb veel rohkem, vaa-deldes teda kui kindlat panti nende riikide ühinemisel.

Ajakirjanduse vahekorrad mainitud riikide vahel:

Rääkides eesti, läti ja leedu ajakirjanduse vahekordadest ja tutvunedes sõlmitud kolme Balti riigi pressi - antante mäi-rustega, koosolek konstaterib, et ajakirjandus mitte alati ei pane tähele selle an-

ciapiem un uzsver, ka preses orgānu cieša turēšanās pie noslēgtās preses antantes noteikumiem ir nepieciešams pamats triju Baltijas valstu sadarbībai viņu vienības nostiprināšanā.

10. Dažādi priekšlikumi.

A. Merkys paceļ jautājumu par katras valsts 2 tuvināšanās biedrību apvienošanas vienā biedrībā. J. Rīteris un M. Antons ziņo, ka Latvijā jautājums taps izšķirts biedrību pilnās sapulcēs, kas vēl nav notikušas. Paredzams, ka biedrības nevēlēsies apvienoties. V. Kruus izteicās, ka arī Igaunijā biedrības, laikam, neapvienosies. Nolemj par biedrību apvienošanas jautājumu ziņot nākošā kopsēdē, 1935. g. vasarā. Uz K. Zalkauska priekšlikumu pieņem, ka visās valstīs uzturāma vienāda biedrību konstitūcija. Pieņem arī J. Makauska priekšlikumu, ka pie jautājuma izlemšanas vērā taps ņemts biedrību, bet nevis valstu vairākums.

Kopsēdes noslēguma vārdā M. Antons uzsvēra, ka kopsēde rādījusi, ka visu triju Baltijas tautu pārstāvjos ir valdījusi vienāda doma, kas dod drošu pamatu nākošam darbam, un ja šīs tautas turēsies cieši kopā, tad nav tāda spēka, kas varētu gūt pārsvaru par tām, un ka garīgo ideju vienība ir konstatējama mūsu draugos kā ziemeļos, tā arī dienvidos. Lietuvas pārstāvis J. Vileišis pateicās kopsēdes sarīkotājiem, uzsverot svarīgos jautājumus, kādi iztirzāti, izceļot sevišķi saimnieciskos un triju Baltijas valstu kopdarbības idejas propagandu.

Plkst 17. Otto Švarca restorānā notika kopsēdes dalībnieku mielasts, kurā bija ieradušies: Igaunijas sūtnis Latvijā K. Mennings, Lietuvas sūtnis Latvijā V. Vileišis, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš; no ārlietu ministrijas Baltijas valstu nodaļas vadītājs E. Vigrabs. Pie mielasta galda atskanēja vairākas sirsnīgas runas, kurās izcēla triju Baltijas tautu tuvināšanās ideju.

P. Bērziņš,
Biroja sekretārs.

tante printsiipe ja toonitab, et pressi organid peavad tāhelepanema sōlmitud pressi antante mēārusi, kuna see on kindlaks aluseks kolme Balti riigi koostōōle nende ūhisuse kindlustamisele.

10. Mītnesugused kūsīmused.

A. Merkys tōstab ūles kūsīmuse iga riigi kahe sōprusseltsi ūhinemisest ūheks ūhin-guks. J. Rīteris ja M. Antons teatavad, et Latvias seda kūsīmust kaalutakse mō-leva ūhingu pāākoosolekuil, mis tānavu ei ole veel peetud. On ettenāha, et ūhin-gud ei soovi ūhineda. V. Kruus ūtles, et ka Eestis, arvatavasti, ei taha ūhineda. Otsustati ūhinemise kūsīmusest teatada jārgmisel koosolekul 1935. aasta suvel. Vōeti vastu K. Salkauska ettepanek, et kōiges kolmes riigis peab olema ūhesu-gune ūhingute konstitutsioon. Vōeti vastu ka J. Makauski ettepanek, et kūsīmuse otsustamisel vōetakse arvesse mitte riikide vaid ūhingute enamus.

Istungi lōpukōnes toonitas M. Antons, et istung on nāidanud, et kōige kolme Balti rahva esindajais on valitsenud ūhine mōte, mis annab kindla aluse tulevasele tōōle, ning kui need rahvad hoiavad kokku, siis ei ole sārast jōudu, mis saaks nendest ūle, ning et vaimliste ideede ūhisust on nāha meie sōprade juures pōhjas ja lōunas. Leedu esindaja J. Vileišis avaldas tānu istungi korraldajatele, toonitades tāhtsaid kūsīmusi, mis on lahendatud, rōhutades eriti majanduslikke kūsīmusi ja kolme Balti riigi koostōō idee propagandat.

Kell 17 korraldati Otto Švartsī restoraanis istungist osavōtjate pidusōōk, millest vōtsid osa ka Eesti saadik Latvias K. Menning, Leedu saadik Latvias V. Vileišis, Riia linnapea H. Tselmiņš, vālisministēriumi Baltiosakonna juhataja E. Vigrabs. Lauas kōlasid paljud sūdamlīkud kōned, milledes kiideti Balti rahvaste lāhendamise ideed.

P. Bersinš,
Būroo sekretār.

Triju sabiedroto Baltijas valstu neatkarības svētku dienas.

Kolme Balti liitriigi iseseisvuse aastapäevad.

Kopējam tuvināšanās darbam pienācis klāt apsveicams un visādā ziņā veicināms jauns pasākums — atsevišķas sabiedrotās valsts neatkarības svētku svinības arī pā-

ūhisele lähendamise tööle on tulnud juurde tervitatav ja igapidi edendatav uus algatus — üksiku liitriigi iseseisvuse aastapäeva pühitsemine ka teistes liitrii-

Tallinnas Latviešu biedrības 18. novembra svētku akts Tallinnā. Pirmā rindā sēd valdības pārstāvji un Latvijas - Igaunijas biedrības delegācijas locekļi. 4. no kreisās: valsts kancelejas direktors Rudzītis, tālāk ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, sūtnis Tallinnā Liepiņš, ģen. Kalniņš, Igaunijas - Latvijas biedrības priekšnieks prof. Piips, Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks zv. adv. M. Antons.

Tallinna Lāti Selti korraldatud pidulik akts 18. novembril Tallinnas. Esimesel real istuvad valitsuse esindajad ja Lāti - Eesti ūhingu delegatsioonī liikmed: 4. pahemalt riigikantselei direktor Rudsitis, edasi ministerpresidendi abi M. Skujenieks, saadik Tallinnas Liepiņš, kindr. Kalniņš, Eesti - Lāti ūhingu esimees prof. Piip, Lāti-Eesti ūhingu esimees vann. adv. M. Antons.

rējās sabiedrotās valstīs. Ar valdību atbalstu un sabiedrības atsaucību atsevišķas valsts neatkarības svētku noskaņa valdis ne tikai pašu mājās, bet arī kaimiņos — sabiedroto zemēs. Tās nebūs vairs vienkāršs oficiāls draudzības apliecinājums, bet ikkatrā sabiedroto valstu pilsonī strāvos svētku jūsma un kopēju likteņu un mērķu apzinātība. Tam ir liela audzinošā nozīme, tas dod jaunus impulsus sāktam kopējam tuvināšanās darbam.

kides. Valitsuste toetuse ja seltskonna vastutulekuga valitseb ūhe riigi iseseisvuse pāeva pidulikkus mitte ainult oma kodus, vaid ka naabrite pool, liitriikides. See pole enam ametlik sōpruse avaldus, vaid vaimustus ja teadlik ūhise saatuse ja eesmārkide tunne valitseb iga liitriigi kodaniku sūdames. Sel asjaolul on suur kasvatuslik tāhtsus, see annab uusi impulsse alatud ūhisele lähendamistōole.

Latvijas 16. g. neatkarības svētki Tallinnā.

18. novembrī uz Latvijas neatkarības svētku svinībām Tallinnā no Latvijas ieradās plaša delegācija ar ministru prezidenta biedri M. Skujenieku priekšgalā. Delegācijas sastāvā bez valdības pārstāvjiem — Latvijas - Igaunijas biedrības, Rīgas pilsētas un lielāko saimniecisko organizāciju pārstāvji. Tallinnas stacija un pilsēta bija greznota Latvijas un Igaunijas karogiem. Delegāciju sagaidīja Igaunijas valdības, Tallinnas pilsētas, Igaunijas - Latvijab biedrības valde un citi redzami igauņu galvas pilsētas sabiedrības locekļi. Vispirms delegācija apmeklēja igauņu karā kritušo pieminekli, kur ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks nolika vainagu. Pēc tam notika dažas draudzības vizītes. Plkst. 12 bija Latvijas - Igaunijas un Igaunijas - Latvijas biedrību kopēja sēde, kurā pārrunāja jautājumus kā sekmiņgāk turpināt abu tautu tuvināšanas darbu. Pieņēma rezolūciju par preses kopdarbību, valodu un skolu jautājumos, par saimniecisko sadarbību u. c. Sēdē nolasīja arī vairākus interesantus referātus. Plkst. 13. Tallinnas Latviešu biedrībā notika svētku akts, kuru rīkoja Tallinnas Latviešu biedrība. Plkst. 16. sūtnis Liepiņš rīkoja tēju sūtniecībā, kurā piedalījās arī diplomātiskais korpus. Igaunu sabiedrības, preses un mākslas reprezentanti. Plkst. 18. notika svinīgs akts «Estonia» koncertzālē, kas bija pārpildīta. Ieradies arī valsts vecākais K. Pāts, ģen. J. Laidoners, valsts vecākā vietnieks K. Eenpalu u. c. Zāle bija dekorēta lauru kokiem, abu valstu ģērboņiem un karogiem. Runāja Igaunijas valsts vecākā vietnieks K. Eenpalu, Latvijas ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, Igaunijas - Latvijas biedrības priekšnieks prof. Piips un Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks zv. adv. Antons. Koncerta daļā uzstājās latvij un igauņu mākslinieki.

Sekojošā svētku dinejā abu tautu pārstāvji dzīvi risināja domu par kopējiem sadarbības ceļiem. Radās daudz ierosinājumu un jaunu domu. Igaunu sabiedrības atsaucība deva drošu cerību, ka mums ziemeļos ir labs un uzticams kaimiņš, kas būs ar mums baltās un nebaltās dienās.

Latvia 16. a. iseseisvuse aastapäev. Tallinnas.

18. novembril saabus Latviast Tallinna delegatsioon ministerpresidendi abi M. Skujeniek'iga eesotsas, et pühitseda Latvia iseseisvuse 16. aastapäeva. Delegatsiooni koosseisus pääle valitsuse esindajate olid Läti-Eesti ühingu, Riia linna ja suuremate majandusorganisatsioonide esindajad. Tallinna jaam ja linn olid Latvia ja Eesti lippudega ehitud. Delegatsiooni vastuvõtma olid tulnud Eesti valitsuse, Tallinna linna, Eesti - Läti ühingu juhatus ning teised Eesti pealinna seltskonna silmapaistvamad esindajad. Esiteks külastas delegatsioon Eesti vabadussõjas langenute ausammast, kus ministerpresidendi abi M. Skujenieks asetask pärja. Pääle seda toimusid mõningad sõpruskõlaskäigud. Kell 12 korraldati Läti - Eesti ja Eesti - Läti ühingute ühine koosolek, kus kõneldi küsimusist, kuidas edukamalt iatkata mõlema rahva lähendamistööd. Võeti vastu resolutsioonid ajakirjanduse koostööst, keele- ja kooliküsimusist, majanduslikust koostööst j. t. Istungil kanti ette ka mitu huvitavat referaati. Kell 13 oli Tallinna Läti seltsi pidulik aktus, mille korraldas Tallinna Läti selts. Kell 16 korraldas saadik Liepiņš saatkonnas päälelõuna tee, millest võttis osa ka diplomaatlik korpus, Eesti seltskonna, ajakirjanduse ja kunsti esindajad. Kell 18 neeti pidulik aktus „Estonia“ kontsertsaalis, mis oli rahvast täis. Ilmusid riigivanem K. Pāts, kindral J. Laidoner, riigivanema asetäitja K. Eenpalu j. t. Saal oli dekoreeritud loorberi puudega, mõlema riigi vappidega ja lippudega. Kõnelesid riigivanema asetäitja K. Eenpalu, Latvia ministerpresidendi abi M. Skujenieks, Eesti - Läti ühingu esimees prof. Piip ja Läti - Eesti ühingu esimees vann. adv. Anton. Kontsertosas esinesid läti ja eesti kunstnikud.

Järgneva pidusöögi ajal rääkisid mõlema rahva esindajad ühiste koostöö võimaluste üle. Oli palju uusi algatusi ja avaldati uusi mõtteid. Eesti seltskonna vastutulek andis julget lootust, et põhjapool on meil hää ja ustav naaber, kes on meiega hääl ja halvail päevil.

Lietuvas neatkarības svētki Rīgā š. g. 16. februārī.

Svētku svinībās Rīgā no Lietuvas ierādīsies speciāla delegācija ar Lietuvas iekšlietu ministri plkv. Rusteiku priekšgalā. Plkst. 20 notiks Lielā Ģildē Latvju - Lietuvju vienības rīkotais svinīgais akts, kur runās Latvijas ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, Lietuvas iekšlietu ministrs plkv. Rusteika, Lietuvas sūtnis Vileišis, Latvju-Lietuvju vienības priekšnieks inž. Riteris. Mākslinieciskā daļā lietuvju un latvju mākslinieki. Akts būs pieslēgts radiofonam. Arī radiofona dienas programma būs veltīta Lietuvas vēsturei, literatūrai un mākslai.

Igaunijas neatkarības svētki Rīgā š. g. 24. februārī.

Uz Igaunijas neatkarības svētku svinībām Rīgā no Igaunijas sagaidāma plaša Igaunijas valdības, Igaunijas - Latvijas biedrības un igauņu sabiedrības pārstāvju delegācija. Plkst. 20 svinīgs akts Melngalvju zālē. Runās Latvijas un Igaunijas valdību un biedrību pārstāvji. Koncerta daļā uzstāsies igauņu un latvju mākslinieki, arī igauņu studentu koris — Tartu üliõpilassegakoor». Akts būs pieslēgts radiofonam. Arī radiofona dienas programma veltīta Igaunijai.

Lai gaišo svētku brīžu atmiņas un gūtā draudzība vieno un dara mūs stiprus nebalto brīžos!

Leedu iseseisvuse aastapäev Riias k. a. 16. veebruaril.

Pidustusile saabub Leedust Riiga eriline delegatsioon Leedu siseministri kol. Rusteika'ga eesotsas. Kell 20 peetakse Suures Gildis Lätlaste - leedulaste ühingu korraldatud pidulik aktus, kus esineb kõnega Latvia ministerpresident Dr. K. Ulmanis, Leedu siseminister kol. Rusteika, Leedu saadik Vileišis, Lätlaste - leedulaste ühingu esimees ins. Riteris. Kunstiosas — leedu ja läti kunstnikud. Aktus on ühendatud ringhäälinguga. Ka raadio saatekava on päeval pühendatud Leedu ajaloole, kirjandusele ja kunstile.

Eesti iseseisvuse aastapäeva pidustused Riias k. a. 24. veebruaril.

Eesti iseseisvuse aastapäeva pidustusile oodetakse Riiga suurt Eesti valitsuse, Eesti - Läti ühingu ja Eesti seltskonna esindajate delegatsiooni. Kell 20 on pidulik aktus Mustapeade saalis. Kõneleavad Latvia ja Eesti valitsuste ja ühingute esindajad. Kontsertosas esinevad eesti ja läti kunstnikud ning Eestist ka — Tartu üliõpilassegakoor. Aktus on ühendatud ringhäälinguga, mille saatekava 24. veebruaril on pühendatud Eestile.

Neil heledail rõõmu silmapilkudel kinnitatud sõprus ja ilusad mälestused ühendagu meid, ja andku meile jõudu raskeil päevil!

CHRONIKA

Igaunijas tieslietu ministris Millers Rīgā.

No 7.—9. februārim Rīgu apciemoja Igaunijas tieslietu ministris Millers ar kundzi. Stacijā viesi sagaidīja Latvijas tieslietu ministris Apsītis un ārlietu tieslietu ministriju pārstāvji. Pirmās dienas priekšpusdienā Igaunijas tieslietu ministris apmeklēja valsts prezidentu A. Kviesi, ministru prezidentu un ārlietu mi-

Eesti kohtuminister Müller Riias.

7.—9. veebruarini külastas Riiga Eesti kohtuminister Müller abikaasaga. Jaamas olid külalist vastuvõtmas Latvia kohtuminister Apsītis ja välis- ja kohtuministeriumi esindajad. Esimesel päeval enne lõunat Eesti kohtuminister tegi visiidi Latvia riigipresidendile A. Kviesisele, pea- ja välisministrile K. Ulmanile ja koh-

nistri Dr. K. Ulmani un tieslietu min. Apsīti. Vakarā viesis noskatījās Latvijas Nacionālās operas izrādē.

Otrā dienā Igaunijas tieslietu ministris iepazinās ar Latvijas centrālcietumu un viņam bija apspriede ar Latvijas tieslietu ministri Apsīti. Plkst. 12,45 sanāca senāta svinīga sēde viesiem par godu, un vakarā notika tieslietu resora darbinieku koncerts-balle, kuŗā ieradās arī valsts prezidents A. Kviesis, ministru prezidents K. Ulmanis, Igaunijas tieslietu ministris Millers, Latvijas tieslietu ministris Apsītis, citi valdības locekļi un sabiedriski darbinieki.

Sestdien, 9. februārī Igaunijas sūtniecība sarīkoja viesiem par godu brokastis. Viesis iepazinās arī ar Rīgas apkārtni.

Sarunā ar žurnālistiem ministris Millers izteicās starp citu, ka viņš apciemojot Rīgu pirmo reizi un esot ļoti priecīgs, ka varot iepazīties ar Latviju. «Igaunijai un Latvijai kā kaimiņvalstīm ir daudz kopēja darba», teica ministris. «Vienoti jādabojas kā likumdošanas darbā, tā saimnieciskās dzīves uzlabošanā. Tagad ir pienācis laiks atrisināt šos jautājumus un nodibināt tuvākas attiecības starp Latvijas un Igaunijas valstu oficiālām iestādēm».

9. februāra vakarā viesis aizbrauca uz Tallinnu.

Igaņu studentu koris Rīgā.

Š. g. 23. februārī Rīgu apciemos Tartu studentu jaukts koris, kas ir vienīgais pie Tartu augstskolas pastāvošais studentu jaukts koris. Tas dibināts 1920. gadā, tā kā nākamā rudenī varēs atskatīties uz 15 gadu darbību. Korā līdzšinējie diriģenti ir bijuši pazīstami igauņu komponisti prof. Juhans Aaviks, Leonhards Neumans un Alfreds Karafins.

Kori patlaban vada augstskolas mūzikas skolotājs komponists Enns V o r k s. Korī pašreizējā momentā ir 90 dziedātāji.

Tartu studentu jauktais koris dibināšanas laikā bija maza, nenozīmīga organizācija, bet šais pastāvēšanas gados nenogurstošā darbā ir izaudzis par spēcīgu un dzīvesspējīgu kori, jo tagad tas ir viens no Tartu lielākajiem un iecienītākajiem ko-riem.

tumministrile H. Apsitile. Ōhtul külaline viibis etendusel Latvia Rahvusoooperis.

Teisel päeval tutvunes Eesti kohtumini-ster Lāti keskvanglaga ja temal oli nõu-pidamine Latvia kohtuminstri Apsitiga. Kell 12,45 tuli kokku senati pidulik koos-olek külalise auks, ning õhtul kohtumi-nisteeriumi ametnike kontsertball, millest võtsid osa ka riigipresident A. Kviesis, ministerpesident K. Ulmanis, Eesti kohtu-minister Müller, Latvia kohtuminstri Apsitis ning teised Latvia valitsuse liikmed ja seltskonna tegelased.

Laupäeval 9. veebruaril andis Eesti saatkond eine külaliste auks. Tutvunedi ka Riia ümbrusega.

Vestluses ajakirjanikega minister Mül-ler seletas muuseas, et ta külastab esma-kordselt Riia linna ja on väga rõõmus selle üle, et võib tutvuda Latviaga. „Eestil ja Latvial kui naaberriikidel on palju ühist tööd“, ütles minister. „Koops töötada tuleb seadusandlikus töös ja majanduselu arendamises. Nüüd on tulnud juhused, et arutada neid küsimusi ja luua lähemaid sidemeid Latvia ja Eesti valitsuste amettasutuste vahel.“

9. veebruari õhtul külaline lahkus Riias.

Eesti üliõpilaskoor Riias.

23. veebruaril k. a. Riias külastab Tartu üliõpilassegakoor, mis on ainus Tartu üli-kooli juures töötav segakoor. Ta on asu-tatud 1920. aastal, nii et käesoleva aasta sügisel võib tagasivaadata 15. aastasele tegevusele.

Koori juhatajateks on olnud tuntud Eesti muusikamehed prof. Juhans Aavik, Leonhard Neuman ja Alfred Karafin.

Praegu juhatab koori ülikooli muusika-õpetaja helilooja Enn V o r k. Kooris on praegusel momendil 90 lauljat.

Tartu üliõpilassegakoor, olles asutamise ajal väike tähtsuseta organisatsioon, on aastate jooksul püsiiva tööga tugevaks ja elujõuliseks kooriks arenenud ning on praegu Tartu suuremaid ja tuntumaid se-gakoore.

Tartu studentu jauktais koris savā darbības laikā ir uzstājis ar daudziem koncertiem dzimtenē un ārzemēs, koncertēdams 2 reizes arī Rīgā: 1924. un 1929. gadā, tā būdams viens no pirmajiem pionieriem Latvijas un Igaunijas akadēmiskās jaunatnes, bet it īpaši abu valstu studējošo dziedoņu tuvināšanā.

Apciemošams sabiedrotās valsts galvas pilsētu trešo reizi š. g. 23. februārī, koris iepazīstinās savā 38. koncertā latviešu klausītājus ar igauņu skaņu mākslas sasniegumiem un padziļinās draudzības saites ar Latvijas dziedātājiem.

Baltijas savienība viņpus Atlantijas okeāna.

Amerikā dzīvojošie bijušie Lietuvas leģionāri noturējuši Ņujorkā kongresu, kurā nolemts griezties pie Amerikā dzīvojošiem latviešiem un igauņiem — kaŗa veterāniem un apvienoties kopējā organizācijā. Ja tas tiks realizēts, tad Amerikā nodibinātos Baltijas militārā savienība miniātūrā. Bet triju tautu draudzība bijusi redzama jau šinī kongresā. Kā viesi piedalījušies Latvijas un Igaunijas vicekonsuli un vairāki latviešu un igauņu darbinieki. Latvju daiņas skandinājusi dziedātāja Kalniņa, komponista Alfr. Kalniņa meita.

Nodibināta Baltijas valstu arhitektu savienība.

Latvijas arhitektu biedrības izstādes atklāšanas dienā noturētā apspriedē Baltijas triju valstu — Latvijas, Igaunijas un Lietuvas arhitektu pārstāvji parakstīja principiālu vienošanās platformu par savienības dibināšanas vēlamību. Tagad saņemti atsevišķo valstu organizāciju ratificējumi un izvēlēta rīcības komiteja, kura virzīs organizācijas darbus tālāk. Rīcības komitejā ietilpst: no Latvijas — E. Stālbergs, Igaunijas — K. Boelauš, Lietuvas — M. Sangailis. Savienībai paredzama liela loma mūsu zemju celtniecības izkopšanā.

Baltijas kooperātoru konference.

Neilgi atpakaļ Rīgā viesojās Lietuvas kooperātoru padomes priekšsēdētājs V. Kvieska. Viņa apmeklējuma nolūks bija

Tartu üliõpilassegakoor on oma tegevuse jooksul esinenud paljude kontsertidega kodu- ja välismaal, esinedes ka kaks korda Riias, nimelt 1924. ja 1929. aastal, olles nii esimesi pioneere Lāti ning Eesti üliõpilasnoorsoo, eriti aga mõlema riigi üliõpilaslauljate lähendamisel.

Külastades kolmandat korda liitriigi pealinna k. a., 23. veebruaril tahab koor oma 38. kontserdil tutvustada Lāti publikumi Eesti heliloominguga ja süvendada süprussidemeid Lāti lauljasperega.

Balti liit säälpool Atlanti ookeani.

Ameerikas elutsevad Leedu endised leģionäärid pidasid New-York'is kongressi, kus otsustati ettepanna Ameerikas elutsevaile lätlastest ja eestlastest sõjaveteraanidele ühineda ühisesse organisatsiooni. Kui seda realiseeritakse, siis kutsutakse Ameerikas ellu Balti sõjaväeline liit miniatuuris. Kuid kolme rahva sõprust võis näha juba peetud kongressil. Külatistena võtsid osa Latvia ja Eesti abikonsulid ja mitu lāti ja eesti tegelast. Lāti rahvalaule kandis ette lauljanna Kalnin, helilooja Alfr. Kalnin'i tütar.

Asutati Balti riikide arhitektide liit.

Latvia arhitektide näituse avamispäeval peetud nõupidamisel kirjutasid alla kolme Balti riigi — Latvia, Eesti ja Leedu arhitektide esindajad põhimõttelisele ühinemise platvormile, et on soovitav asutada liitu.

Hiljuti on saabunud üksikute riikide organisatsioonide ratifikatsioonid ning on valitud korraldav toimkond, mis jätkab organiseerimise tööd. Korraldava toimkonna liikmed on: Latviast — E. Stalberg, Eestist — K. Boelau, Leedust — M. Sangailis. Loodetavasti mängib arhitektide liit suurt osa meie maade ehituskunsti arendamises.

Balti ühistegelaste konverents.

Hiljuti külastas Riias Leedu ühistegelise nõukogu esimees V. Kvieska. Tema külaskäigu otstarve oli selgitada ühes

noskaidrot kopīgi ar Latvijas centrālo kooperātīvo organizāciju vadītājiem Baltijas valstu kooperātīvu pārstāvju nākamās sanāksmes laiku un dienas kārtību, Konferenci paredzēts sasaukt Klaipēdā, 1935. g. jūlijā.

Baltijas valstu antante stiprina arī Somiju.

Somijas ārlietu ministrijas preses šefs Kantakari nesen Tallinnā uzstājās ar runu par Baltijas valstu un Somijas attiecībām. Baltijas valstu savienība un latvju-igauņu alianse esot sasniedzumi, kuŗus arī Somija priecīgi apsveicot. Netiešā kārtā šie faktori stiprinot arī Somijas valsts pozīciju, un katrs Somijas panākums arī varot nākt viņas dienvidu kaimiņiem tikai par labu.

Tirdzniecisko sakaru paplašināšana ar Igauniju.

Latvijas finansu ministrija, saziņā ar ārlietu ministriju, noskaidro iespējas Latvijas - Igaunijas tirdzniecisko sakaru paplašināšanai. Kā zināms, pie 1928. gada līguma pastāv divi papildu protokoli, kas nosaka, kādiem ražojumiem viena un otra valsts piešķir preferenciālās muitas likmes. Minēto preču saraksti praksē izrādījušies par šauriem un tagad ierosināts šos sarakstus paplašināt. Ar kādām preču grupām, par to vēl apspriežas.

Meklē ceļus, kas vienotu Baltijas valstis.

Biedrība «Baltijas Unija» decembra vidū sarīkoja referātu vakaru. Lietuvas Universitātes profesors K. Pakšta nolasiņa referātu par starptautiskās valodas jautājumu, norādot, ka starptautiskai valodai jāizpilda 5. noteikumi: tā nedrīkst būt kādas minoritātes valoda, tā nevar būt kāda liela, tiešā kaimiņa valoda, starptautiskai valodai vajaga būt valodnieciskiem sakariem ar visu pasauli, jāņem vērā arī viņas kultūrālās vērtības, vieglums un skaistums, viņai nepieciešams zināms prestižs vairāku valstu intelligencē. Atziņa, ka lātvieši un igauņi spēruši vēl vienu lielu soli uz priekšu, padarot angļu valodu par pirmo svešvalodu savās vidusskolās. Lietuvā vēl tāda reforma nav izvesta.

Latvia ūhistegeliste keskasutistega Balti riikide ūhistegelaste esindajate järgmise nõupidamise aega ja päevakorda. Otsutati konverentsi kokkukutsuda Klaipēdas juulikuul 1935. aastal.

Balti riikide antante kindlustab ka Soomet.

Soome välisministeeriumi pressiosakonna juhataja Rantakari pidas Tallinnas kõne Balti riikide ja Soome vahekordadest. Balti riikide liit ja Latvia-Eesti alianss olla saavutised, milliseid rõõmuga tervitavat Soomegi. Need faktorid kindlustavad ka Soome riigi positsioone ning iga Soome saavutus võivat hääd tuua ka tema lõunanaabritele.

Kaubandussuhete laiendamine Eestiga.

Latvia rahaministeerium, koostöös välisministeeriumiga, selgitab võimalusi Latvia - Eesti kaubandussuhete laiendamiseks. Nagu teada, 1928. aastal sõlmitud lepingu juures on kaks nsaprotokollid, mis määravad, millistele kaupadele üks ja teine riik annab preferentsiaalseid tollitariife. Mainitud kaupade nimekirjad on esutanud kitsaiks ning hiljuti on algatatud nende nimekirjade täiendamist. Milliseid kaubaliike juurelisatakse, selle üle praegu veel räägitakse.

Otsitakse teid, mis ühendaksid Balti riike.

Ühing „Balti Union“ korraldas 1. a. detsembris referaatide õhtu. Leedu ülikooli professor K. Pakšta kandis ette referaadi rahvusvahelise keele küsimuse üle, toonitades, et rahvusvaheline keel peab rahuldama 5 nõuet: ta ei tohi olla mõne vähemusrahvuse keel, ta ei või olla ühe suure läheda naabri keel, rahvusvahelisel keelel peavad olema keelelised suhted kogu maailmaga, peab tähelepanema ka tema kultuurväärtusi ning kui kaunis ja kerge õppimiseks ta on, tal peab olema ka teatav prestiiž mitme rahva intelligentsis. Tunnistati, et lātlased ja eestlased on saanud veel ühe suure sammu edasi, määrates ingliskeele esimeseks võõrkeeleks oma keskkoolides. Leedus selline reform ei ole veel teostatud.

Latvijas Universitātes rektors Dr. J. Auškaps nolasiņa referātu par iespējamo sadarbību Baltijas valstīs augstākās izglītības un zinātnes laukā. Referents atzina, ka nepieciešama labi saskaņota un plānveidīga Baltijas augstskolu sadarbība. Sadarbība dotu svētīgus rezultātus, ja paceltu pamata apmācību vajadzīgā līmenī ikvienā no Baltijas valstu augstskolām, bet augstāko specializāciju sadalītu starp atsevišķām valstīm. Tur, kur koncentrētos specializācija kaut kādā nozarē, varētu izveidot ļoti pilnīgu pētišanas iekārtu, pieejamu pārējo valstu zinātniekiem un studentiem.

Lielāki zinātniskās literatūras izdevumi un dārgi žurnāli iegādājami ne katrai augstskolai, bet to iegādāšana sadalāma tā, lai visu triju valstu augstskolās kopā būtu atrodāma visa nopietnā zinātniskā literatūra. Ieteica studentu apmaiņu un mācības spēku viesošanos, ne tikai ar atsevišķām lekcijām, bet uz veseliem sēmeštriem vai mācības gadu. Zinātniskie darbi, kurus iespiež Vakareiropas valodās, izdodami kopējā akadēmiskā izdevumā «Acta academica Baltica», no kurām tie pasaules literatūrā ieietu kā mūsu darbi.

Igaunijas - Latvijas - Lietuvas preses antantes 3. konference

sanāca Kauņā š. g. 28. janvārī. Pieņēma vairākas rezolūcijas, kā: 1) Konference konstatē, ka preses kopdarbība, pēc Baltijas valstu politiskā līguma noslēgšanas, ir vēl vairāk nepieciešama, nekā agrāk, un Baltijas preses antante ir viens no Baltijas politiskās antantes stiprināšanas faktoriem, tādēļ nepieciešama pastāvīga Lietuvas - Latvijas - Igaunijas preses kopdarbība. 2) Atzīst par sevišķi svarīgu uzdevumu radīt un stiprināt sabiedrībā domu par visu antantes dalībnieču valstu ciešākās kopdarbības nepieciešamību. Tālāk rezolūcijas, kurās ieteic telegrafa agentūrām un dienas laikrakstiem sniegt plašāku informāciju par Baltijas valstīm; reizi gadā izdot kopēju literatūras almanachu visās trijās valodās. Beigās izteica vēlēšanos, lai nākošā konference sanāktu jau šogad Rīgā.

Latvia ūlikooli rektor Dr. J. Auškaps kandis ette referaadi võimaliku koostöö kohta Balti riikide kõrgema hariduse ja teaduse alal. Referent jõudis veendumiseni, et hästi kooskõlastatud ja plaanikindel Balti ūlikoolide koostöö on hädatarvilik. Koostöö annaks suuri tulemusi ning tõstaks põhiõppetööd tarvilisele tasemele igasühes Balti riikide ūlikoolis, kuid kõrgemat erialade õppimist peaks jaotama üksikute riikide vahel. Sääl, kus oleks kontsentreeritud spetsialiseerimine mõningal alal, võiks korraldada täielikku uurimise sisseseade, mis oleks ühine kõige kolme riigi teadlastele ja ūlõpilastele.

Suuremaid kirjanduslikke töid ja kalleid ajakirju peaks ostma mitte igauks ūlikool, vaid jaotama seda omavahel nii, et kõige kolme riigi ūlikoolides kokku oleks kogu tarvilik teaduslik kirjandus. Soovitas ūlõpilaste vahetust ja õppejõudude külas-käike, mitte ainult üksikute loengutega, vaid semestrite kaupa. Teaduslikke töid, mida trükitaakse Euroopa keeltes, peaks väljaandma ühise ajakirjana „Acta academica Baltica“, millega nad läheksid maailmakirjandusse meie töödena.

Eesti- Latvia - Leedu pressi - antante 3. konverents

tuli kokku Kaunases 28. jaanuaril k. a. Võeti vastu mitu resolutsiooni, nagu: 1) Konverents konstateerib, et ajakirjanduse koostöö pärast poliitilise lepingu sõlmimist on veel rohkem tarvilik kui varem ning Balti pressiantante on üks Balti poliitilise antante kindlustajaist, sellepärast on hädatarvilik alaline Leedu-Latvia-Eesti pressi koostöö. 2) Tunnistati eriti tähtsaks ülesandeks luua ning kindlustada seltskonnas mõtet kõikide antante liikmete tihedama koostöö vajadusest. Edasi võeti vastu resolutsioone, mis soovitavad telegrafiagentuuridele ja ajalehtedele anda laiemat informatsiooni Balti riikide kohta ning väljaanda kirjanduse almanakki kolmes keeles. Avaldati soov, et järgmine konverents tuleks kokku tänava Riias.

Igaņu grāmatas 400 gadu jubileja.

Sakarā ar igauņu grāmatas 400 gadu jubileju, jo pirmā grāmata iznāca 1535. gadā Vitenbergā, Igaunijas valsts statistiskais birojs sniedz interesantus skaitļus par igauņu grāmatu.

Šie dati rāda, ka pirms Igaunijas patstāvības nodibināšanās, t. i. līdz 1917. gadam izdotas 15.500 grāmatas, katra zem sava virsraksta. Igaunijas patstāvības laikā šis skaits dubultojies un tagad sasniedz jau 31.000 sējumu. Grāmatu caurmēra lielums svārstās no 6—12 drukas loksneņiem. Pēc lappušu skaita spriežot, vismazākie ir teoloģijas sacerējumi (99 lapp.), bet lielākie — filoloģijas darbi (188 lapp.). Mācības grāmatas sastāda 10,2% no kopskaita.

Interesanti atzīmēt, ka gada pēdējos 4 mēnešos iznāk apm. tikpat daudz grāmatu, kā pirmajos 8 mēnešos, un par visražīgāko izrādās decembra mēnesis. Tulkojumu procents ir 15,1. Svešvalodās iznākušas pēdējo 5 gadu laikā 410 grāmatas un 429 brošūras. Cik grāmatas iznākušas igauņu valodā ārpus Igaunijas, par to trūkst noteiktu datu, bet visvairāk, ap 70%, Krievijā.

Latvijas konsulārās pārstāvniecības Igaunijā.

Pie Latvijas sūtniecības Tallinnā nodibināts ģenerālkonsulāts, ar kuru sarakstīšanās valodas ir: latviešu, igauņu, angļu, vācu, krievu un spāņu. Adrese: Consulat Général de Lettonie, Tõnismägi 10, Tallinn, Estonie. Ģenerālkonsulāta kantoris — Valli tän 10, tel. 45318. Jaunatvērtā Latvijas goda konsulāta Pärnavā adrese ir: Consulat de Lettonie, Pühavaimu 8, Pärnu, Estonie. Telegrammu adrese: Alex šmidt, Pärnu. Tel. 93. Sarakstīšanās valodas — latviešu, igauņu, angļu, franču un vācu.

Eesti raamatu 400 aasta juubel.

Eesti raamat pūhitseb tānavu 400 aasta juubelit, sest esimene raamat eesti keeles trūkiti 1535. aastal Vitenbergis. Eesti riigi statistikabüroo avaldab sei juhul huvitavad andmed eesti raamatu kohta. Need andmed näitavad, et enne Eesti Vabariigi asutamist, s. o. 1917. aastani, on väljaantud 15.5000 raamatut, igauks oma pealkirjaga. Eesti iseseisvuse ajal on see arv kasvanud kahekordseks ning praegu ta on juba 31.000 köidet. Raamatute keskmine suurus kõigub 6—12 trükipoogna ümber. Lehekülgede arvu poolest on kõigevähemad usuteaduslised teosed (99 lehekülge), kuid suuremad — keeleteaduslised tööd (188 lehekülge). Õppe-raamatuid on 10,2 prots. raamatute koguarvust.

Huvitav märkida, et aasta viimase 4 kuu jooksul ilmub umbes nii sama palju raamatuid kui esimese 8 kuu jooksul, ning kõige viljakam on detsembrikuu. Tõlgete protsent on 15,1. Võõrkeeltes on ilmunud viimase 5 aasta jooksul 410 raamatut ja 429 brošüüri. Kui palju raamatuid on eesti keeles väljaantud väljaspool Eestit, selle kohta puuduvad andmed, kuid on teada, et kõige rohkem, umbes 70 prots., ilmub Venemaal.

Latvia konsulaaresindused Eestis.

Latvia saatkonna juures Tallinnas on asutatud ka peakonsulaat, millega kirjavahetuse keeled on — läti, eesti, inglise, saksa, vene ja hispaania. Adress: Consulat Général de Lettonie, Tõnismägi 10, Tallinn, Estonie. Peakonsulaadi kontor — Valli tän. 10, tel. 45318. Vastavatud Latvia aukonsulaadi address Pärnus on: Consulat de Lettonie Pühavaimu 8, Pärnu, Estonie. Telegrammide address: Alex. šmidt, Pärnu, tel. 93. Kirjavahetuskeeled — läti, eesti, inglise, prantsuse ja saksa.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors, zvēr. adv. M. Antons.

Spiest. A.-S. «Rota» Rīgā, Kr. Barona ielā 14, ieeja no Elizabetes ielas.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

P I E P R A S Ā M S :

Latvijā: „Letas“ kioskos, stacijās:
Rīga I., Rīga galvenā, Valkā, Valmierā,
Cēsis, Liepājā, Jelgavā, Aucē, Alūksnē

Kioskos Rīgā: Brīvības bulvārī, pretīm
Brīvības ielai, pretīm galvenam pastam,
pretīm Brīvības ielai, Basteja laukumā un
citos lielākos kioskos

Valtera un Rapas grāmatnīcā, Teātra ielā 11
„Kaŗa Invalīds“ grāmatveikalā, Brīvības ielā 2
Viduss. Skolot. Kooperat., Tērbatas ielā 15-17
J. Rozes grāmatu veikalā, Kr. Barona ielā 5

Bez tam Fr. Lasmaņa sēklu tirgotavā, Brīvības
bulvārī 1, dabūjami mēnešraksta komplekti
kā arī atveišķas burtnīcas

Igaunijā: kioskos, stacijās: Tallinnā, Tartū, Valgā, Narvā, Viljandē
Tallinnā: „Pressa,“ Rataskaevu 5. ● Tartū: „Pressa“ Rūütli 11.
Narvā: „Pressa,“ Hermani 11. ● Viljandē: „Pressa,“ Tartu 3

LÄTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

saadaval:

Lätis: „Leta“ kioskites, jaamades — Riga I, Riga peajaam, Valka, Valmiera, Cesis, Liepaja, Jelgava, Aluksne

Kioskites Riias: Brivibas puiesteel, Brivibas tänava vastu, peapostkontori vastu, Bastei platsil ja teistes kioskites

Valters ja Rapa raamatukaupluses, Teatri t. 11 „Kara Invalids“ raamatukaupluses, Brivibas tän. 2. Keskkooliõpetajate kooperatiivis, Terbatas tän. 15-17. J. Roze raamatukaupluses, Kr. Barona tän. 5

Pääle selle Fr. Lasmani seemnekaupluses, Brivibas puiesteel 1, on saadaval Kuukirja komplektid ning üksikud numbrid

Eestis: kioskites, jaamades — Tallinnas, Tartus, Valgas, Narvas, Viljandis
Tallinnas: „Pressa,“ Rataskaevu 5. Tartus: „Pressa,“ Rütli 11. Narva: „Pressa,“ Hermani 11. Viljandi: „Pressa,“ Tartu 3